

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ**

**ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ**

Πτυχιακή Εργασία

**ΑΠΟ ΤΟ ΛΑΪΚΟ ΚΟΜΜΑ ΣΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ
ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, 1946 - 1956**

Επιμέλεια Εργασίας: Αθανασία Φουρλιά (ΑΦΜ 1100086)

**Επιβλέποντες καθηγητές: κ. Πολυμέρης Βόγλης
κα Άννα Ματθαίου**

- ΒΟΛΟΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2004 -

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 4269/1

Ημερ. Εισ.: 29-12-2004

Δωρεά: Συγγραφέα

Ταξiθετικός Κωδικός: ΠΓ – ΙΑΚΑ

2004

ΦΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα μελέτη αφορά τις εκλογικές διαδικασίες σε μια ιδιαίτερα κρίσιμη περίοδο για την Ελλάδα. Η χώρα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, μετά από τα δύσκολα χρόνια της τριπλής, ξένης Κατοχής προσπαθεί να βρει τους ρυθμούς της, να ανασυγκροτηθεί· χρειάζεται μια εκλεγμένη από το λαό κυβέρνηση για να οργανώσει, να προωθήσει το έργο της ανασυγκρότησης.

Τα πολιτικά δρώμενα κάθε εποχής είναι αναπόσπαστο τμήμα της κοινωνικής ζωής κάθε χώρας. Αν θέλουμε να ερμηνεύσουμε την κοινωνικοοικονομική πορεία, την πρόοδο ή τις δυσχέρειες οφείλουμε πάντα να λαμβάνουμε υπ' όψιν μας τις πολιτικές συνθήκες της κάθε περιόδου. Η ανάλυση των εκλογικών αναμετρήσεων βοηθά εξαιρετικά τους μελετητές να εξάγουν πληθώρα συμπερασμάτων για την κοινωνική πραγματικότητα της κάθε χώρας. Οι εκλογές είναι σημαντικές για την πολιτική ζωή μιας χώρας, καθώς αποτελούν τεκμήριο της λειτουργίας των δημοκρατικών θεσμών. Επιπλέον τα εκλογικά αποτελέσματα αποτυπώνουν τους πολιτικούς προσανατολισμούς των κοινωνικών στρωμάτων.

Μέσω της μελέτης των κομμάτων εξουσίας μπορεί κάποιος να εξάγει συμπεράσματα σχετικά με τις πολιτικές επιλογές του εκλογικού σώματος. Παρακολουθώντας τις λίστες των εκλεγμένων βουλευτών γίνεται εύκολα αντιληπτός ο κοινωνικός διαχωρισμός των κομμάτων.

Μετά τη δικτατορία του 1936, τα χρόνια του πολέμου και της Κατοχής οι εκλογές αποτελούν τη μοναδική δίοδο για να επιστρέψει η χώρα στον κοινοβουλευτικό βίο.

Η ακόλουθη εργασία εστιάζει στα κόμματα της δεξιάς παράταξης. Μελετώντας την βιβλιογραφία της εμφυλιακής και μετεμφυλιακής περιόδου αντιλαμβάνεται κανείς πως αριθμητικά υπερέχουν οι μελέτες που αναφέρονται στην Αριστερά. Μικρή είναι η βιβλιογραφία που αναλύει την εκλογική δύναμη και την ταυτότητα των ψηφοφόρων των δεξιών κομμάτων. Για να ολοκληρωθεί η ακόλουθη εργασία χρειάστηκε αναζήτηση πρωτογενούς υλικού στη βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων και εφημερίδες της εποχής.

Μελετήθηκαν οι εφημερίδες *Ακρόπολις* και *Καθημερινή*. Πρόκειται για εφημερίδες που υποστηρίζουν ξεκάθαρα το δεξιό χώρο και αυτό διαφαίνεται εύκολα από τον πολιτικό προσανατολισμό της αρθρογραφίας. Η περίοδος που αναλύεται είναι ιδιαίτερα κρίσιμη. Η πολιτική ζωή προπολεμικά είχε χωριστεί σε δύο πόλους· από τη μία πλευρά οι βενιζελικοί και από την άλλη οι βασιλόφρονες. Κατά την περίοδο του Εμφυλίου το δίπολο μετασχηματίζεται σε εθνικόφρονες και κομμουνιστές. Τα κόμματα που συμμετέχουν σε κάθε εκλογική αναμέτρηση σε ένα βαθμό προσδιορίζονται από την προπολεμική τους ταυτότητα· γίνεται λόγος για βενιζελικούς και αντιβενιζελικούς, εθνικόφρονες και κομμουνιστές και αργότερα για δεξιούς και αριστερούς.

Οι εφημερίδες ακολουθώντας τον παλμό της εποχής συντάσσονται και αυτές με ένα συγκεκριμένο χώρο, επικροτούν τις ενέργειές του, αποδοκιμάζουν τους αντιπάλους. Προεκλογικά το κλίμα γίνεται ολοένα και εντονότερο και αυτό διαφαίνεται από τους έντονους, πολωτικούς τίτλους που διαβάσαμε στην προσπάθεια για ανάλυση των συγκεκριμένων εκλογικών αναμετρήσεων. Η πόλωση αυξάνεται όταν πλησιάζουν οι εκλογές.

Η ανάλυση των εκλογών είναι σημαντικό εργαλείο στη διάθεση των μελετητών κάθε περιόδου. Η μελέτη πέντε εκλογικών αναμετρήσεων σε διάρκεια δέκα μόλις χρόνων βοηθά στην εξαγωγή πληθώρας συμπερασμάτων. Κατ' αρχήν εύκολα αντιλαμβάνεται κάποιος την πολιτική αστάθεια εφόσον η χώρα οδηγείται σε σύντομα χρονικά διαστήματα σε εκλογές. Οι συχνές εκλογικές αναμετρήσεις δυσχέραιναν περαιτέρω τη ζωή των πολιτών εφόσον δε μπορούσε να σταθεροποιηθεί κάποιο πολιτικό κόμμα στην εξουσία.

Σε αυτή τη δεκαετία σε όλες τις πολιτικές αναμετρήσεις υπερίσχυσαν δεξιά κόμματα.¹ Πάντοτε ως αντίπαλοι αυτών αντιπαρατάχθηκαν αριστερά ή κεντρώα κόμματα. Ο όρος Δεξιά είναι ένας συνοπτικός όρος που δηλώνει την ιδεολογική τοποθέτηση μιας πολιτικής παράταξης. Η Δεξιά είναι η συντηρητική παράταξη, που παραμένει πιστή στο παραδοσιακό, κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό κατεστημένο, υποστηρίζοντας τα συμφέροντα της αστικής κυρίως τάξης. Στην αντίθετη με τη δεξιά ιδεολογία βρίσκεται η πολιτική παράταξη που σχετίζεται με ριζοσπαστικές ιδέες και χαρακτηρίζεται ως Αριστερά.

¹ Με εξαίρεση την περίοδο της διακυβέρνησης του Πλαστήρα.

Η διάκριση των δύο παρατάξεων τοποθετείται ιστορικά στην εποχή της Γαλλικής Επανάστασης. Συγκεκριμένα όταν στις 11 Σεπτεμβρίου 1789 συνεδρίασε η Γαλλική Συντακτική Συνέλευση για την κατανομή των εδρών οι υποστηρικτές της ισχυρής μοναρχίας κατέλαβαν θέσεις δεξιά από τον πρόεδρο ενώ οι αντιμοναρχικοί αριστερά.² Ο όρος ισχυρή μοναρχία χρησιμοποιείται για να εκφράσει τις σχέσεις της δεξιάς παράταξης εκείνη την χρονική περίοδο στη Γαλλία με το θεσμό της μοναρχίας.

Ως δεξιά κόμματα ορίζονται τα συντηρητικά κόμματα. Στην ελληνική περίπτωση δεξιά κόμματα είναι εκείνα που υποστηρίζουν το θεσμό της μοναρχίας, ταυτίζονται με τις εκάστοτε επιλογές και απόψεις του βασιλιά. Επιπρόσθετα χαρακτηριστικό των κομμάτων της δεξιάς είναι η ριζική αντίθεσή τους στον κομμουνισμό. Στην ελληνική περίπτωση το χαρακτηριστικό αυτό αναδύθηκε εντονότερα μετά το τέλος του Β Παγκοσμίου Πολέμου.

Τα κόμματα της Δεξιάς χαρακτηρίζονται ως αστικά κόμματα. Μια τέτοια παραδοχή επιβεβαιώνεται παρακολουθώντας τα επαγγέλματα των εκλεγμένων βουλευτών. Ως επί το πλείστον οι δεξιό βουλευτές ανήκουν κατά παράδοση στα αστικά, μεσοαστικά στρώματα, ασχολούνται με τη δικηγορία και την ιατρική.

Οφείλουμε να επισημάνουμε την αυξημένη επιρροή των δεξιών κομμάτων, βάσει του διαχωρισμού της χώρας σε Παλαιά και Νέα Ελλάδα, στις περιοχές που ανήκουν στην επονομαζόμενη Παλαιά. Αναφερόμαστε δηλαδή σε κλασσικά προπύργια της Δεξιάς όπως την Πελοπόννησο, τα νησιά των Κυκλάδων. Το εκλογικό σώμα που κατοικεί ως επί το πλείστον σε αυτές τις περιφέρειες εμπιστεύεται τα συντηρητικά κόμματα, τα οποία έχουν ισχυρούς δεσμούς με το θεσμό της μοναρχίας.

Πρώτο δεξιό κόμμα που μελετάται στην εργασία είναι το Λαϊκό Κόμμα. Πρόκειται για ένα πολιτικό κόμμα που μετά τη νίκη του αναλαμβάνει τη διοργάνωση του δημοψηφίσματος που αφορά την επιστροφή του βασιλιά στη χώρα. Το 1920 ο Δημήτριος Γούναρης ιδρύει το Λαϊκό Κόμμα. Το κόμμα αυτό είχε εξ' αρχής χαρακτήρα μοναρχικό, συγκέντρωσε στους κόλπους του τα

² *Εγκυκλοπαίδεια Επιστήμη και Ζωή* (τόμος 4). Εκδ. Χατζηιακώβου. Θεσσαλονίκη

συντηρητικά στοιχεία της χώρας με σκοπό την προάσπιση του Στέμματος.³ Κατά τον πρώτο καιρό της ίδρυσής του ονομάστηκε «Κόμμα Εθνικοφρόνων». Με την επωνυμία αυτή επεδίωξε η ηγεσία του να τονίσει την επιρροή του από την εθνικιστική ιδεολογία. Μετά από τις εκλογές του 1920 πήρε την ονομασία Λαϊκό Κόμμα. Έμβλημα του νέου κόμματος ήταν ένα κλαδί δάφνης.

Τα πρώτα χρόνια της ύπαρξής του ήταν ενάντια στην Αντάντ, πλησιέστερα στις Κεντρικές Αυτοκρατορίες και παρέμεινε πάντα εκφραστής της αστικής τάξης. Την περίοδο από το 1917 έως το 1920 με την εξορία του αρχηγού του, Δημ. Γούναρη, στην Κορσική αδρανοποιήθηκε. Μετά την επιστροφή του Γούναρη και τις εκλογές του 1920, το δεξιό κόμμα στηρίξε τις κυβερνήσεις του Δ. Ράλλη και Δ. Καλογερόπουλου. Στην πρώτη κυβέρνηση ο Γούναρης ανέλαβε το Υπουργείο Στρατιωτικών.

Το νέο κόμμα του Δ. Γούναρη επικρατεί κατά την εκλογική αναμέτρηση του 1920 του κόμματος των Φιλελευθέρων. Ο λαός αποδοκίμασε την πολιτική του κρητικού πρωθυπουργού. Ο Βενιζέλος βέβαια υποστηρίζει ότι αποδοκίμαζε την πολιτική του και όχι τον φορέα της.⁴ Αδιαμφισβήτητα ο λαός είχε κουρασθεί από τους διαρκείς πολέμους και με την ψήφο του αντέδρασε σε μια πολιτική που τον έφθειρε. Η νέα πολιτική έκφραση, το Λαϊκό Κόμμα υποσχέθηκε ισορροπία και με τον τρόπο αυτό κέρδισε τη συμπάθεια των ψηφοφόρων.

Το 1921 το Λαϊκό Κόμμα ήρθε στην εξουσία και ο αρχηγός του σχημάτισε αυτοδύναμη κυβέρνηση, με πρόγραμμα τη συνέχιση της μικρασιατικής εκστρατείας. Κατά τη διακυβέρνησή του συνάντησε μεγάλες δυσκολίες στην εξωτερική και στρατιωτική πολιτική.

Νικημένος από τις αποτυχίες του αφενός στα εσωτερικά ζητήματα και αφετέρου στα εξωτερικά και στρατιωτικά θέματα, ο Γούναρης παραιτήθηκε στις 3 Μαΐου του 1922, αλλά η Μικρασιατική καταστροφή που ακολούθησε τον οδήγησε στο στρατοδικείο με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας. Στις 15 Νοεμβρίου του 1922 μαζί με άλλους πέντε καταδικασμένους πολιτικούς εκτελέστηκε στο Γουδί ως υπεύθυνος της Μικρασιατικής καταστροφής.

³ Meynaud, Jean. *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα*. 1946-1967. Εκδ. Σαββάλας. Αθήνα 2002 σελ. 51

⁴ όπ. π σελ. 9

Αν θέλουμε να προβούμε σε μια ιστορική ανασκόπηση οφείλουμε να επισημάνουμε πως η πολιτική διαίρεση στη σύγχρονη Ελλάδα παγιώθηκε στην αρχή του 20^{ου} αιώνα με τον Εθνικό Διχασμό. Η έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου έφερε στην επιφάνεια τη διάσταση των δύο κυρίαρχων τότε πολιτικών προσώπων, του Ελευθερίου Βενιζέλου και του βασιλιά Κωνσταντίνου, σχετικά με τη στάση που θα έπρεπε να κρατήσει η Ελλάδα στον πόλεμο. Ο λαός διαιρείται σε βενιζελικούς και βασιλικούς ανάλογα με την υποστήριξη του προς τον ηγέτη της καθεμίας από τις δύο παρατάξεις. Ο Βενιζέλος προτείνει την Αντάντ, ο βασιλιάς τις Κεντρικές Δυνάμεις και την «ουδετερότητα» της χώρας. Ο εθνικός διχασμός είχε δρομολογηθεί. Δύο κόσμοι συνυπήρχαν στην Ελλάδα.

Η πολιτική των αλληλοδιώξεων ανοίγει από τους αντιβενιζελικούς συνεχίζεται από τους βενιζελικούς. Η προσωπικότητα του Ελευθερίου Βενιζέλου είχε χωρίσει την Ελλάδα σε δύο στρατόπεδα υποστηρίζει χαρακτηριστικά ο Γρ. Δάφνης. «Οι Έλληνες εγένωντο και απέθνησκον βενιζελικοί ή αντιβενιζελικοί. Είχαν παύσει να σκέπτονται πολιτικά». ⁵ Ο εθνικός διχασμός και ο φανατισμός βρίσκονταν σε έξαρση. Οι πολίτες είχαν χωριστεί σε δύο στρατόπεδα· οι συνέπειες του διαχωρισμού τους υπήρξαν καταστροφικές.

Μετά την εκτέλεση του αρχηγού του, το Λαϊκό Κόμμα έχασε πολλούς από τους οπαδούς του, εφόσον συγκλονισμένοι από την κατηγορία και τη δολοφονία του ηγέτη απομακρύνθηκαν από την παράταξη που μέχρι πρότινος υποστήριζαν. Στις εκλογές του 1928 διαφάνηκε η αποστροφή του εκλογικού σώματος και έτσι το Λαϊκό Κόμμα εκλέγει μόνο 30 βουλευτές στη Βουλή.

Μετά το θάνατο του Γούναρη τα ηνία του Λαϊκού Κόμματος ανέλαβε ο Παναγής Τσαλδάρης. Το 1923 το Λαϊκό Κόμμα απείχε από τις εκλογές αλλά το 1924 δραστηριοποιείται και πάλι, ποτέ βέβαια ως αρχηγός της κυβέρνησης. Από το 1928 έως το 1932 διετέλεσε αρχηγός της αντιπολίτευσης στη Βουλή, ενώ το 1932 απέρριψε την πρόταση του Βενιζέλου να ηγηθεί οικουμενικής κυβέρνησης. Το 1933 το Λαϊκό Κόμμα ηγήθηκε νέας κυβέρνησης

⁵ Δάφνης, Γρηγόριος. *Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων*. 1923-1940. (β΄ τόμος). Εκδ. Κάκτος, 1954. σελ. 242

συνασπισμού, αφού πρώτα αντιμετώπισε το στρατιωτικό κίνημα του στρατηγού Πλαστήρα.

Κατά τη διάρκεια της πρωθυπουργίας του Τσαλδάρη συνέβησαν σοβαρά γεγονότα που σημάδεψαν την πορεία της χώρας, όπως το κίνημα του Μάρτη του 1935 και η δολοφονική απόπειρα κατά του Βενιζέλου. Καθ' όλη τη διάρκεια της διακυβέρνησης το δεξιό κόμμα κλήθηκε να αντιμετωπίσει πληθώρα κλυδωνισμών, οι οποίοι δεν άφησαν το κόμμα να ισχυροποιηθεί στην εξουσία, να υλοποιήσει τα σχέδιά του.

Το Λαϊκό Κόμμα το 1935 σχημάτισε νέα κυβέρνηση συνασπισμού αφού πρώτα αντιμετώπισε το στρατιωτικό κίνημα του Κονδύλη. Στη συνέχεια το Λαϊκό Κόμμα με την υπάρχουσα μορφή και στελέχωση διασπάστηκε. Το 1936 ο Π. Τσαλδάρης πεθαίνει.

Η χαοτική αυτή περίοδος κατέληξε στην εγκαθίδρυση της δικτατορίας του Μεταξά, τον οποίο ο βασιλιάς υπέδειξε στις 13 Απριλίου του 1936 ως πρωθυπουργό μετά το θάνατο του Κ. Δεμερτζή. Κανένας πολιτικός αρχηγός τότε, ο Θεμιστοκλής Σοφούλης δηλαδή ως αρχηγός των Φιλελευθέρων και ο Παναγής Τσαλδάρης ως αρχηγός των Λαϊκών, δεν αντέδρασε. Ο Μεταξάς, μοναρχικός θα επωφεληθεί από την αδράνεια και θα αναστείλει τη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών και εγγυήσεων.

Η σχέση της βασιλικής οικογένειας με τον Μεταξά και η στάση του Γεωργίου του Β' απέναντι στην πολιτική του δικτάτορα συνέδεσαν τη μοναρχία με μια δικτατορική εξουσία. Η ανοχή του βασιλιά στο πρόσωπο ενός δικτάτορα ενοχλεί προφανώς ένα μεγάλο ποσοστό των φιλομοναρχικών ψηφοφόρων. Ο Γ. Δάφνης χαρακτηριστικά αναφέρει «η δικτατορία δεν προήλθεν εκ των κάτω...η δικτατορία υπήρξε κατασκευάσμα εκ των άνω. Επεβλήθη από τον βασιλέα, υπό τύπον προσωρινότητας και λόγω της υφισταμένης, από του φθινοπώρου του 1935, διεθνούς κρίσεως».⁶ Στις 17 Μαΐου του 1936 ο Παναγής Τσαλδάρης πεθαίνει. Η αντιβενιζελική παράταξη είναι εμφανώς διασπασμένη. Ο Μεταξάς βέβαια αναγνώριζε το ρόλο του αποθανόντος στην παράταξη και δεν κατέβαλε καμμία προσπάθεια να κληρονομήσει το ακέφαλο κόμμα.

⁶ όπ. π σελ. 460

Ο Β΄ Παγκόσμιος Ξεσπά. Η κατοχή είναι ιδιαίτερα σκληρή για την Ελλάδα κι όμως οι Έλληνες εξακολουθούν να παραμένουν διαιρεμένοι σε δύο στρατόπεδα. Στις 27 Σεπτεμβρίου του 1941 σοσιαλιστικές οργανώσεις και το Κομμουνιστικό Κόμμα ιδρύουν το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο. Το ΕΑΜ συγκεντρώνει τη μεγάλη πλειονότητα του ελληνικού λαού και η σπουδαιότητα της δράσης του ξεπερνά τη σημασία ενός απλού αντιστασιακού κινήματος.

Η απήχηση του ΕΑΜ, οι επιτυχίες του στρατού του ΕΛΑΣ, οι τάσεις προς μια βαθειά κοινωνική μεταρρύθμιση κι η υπεροχή του Κομμουνιστικού Κόμματος στην ηγεσία του ανησύχησαν ιδιαίτερα την εξόριστη κυβέρνηση του Καΐρου και τα προπολεμικά πολιτικά κόμματα που ευνοούν τη δημιουργία άλλων αντιστασιακών οργανώσεων. Οι σπουδαιότερες από αυτές είναι ο Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος (ΕΔΕΣ) και η Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωση (ΕΚΚΑ). Οι οργανώσεις αυτές προσπαθούν να αντισταθμίσουν την επιρροή του ΕΑΜ. Η ενότητα της αντίστασης διασπάται καθώς οι ομάδες αυτές δε μπορούν να συνεργασθούν και βρίσκονται διαρκώς σε αντιπαράθεση.

Οι δυνάμεις της χώρας παραμένουν διαιρεμένες. Μετά τη λήξη του πολέμου ξεσπά ο ελληνικός εμφύλιος καθώς έχει κορυφωθεί η πολιτική πόλωση. Η χώρα το 1946 οδηγείται σε εκλογές, στις «πρώτες» εκλογές όπως ονομάζονται μετά το τέλος του πολέμου. Η Δεξιά κατεβαίνει ενωμένη στις εκλογές αυτές και μάχεται με σφοδρότητα εναντίον του κομμουνισμού.

Ο Παναγής Τσαλδάρης υπήρξε ηγετική φυσιογνωμία της ελληνικής πολιτικής ζωής. Ο θάνατος του ήταν πλήγμα για τη δεξιά παράταξη, εφόσον εκείνος ήταν ο βασικός ενσαρκωτής της αντιβενιζελικής πολιτικής, ο μόνος ισχυρός αντίπαλος του Βενιζέλου. Την ίδια περίοδο πέθανε και ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Μετά και από το θάνατο του αρχηγού του Λαϊκού Κόμματος οι δύο παρατάξεις απέμειναν χωρίς προσωπικότητες καθολικής αναγνώρισης.⁷ Ο μετέπειτα διάδοχος του στην ηγεσία του Λαϊκού Κόμματος και ανιψιός του Κωνσταντίνος Τσαλδάρης δεν παρουσίασε τον ίδιο δυναμισμό στις πολιτικές του επιλογές.

⁷ όπ. π σελ. 424

Το Λαϊκό Κόμμα θα ανασυγκροτηθεί μετά τον πόλεμο, το 1946 με νέο αρχηγό τον ανιψιό του Παναγή Τσαλδάρη, τον Κωνσταντίνο Τσαλδάρη.⁸ Στις εκλογές του 1946 το κόμμα του Τσαλδάρη κατέλαβε την απόλυτη πλειοψηφία και κυβέρνησε για ένα μόνο χρόνο. Στη διάρκεια της πρωθυπουργίας του διενήργησε δημοψήφισμα για την επάνοδο του Γεωργίου του Β'. Πολλά στελέχη του Λαϊκού Κόμματος προσχώρησαν μετά το 1950 σε ένα νέο δεξιό κόμμα, τον Ελληνικό Συναγερμό. Το Λαϊκό Κόμμα είχε χάσει την αίγλη του, πιστά το υπηρετούσε μόνο ο αρχηγός του Κ. Τσαλδάρης. Το 1956 ο Τσαλδάρης εκλέχθηκε βουλευτής για τελευταία φορά. Κατά τις εκλογές του 1958 στο Λαϊκό Κόμμα προσχώρησε Π. Κανελλόπουλος, ο Π. Παπαληγούρα και ανέλαβαν τη συναρχηγία του κόμματος μαζί με τον Τσαλδάρη.

Δεύτερο δεξιό κόμμα που παίρνει τα ηνία της εξουσίας είναι ο Ελληνικός Συναγερμός. Ένα κόμμα όχι ιδιαίτερα προσκολλημένο στα ανάκτορα, θα λέγαμε εχθρικό προς αυτά αν αναλογισθούμε τη φημολογία για τις σχέσεις βασιλιά και Παπάγου. Το κόμμα αυτό θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως το κόμμα των νικητών του εμφυλίου πολέμου. Ηγέτης του κόμματος αυτού ήταν ο Στρατάρχης Παπάγος. Ο Στρατάρχης παραιτείται από τις τάξεις του στρατού και μιμούμενος τον Γάλλο στρατηγό Ντε Γκώλ επιθυμεί, όπως φαίνεται στην ιδρυτική διακήρυξη του κόμματός του να γεφυρώσει το χάσμα βενιζελικών- αντιβενιζελικών.⁹ Ο Ελληνικός Συναγερμός ήταν ένα άκρως συντηρητικό κόμμα. Ο συντηρητισμός και η πειθαρχία έγκειται στο στίγμα που επιθυμεί να προσδώσει ο Στρατάρχης στο κόμμα του.

Τρίτο κόμμα είναι η Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση. Πρόκειται ομολογουμένως για ένα κόμμα πιο σύγχρονο, απαλλαγμένο από τη διάθεση να δαιωνίσει τις έριδες του παρελθόντος. Ωστόσο κάποιοι από τους βουλευτές του είναι πρόσωπα που είχαν εκλεγεί παλαιότερα με το Λαϊκό Κόμμα και τον Ελληνικό Συναγερμό.

Ο ηγέτης της ΕΡΕ Κ. Καραμανλής στηρίχθηκε από τη βασιλική οικογένεια για να αντικαταστήσει τον Στρατάρχη στην κυβέρνηση μετά το θάνατό του. Οι σχέσεις δηλαδή ενός κόμματος με το βασιλικό θεσμό, η

⁸ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Εκδοτική Αθηνών* αε. Τόμος ΙΕ 1913-1941

⁹ Βακαλοπούλος, Απόστολος. *Νέα ελληνική Ιστορία*. 1204-1985. εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1999. σελ. 446

γενικότερη φυσιογνωμία του είναι στοιχεία που μπορούν να προσδώσουν σε ένα κόμμα τον χαρακτηρισμό δεξιό. Πολλά μικρότερα κόμματα και σχηματισμοί που συμμετέχουν στις εκλογικές αναμετρήσεις από το 1946 έως το 1956 χαρακτηρίζονται ως δεξιά με βάση τα παραπάνω χαρακτηριστικά . Κάποια στελέχη επίσης αποχωρούν μετά από διαφωνίες από κάποιο από τα μεγάλα κόμματα και ιδρύουν μικρότερα. Τα νέα αυτά κόμματα χαρακτηρίζονται δεξιά βάσει του πολιτικού παρελθόντος των ηγετών τους.

Οι Έλληνες πολιτικοί καθώς και οι σύμμαχοι φοβούνται την επικράτηση στη χώρα μιας κομμουνιστικής δύναμης. Με το πρόσχημα του πατριωτισμού και το φόβο για μια επερχόμενη κομμουνιστική επικράτηση ασκούν διαρκή προπαγάνδα στο λαό. Διαρκώς υπενθυμίζουν πως μια ενδεχόμενη επικράτηση της κομμουνιστικής δύναμης θα θέσει σε κίνδυνο τα εδαφικά όρια της χώρας, και εκείνη θα βρεθεί υπό την επιρροή των σοσιαλιστικών χωρών. Οι Δεξιοί και οι Φιλελεύθεροι ενώνονται απέναντι στον κοινό εχθρό τους κομμουνιστές. Στο σχήμα της προπαγάνδας της «εθνικόφρονας» παράταξης από τη μια πλευρά είναι οι πατριώτες και από την άλλη οι προδότες του έθνους.

Ο φόβος για την εξάπλωση του κομμουνισμού είχε βαθιά τις ρίζες του στα χρόνια του Μεσοπολέμου. Ο νόμος 4229 του Βενιζέλου το 1929, που παρέμεινε γνωστός ως Ιδιώνυμο αντανάκλούσε τους φόβους απέναντι στη διάδοση κομμουνιστικών ιδεών και θέσπιζε αυστηρά μέτρα. Με το ξέσπασμα του Εμφυλίου Πολέμου η προπαγάνδα ότι οι κομμουνιστές επιδιώκουν την αυτονομία της Μακεδονίας επαναδιατυπώθηκε και η μάχη κατά των κομμουνιστών έλαβε εξαιρετικά μεγάλες διαστάσεις.

Μετά τη λήξη του Εμφυλίου οι διαιρέσεις διαφοροποιούνται ως ένα βαθμό, οι δεξιοί αποτελούν τους νικητές ενώ οι κομμουνιστές είναι οι ηττημένοι του πολέμου. Η εθνικοφροσύνη αναδείχθηκε σε κυρίαρχη ιδεολογία. Ο τύπος συνέβαλε σημαντικά στην καλλιέργεια του αντικομμουνισμού. Όλοι οι δεξιοί και κεντρώοι πολιτικοί υιοθέτησαν την αντικομμουνιστική ρητορική τους.

Ο Γ. Παπανδρέου αναφέρει τα ακόλουθα στις 20 Ιουλίου του 1950 «εις ανωτέραν σφαιράν διακρίσεως υπάρχουν Έλληνες και προδότες της Ελλάδας. Και προδότες της Ελλάδας είναι το ΚΚΕ και οι συνοδοιπόροι του. Αυτή είναι η

πρώτη διάκρισης εθνικά και μη εθνικά κόμματα...Πέραν όμως της εθνικής διακρίσεως υπάρχει η πολιτική διάκρισης. Εντός της εθνικής παρατάξεως υπάρχει Δεξιά, Κέντρο και Αριστερά...Εκτός της εθνικής παρατάξεως είναι το ΚΚΕ...».¹⁰ Τα λόγια ενός ώριμου πολιτικού άνδρα σκιαγραφούν ξεκάθαρα τη λογική με την οποία όλοι οι πολιτικοί φορείς, οι άλλοτε πολιτικοί αντίπαλοι συσπειρωμένοι αντιμετωπίζουν πλέον τους κομμουνιστές. Οι δεξιοί πρωτοστατούν εφόσον εκείνοι φέρουν έναν επιπλέον βαρύ τίτλο, αυτόν των νικητών. Θεωρήθηκε εξαιρετικό επίτευγμα από τους ίδιους η επικράτησή τους στον Εμφύλιο.

Αντίπαλο δέος στις μεταπολεμικές εκλογές είναι ο φόβος για την επικράτηση των κομμουνιστών. Τα πρωτοσέλιδα των δεξιών εφημερίδων επικεντρώνονται προεκλογικά όχι στα μεγάλα φιλελεύθερα κόμματα αλλά σε εκείνα που συνεργάζονται με κομμουνιστές.

Συμπερασματικά καθ' όλη την περίοδο που αναλύεται η Δεξιά διαπνέεται από το πνεύμα του νικητή του Εμφυλίου. Το πνεύμα αυτό προσδίδει στα δεξιά κόμματα μια αίσθηση ανωτερότητας και σύμπνοιας· μολονότι τα κόμματα μεταλλάσσονται, το Λαϊκό διαδέχεται ο Ελληνικός Συναγερμός και το Συναγερμό η Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση, η Δεξιά δε χάνει την ηγεμονική της θέση. Τα στελέχη της δεξιάς παράταξης μέσα από συνεχείς πειραματισμούς επιδιώκουν να διαμορφώσουν το καταλληλότερο πολιτικό σχήμα, το οποίο θα σταθεροποιηθεί στην εξουσία. Μετά λοιπόν από δέκα χρόνια προσπαθειών διαμορφώνεται όπως θα παρακολουθήσουμε στη συνέχεια η πολιτική συγκρότηση της Δεξιάς.

¹⁰ Νικολακόπουλος, Ηλίας. *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-1967*. εκδ. Πατάκη. Αθήνα 2000. σελ. 102

ΕΚΛΟΓΕΣ 1946

Αφού προηγήθηκαν δέκα χρόνια συγκρούσεων, δικτατορίας και πολέμων η κυβέρνηση Σοφούλη, κυβέρνηση που προερχόταν από τη συνεργασία βενιζελικών στοιχείων και η οποία σχηματίστηκε για να οδηγήσει τη χώρα σε εκλογές, αποφασίζει τη διεξαγωγή αυτών. Επρόκειτο για τις πρώτες μεταπολεμικές εκλογές, οι οποίες διεξήχθησαν από επίσημη κυβέρνηση του ελληνικού κράτους και όχι από υπηρεσιακή, όπως συνηθίζεται.

Η χώρα ευρισκόμενη για δέκα χρόνια σε πολεμική κατάσταση δεν είχε επίσημο κοινοβουλευτικό σύστημα.¹¹ Δεν υπήρχε δηλαδή κυβέρνηση εκλεγμένη από το λαό με τη διαδικασία των εκλογών. Στις 19 Ιανουαρίου ο γηραιός πρωθυπουργός Σοφούλης ανακοινώνει ως ημερομηνία διεξαγωγής των εκλογών την 31^η Μαρτίου. Εν ονόματι του Βασιλέως των Ελλήνων Γεωργίου Β΄ ο Αντιβασιλιάς, ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Δαμασκηνός, κοινοποιεί το ακόλουθο βασιλικό διάταγμα. «Εκπληρούντες την προς τον Λαόν Ημετέραν επαγγελίαν της αποκατάστασεως της κανονικής λειτουργίας του δημοκρατικού ημών πολιτεύματος και έχοντας υπ' όψει το άρθρον 37 του Συντάγματος καλούμεν τους εκλογείς την 31^η Μαρτίου 1946 ίνα εκλέξωσι τους Βουλευτάς .

Η εκ των εκλογών τούτων συγκροτηθησόμενη Βουλή θέλει έχει και την εξουσία αναθεωρήσεως των διατάξεων του Συντάγματος πλην των καθοριζουσών την μορφήν του πολιτεύματος». ¹²

Την ίδια μέρα η πόλη της Καλαμάτας, που είχε δοκιμασθεί από την δράση του ΕΛΑΣ λίγο πριν την απελευθέρωση κατελήφθη από τις δυνάμεις του Μαγγανά, του οποίου η ομάδα εθεωρείτο κλάδος της οργάνωσης «Χ». Η ημερολογιακή σύμπτωση φανερώνει ίσως το τι επρόκειτο να ακολουθήσει καθώς και το πιθανό κλίμα διεξαγωγής των εκλογών.

Η κυβέρνηση Σοφούλη επεδίωξε να επιτευχθεί κατάσταση σχετικής ομαλότητας για να διεξαχθούν σε ήπιο κλίμα οι επερχόμενες και αναγκαίες εκλογές. Υπάρχουν έντονες αντιδράσεις από όλα τα κόμματα για την

¹¹ Meynaud, Jean. *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα 1946-1965* εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2002 σελ.101

¹² *Βασίλειον της Ελλάδος. Στατιστική των βουλευτικών εκλογών της 31^{ης} Μαρτίου του 1946* (τεύχος πρώτο) εκδ. ΕΣΥΕ

ημερομηνία διεξαγωγής των εκλογών. Έντεκα υπουργοί της κυβέρνησης παραιτήθηκαν λόγω του ότι επιθυμούσαν την αναβολή των εκλογών. Ο πρωθυπουργός δεν εισάκουσε στις προτροπές τους.

Στη χώρα μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας επικρατούσε κλίμα εκτεταμένης «λευκής τρομοκρατίας». Βασικό επίσης επιχείρημα για την αναβολή των εκλογών στάθηκε η ελλιπής και πρόχειρη αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων. Είχαν μερικώς αναθεωρηθεί, όμως οι περισσότεροι από όσους είχαν πεθάνει μεταξύ των ετών 1936- 1946 παρέμειναν εγγεγραμμένοι. Αδιαμφισβήτη λοιπόν η επερχόμενη νόθευση των εκλογικών αποτελεσμάτων. Τα κόμματα της Αριστεράς ζητούσαν χαρακτηριστικά την «αποκάθαρση των πλαστών και νόθων εκλογικών καταλόγων και τη χορήγηση βραχείας παράτασης των εγγραφών». ¹³

Υπήρχαν γενικότερες πιέσεις για μετάθεση της ημερομηνίας των εκλογών, οι οποίες δεν προέρχονταν μόνο από την επίσημη κυβέρνηση και τα κόμματα του Κέντρου που συμμετείχαν σε αυτή, αλλά υπήρχαν σαφείς ενδείξεις πως και το Λαϊκό Κόμμα προτιμούσε την ματαιώση της διεξαγωγής των εκλογών την προκαθορισμένη ημερομηνία, διότι φοβόταν πως τα ξένα στρατεύματα θα απομακρύνονταν από τη χώρα αμέσως μετά τη διενέργεια τους. ¹⁴

Η βρετανική κυβέρνηση δεν ταυτίστηκε με την ελληνική άποψη προβάλλοντας το επιχείρημα της συμφωνίας του Νοέμβρη του 1945, σύμφωνα με το οποίο ο Σοφούλης πριν ορκισθεί πρωθυπουργός είχε αποδεχθεί να διεξαχθούν οι εκλογές κατά το τέλος του Μάρτη. Παράλληλα και η επέμβαση των ΗΠΑ δια στόματος του Μπέρνς έγειρε την πλάστιγγα υπέρ της διεξαγωγής την προκαθορισμένη ημερομηνία.

Στις 7 Φεβρουαρίου του 1946 το ΕΑΜ εξήγγειλε την απόφασή του για αποχή σε περίπτωση που η κυβέρνηση Σοφούλη δεν διευρυνόταν, με συμμετοχή φυσικά και της Αριστεράς και αν οι παρακρατικές ομάδες δε διαλύονταν. Η εν λόγω απόφαση βέβαια προκάλεσε πληθώρα ενδοπαραταξιακών αντιδράσεων με κυριότερο εκφραστή τους το Δημήτρη Παρτσαλίδη, ο οποίος επιζητούσε τη συμμετοχή στις εκλογές του Μαρτίου.

¹³ Νικολακόπουλος. *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-1967*. σελ.61

¹⁴ όπ. π σελ. 62

Η κεντρική επιτροπή του ΕΑΜ εξέδωσε ανακοίνωση στις 26 Μαρτίου του 1946 καλώντας τα μέλη να απέχουν με το σύνθημα «Αντισταθείτε με την Αποχή». Παρόλες τις αντιδράσεις λοιπόν επικράτησε η σκληρή γραμμή του Νίκου Ζαχαριάδη. Από τη διαδικασία των εκλογών απείχε το ΚΚΕ, όπως επίσης απείχαν πρόσωπα και κόμματα που εντάσσονταν στον πολιτικό συνασπισμό κομμάτων του ΕΑΜ, όπως το κόμμα Αριστερών Φιλελευθέρων, το Σοσιαλιστικό Κόμμα του Αλέξανδρου Σβώλου, η Ένωση Δημοκρατικών Αριστερών καθώς και το Προοδευτικό Κόμμα του Γεωργίου Καφαντάρη. Αρκετοί θεωρούν πως οι κομμουνιστές διέπραξαν μοιραίο σφάλμα μέσω της αποχής, εφόσον εκ των προτέρων δε διασφαλιζόταν η κοινοβουλευτική τους εκπροσώπηση για τα επόμενα τέσσερα κρίσιμα χρόνια.

Το ΚΚΕ λοιπόν φαινόταν να προσανατολίζεται σε μια διπλή τακτική, τη νόμιμη, που αφορούσε πολιτική δράση και την παράνομη, που σχετιζόταν με την ένοπλο αγώνα. Δεν γνωρίζουμε κατά πόσον αποτελεί σύμπτωση το γεγονός ότι ως ημερομηνία έναρξης του Εμφυλίου αναφέρεται το ξημέρωμα της 31^{ης} του Μαρτίου, κατά την οποία διεξήχθη επίθεση των ανταρτών εναντίον τμήματος της Χωροφυλακής στο Λιτόχωρο Πιερίας. Το ίδιο πρωί ο λαός οδηγήθηκε στις κάλπες.

Μια ακόμη εκτίμηση σε ό, τι αφορά την αποχή διατυπώνεται από την επιτροπή παρατηρητών του ΟΗΕ, η οποία δήλωσε ότι το ποσοστό αποχής ανέρχόταν σε 9%. Οι εν λόγω εκλογές είχαν τεθεί υπό τον έλεγχο της Διεθνούς Επιτροπής Παρατηρητών, από τους οποίους οι περισσότεροι αγνοούσαν τα πάντα σχετικά με την Ελλάδα και την ελληνική γλώσσα, όπως υποστηρίζει ο J. Meynaud.¹⁵ Συνεχίζοντας ο Meynaud αναφέρει πως η Επιτροπή Μελών που απαρτιζόταν από άτομα που προέρχονταν από την Αγγλία, Γαλλία και ΗΠΑ δήλωσε χαρακτηριστικά ότι «η εκλογή είχε διεξαχθεί έντιμα και καθόρισε στο 15% των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων το ποσοστό της αποχής».

Η επίσημη λοιπόν αναφορά, που εκδόθηκε στις 11 Απριλίου του 1946, δήλωνε πως τα αποτελέσματα εξέφραζαν τη γνήσια και νόμιμη ετυμηγορία του ελληνικού λαού.

¹⁵ Meynaud. *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα. 1946-1965*. σελ. 106

Η προκήρυξη των εκλογών από το Σοφούλη δε συνοδεύτηκε από απόφαση σχετικά με το εκλογικό σύστημα βάσει του οποίου θα διεξαγόταν οι εκλογές. Ο πρωθυπουργός έδειχνε σαφή προτίμηση στην απλή αναλογική ενώ ο αντιβασιλιάς Δαμασκηνός επιθυμούσε την καθιέρωση του πλειοψηφικού. Με παρέμβαση της βρετανικής κυβέρνησης καθιερώθηκε το σύστημα της απλής αναλογικής. Οι έδρες του κοινοβουλίου διενεμήθησαν γεωγραφικά βάσει του «νόμιμου» πληθυσμού που τότε αριθμούσε 7.232.543 Δικαίωμα ψήφου είχαν μόνο οι άνδρες. Ο ελληνικός λαός ερχόμενος στις κάλπες μετά από δέκα χρόνια κλήθηκε να εκλέξει 354 βουλευτές.

Βασικό και πρωτεύον χαρακτηριστικό της εν λόγω εκλογικής αναμέτρησης υπήρξε η προσπάθεια δημιουργίας ευρύτερων συμμαχιών της Δεξιάς και του Κέντρου απέναντι στον ορατό γι αυτούς κίνδυνο του κομμουνισμού. Μεγαλύτερα κόμματα ή πολιτικοί σχηματισμοί της Δεξιάς και του Κέντρου επιχείρησαν ένα είδος πανελλαδικής συνεργασίας.

Αξίζει να σημειωθεί, όπως παρατηρεί ο Μεγnaud, πως οι παλαιοί αντίπαλοι της προπολεμικής περιόδου, βενιζελικοί και αντιβενιζελικοί, ήταν πάντοτε παρόντες, αλλά κάτω από διαφορετικές συνθήκες.¹⁶ Οι εκλογικοί συνδυασμοί που συμμετείχαν στις εκλογές μπορούν σε γενικές γραμμές να ενταχθούν σε τρεις βασικές κατηγορίες ανάλογα με τη θέση τους ως προς την τύχη του βασιλικού θεσμού, βάσει της άποψης του Η. Νικολακόπουλου. Χωρίζονται δηλαδή σε α) όσους υποστήριζαν ρητά την επάνοδο του βασιλιά β) όσους απέφευγαν να αναφερθούν στην τύχη του βασιλικού θεσμού επιδιώκοντας να αποσυνδέσουν το ζήτημα από τις εκλογές και γ) όσους ήταν ρητά αντίθετοι στην επάνοδο του Γεωργίου του Β'.¹⁷

Το Λαϊκό Κόμμα πρωταγωνιστής της υπόθεσης της μοναρχίας αποτελεί τον άξονα μιας εθνικιστικής καθ'όλα συμμαχίας που φέρει την ονομασία Ηνωμένη Παράταξη Εθνικοφρόνων (ΗΠΕ) και συνασπίζει στους κόλπους της 9 κόμματα ή πολιτικές ενώσεις. Το Λαϊκό Κόμμα καλύπτει τις 252 από τις 354 υποψηφιότητες της ΗΠΕ.

¹⁶ Μεγnaud. *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα. 1946-1965* σελ.107

¹⁷ Νικολακόπουλος. *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές. 1946-1967* σελ. 68

Κυριότεροι συνεργάτες του Λαϊκού στάθηκαν δύο κόμματα που προέρχονταν από τη διασπασμένη πλέον βενιζελική παράταξη και αναφερόμαστε στο Κόμμα των Εθνικών Φιλελευθέρων (ΚΕΦ) με αρχηγό του το Στυλιανό Γονατά και το Μεταρρυθμιστικό Κόμμα (ΜΚ) με αρχηγό τον Απόστολο Αλεξανδρή.

Εκτός των παραπάνω κομμάτων στο πλευρό της ΗΠΕ τάσσονται επιπροσθέτως πολιτικοί συνδυασμοί με τοπική κυρίως απήχηση όπως το Πανελλήνιο Εθνικό Κόμμα με αρχηγό τον Αλέξανδρο Σακελλαρίου, η Πατριωτική Ένωση του Ηρακλή Μπάτζου με ιδιαίτερη επιρροή στην περιφέρεια των Ιωαννίνων, το Κόμμα των Βασιλοφρόνων, με επιρροή στις περιοχές Φθιώτιδα και Φωκίδα, η πολιτική ομάδα «ΕΜΠΡΟΣ» με αρχηγό της το Δημήτριο Σφαέλλο, το Κόμμα Ανασυγκροτήσεως και η Κοινωνική Ριζοσπαστική Ένωση.

Το παλιό Κόμμα των Φιλελευθέρων, όπως προαναφέρθηκε, διαιρέθηκε λόγω εσωτερικών διενέξεων σε έξι επιμέρους τμήματα. Εκτός από το Κόμμα Εθνικών Φιλελευθέρων (ΚΕΦ) και το Μεταρρυθμιστικό Κόμμα (ΜΦ) που συνεργάστηκαν με τη Δεξιά παράταξη στην πολιτική κονίστρα ρίχθηκαν το Κόμμα των Βενιζελικών Φιλελευθέρων (ΚΒΦ) με αρχηγό του το Σοφοκλή Βενιζέλο, νεότερο γιο του Ελευθερίου Βενιζέλου (που ιδρύθηκε στις 20 Φεβρουαρίου του 1946 κατόπιν διαφωνίας του αρχηγού του με τον Θεμιστοκλή Σοφούλη) και το Δημοκρατικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (ΔΣΚ) του Γεωργίου Παπανδρέου.

Τα δύο προαναφερθέντα Κεντρικά Κόμματα συμμετείχαν σε ένα συνασπισμό που έφερε την επωνυμία Εθνική Πολιτική Ένωση (ΕΠΕ) και ιδρύθηκε στις 21 Φεβρουαρίου του 1946. Στην ένωση αυτή επίσης μετείχε το Εθνικό Ενωτικό Κόμμα (ΕΕΚ) του Παναγιώτη Κανελλόπουλου και η Δημοκρατική Ένωση του Αλέξανδρου Παπαναστασίου. Ο εκλογικός συνδυασμός των κεντρικών δυνάμεων τύγγανε διακριτικά της υποστήριξης του αντιβασιλέα Αρχιεπίσκοπου Δαμασκηνού.

Το Κόμμα των Φιλελευθέρων (ΚΦ) που είχε ως ηγέτη του τον πρωθυπουργό Θεμιστοκλή Σοφούλη στις εκλογές κατέβηκε χωρίς να συνεργασθεί με άλλα κόμματα. Το κόμμα είχε ως έμβλημα τη μορφή του ιδρυτή Ελευθερίου Βενιζέλου.

Επιπλέον χωρίς να ενταχθεί σε καμία πολιτική συμμαχία στο εκλογικό προσκήνιο εμφανίστηκε το Εθνικό Κόμμα Ελλάδος (ΕΚΕ) με αρχηγό του το Ναπολέοντα Ζέρβα, ηγέτη στην Κατοχή της δεξιάς αντιστασιακής οργάνωσης ΕΔΕΣ. Ως έμβλημα του κόμματος χρησιμοποιήθηκε η εικόνα όρθιου αντάρτη, σαλπικτή και γύρω του οι λέξεις «ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ ΖΕΡΒΑΣ».

Η Ένωση Αγροτικών Κομμάτων με αρχηγό τον Αλέξανδρο Μυλωνά εμφανίστηκε στις εκλογές του 1946 ως συνασπισμός τριών μικρότερων κομμάτων, του Αγροτικού Κόμματος Ελλάδος, του Αγροτικού Δημοκρατικού Κόμματος καθώς και του Δημοκρατικού Αγροτικού Κόμματος. Όπως γίνεται κατανοητό επρόκειτο για μικρούς σχηματισμούς με παρεμφερείς αρχές και στόχους.

Εκτός από το Κέντρο διασπασμένη εμφανίστηκε και η Δεξιά. Πρόσωπο ταυτισμένο με το χώρο της Δεξιάς ο Ναπολέοντας Ζέρβας ίδρυσε το δικό του κόμμα καθώς αρνήθηκε να ενταχθεί στους κόλπους της ΗΠΕ. Το παράδειγμά του ακολούθησαν οι ακροδεξιοί εθνικόφρονες, οι οποίοι δημιούργησαν την Ένωση Εθνικοφρόνων. Η εν λόγω Ένωση αποτέλεσε συνασπισμό του Κόμματος Εθνικοφρόνων του Θεόδωρου Τουρκοβασίλη καθώς και του Λαϊκού Αγροτικού Κόμματος, που είχε ως αρχηγό του έναν τέως βουλευτή του Λαϊκού Κόμματος, τον Γεώργιο Παμπούκα.

Το επίσημο Λαϊκό Κόμμα προσπάθησε να πλησιάσει και το Κόμμα Χιτών Εθνικής Αντιστάσεως του Κωνσταντίνου Ευσταθόπουλου. Το κόμμα αυτό που αποτελεί μετεξέλιξη της ακραίας φιλοβασιλικής οργάνωσης «Χ» προτίμησε να κατέβει ανεξάρτητο στην εκλογική διαδικασία.

Στις εκλογές του 1946 μετείχαν επίσης το Κόμμα Αστικής Ιδιοκτησίας με αρχηγό τον Α. Αντωνόπουλο, η Χριστιανική Ορθόδοξη Παράταξη Ελλήνων, το πατριωτικό Κόμμα Εφέδρων, το Κόμμα Εθνικής Ένωσης με αρχηγό τον Δ. Παπαπολύζο και το Κοινωνικό Κόμμα Ελλάδος. Επρόκειτο για κόμματα των

οποίων ο ίδιος ο τίτλος τους φανερώνει τον πολιτικό προσανατολισμό τους και δεν είχαν ιδιαίτερη επιρροή στο εκλογικό σώμα.

Μέσα λοιπόν σε κλίμα πόλωσης, που συνοδεύτηκε από την αποχή της Αριστεράς η Ηνωμένη Παράταξη Εθνικοφρόνων αναδύεται νικήτρια της εκλογικής αναμέτρησης. Από τις 354 έδρες του τότε κοινοβουλίου κέρδισε με σχετική ευκολία τις 206. Το Λαϊκό Κόμμα ήρθε πρώτο καθώς οι βουλευτές του κατέλαβαν 156 έδρες, χωρίς όμως μόνο του να κερδίσει την απόλυτη πλειοψηφία. Το αποτέλεσμα των εκλογών επικύρωσε την πλήρη επικράτηση των επονομαζόμενων φιλοβασιλικών δυνάμεων, οι οποίες αθροιστικά συγκέντρωσαν το 64,7% των έγκυρων ψηφοδελτίων.

Τα αριστερά κόμματα υποστήριξαν πως για να επιτευχθεί το συγκεκριμένο εκλογικό αποτέλεσμα προηγήθηκε τεράστια εκστρατεία τρομοκράτησης από τον προσκεείμενο στη Δεξιά τύπο σε βάρος του εκλογικού σώματος. Η επιχείρηση τρομοκράτησης μέσω του τύπου στράφηκε εναντίον εργαζομένων σε κρατικές υπηρεσίες. Συγκεκριμένα η εφημερίδα «Ακρόπολις» στις 23 Μαρτίου του 1946 σε άρθρο της αναφέρει χαρακτηριστικά..«Όλως ιδιαιτέρως πρέπει να τιμωρηθούν οι δημόσιοι λειτουργοί, οι οποίοι θα κάνουν απεργίαν ψήφου την προσεχή Κυριακήν. Οι υπάλληλοι του Κράτους, οι οποίοι θα προσπαθούν ίνα μη γίνει κράτος η Ελλάς αλλά να διαλυθή, πρέπει να απολυθούν. . Όσοι δεν ψηφίσουν την Κυριακήν να τιμωρηθούν. .»¹⁸

Ένα άλλο χωρίο της «Βραδυλής», τυπωμένο λίγες ημέρες νωρίτερα στις 19 Μαρτίου επιβεβαιώνει το κλίμα τρομοκρατίας καθώς ο συντάκτης του με βαρύγδουπο ύφος αναφέρει πως «. οι Δημόσιοι Υπάλληλοι είναι το Κράτος και η Πατρίς και δεν έχουν δικαίωμα να προδίδουν, ούτε συνεπώς να απόσχουν των εκλογών. Αυτό οφείλουν να το καταλάβουν. Αλλά αν δεν το καταλάβουν; Αν είναι ποτισμένοι τόσο πολύ από τον όπιον των λαών, τον κομμουνισμόν; Αν είναι τότε πρέπει να καταλάβουν κάτι άλλο. Ότι δεν έχουν θέση εις το Κράτος, Πατρίδα, Ελλάδα».¹⁹

¹⁸ Η *Ακρόπολις* 23 Μαρτίου 1946

¹⁹ Βουρνάς, Τάσος. *Ιστορία σύγχρονης Ελλάδος. Ο Εμφύλιος*. Εκδ.Τολίδη. Αθήνα 1981 σελ.22,23

Δεδομένων τούτων και παρόμοιων δημοσιευμάτων οι αντίπαλοι της Δεξιάς χαρακτήρισαν τις εκλογές του 1946 ως «εκλογική φάρσα» και εκτός από το επίσημο Κομμουνιστικό Κόμμα, που αμφισβήτησε τα πορίσματα της Αποστολής, πολλοί επίσημοι παράγοντες σημείωσαν πως υπήρχαν ενδείξεις εκφοβισμού.

Σύμφωνα με την άποψη των παρατηρητών παρόμοιες συνθήκες είχαν μικρή αλλά όχι ουσιαστική επίδραση στη διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος. Ο διπολισμός που είχε χαρακτηρίσει τον πολιτικό βίο στην ευρύτερη διάρκεια της προπολεμικής περιόδου, έμελλε να προσδιορίσει σε σημαντικό βαθμό τις εξελίξεις και στη νέα φάση της πολιτικής ζωής της χώρας.

Οι δύο παλαιοί αντίπαλοι βενιζελικοί και αντιβενιζελικοί, λαϊκοί και φιλελεύθεροι αντιμάχονται και σε αυτές τις εκλογές. Μετά την απελευθέρωση βέβαια το παλιό Κόμμα των Φιλελευθέρων, ο κύριος πολιτικός εκφραστής του βενιζελικού χώρου κατακερματίστηκε. Το η δεξιά παράταξη είχε να αντιμετωπίσει εκτός από το κυρίως κόμμα των Φιλελευθέρων, με αρχηγό τον Σοφούλη, πληθώρα αντιπάλων, όπως το Δημοκρατικό Προοδευτικό Κόμμα του Καφαντάρη, το Κόμμα των Βενιζελικών Φιλελευθέρων του Σοφοκλή Βενιζέλου, το Κόμμα των Εθνικών Φιλελευθέρων του με αρχηγό το Γονατά, το Σοσιαλιστικό Δημοκρατικό Κόμμα του Γ. Παπανδρέου και άλλες μικρότερες ομάδες. Η πολυδιάσπαση πλήττει την αξιοπιστία του βενιζελικού χώρου και ευνοεί την αντίπαλη παράταξη που κατεβαίνει ενωμένη στις εκλογές αυτές.

Σε αυτή την εκλογική αναμέτρηση αντιμάχονται οι βενιζελικές και αντιβενιζελικές δυνάμεις ως Κεντρώοι και Δεξιοί καθώς οι παλαιοί χαρακτηρισμοί έχουν υπερκερασθεί από τις πολιτικές αλλαγές που έφερε η Αντίσταση. Οι χαρακτηρισμοί πλέον περιορίζονται σε κομμουνιστές, που δε μετέχουν στις εκλογές, και εθνικόφρονες. Με την πάροδο των χρόνων οι τίτλοι αυτοί θα φθίνουν, με την ίδρυση νέων κομμάτων όπως η ΕΡΕ και η ΕΔΑ, που θα αποτελέσουν μετεξέλιξη του Λαϊκού και του Φιλελεύθερου Δημοκρατικού, τότε θα επικρατήσει το δίπολο Αριστερά – Δεξιά.

ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

Η Ηνωμένη Παράταξη Εθνικοφρόνων διατηρεί σε γενικές γραμμές την προπολεμική επιρροή της αντιβενιζελικής παράταξης στην Παλαιά Ελλάδα, κατόρθωσε όμως επιλέγοντας τους κατάλληλους υποψηφίους να επεκτείνει την επιρροή της σε ολόκληρη σχεδόν τη Μακεδονία και τη Θράκη. Στις περιοχές αυτές σωτήρια λύση, όπως υποστηρίζει ο Ηλίας Νικολακόπουλος φάνηκε η σύμπραξη με το Κόμμα των Εθνικών Φιλελευθέρων του Στυλιανού Γονατά, το οποίο διέθετε επιρροή στους εκεί προσφυγικούς πληθυσμούς και κατόρθωσε να συγκεντρώσει 34 έδρες. Οι πρόσφυγες ήταν υπέρ των αντιμοναρχικών δυνάμεων, γιατί απέδιδαν στο βασιλιά την ευθύνη της συμφοράς τους και επιπλέον δεν είχαν κανένα δεσμό με το πρόσωπο του βασιλιά. Προπολεμικά έδειχναν εξαιρετική προσήλωση στο πρόσωπο του Βενιζέλου, όπως είναι φυσικό τα φιλοβενιζελικά τους αισθήματα τους προέτρεπαν να ψηφίσουν ανάλογα κόμματα.

Η δύναμη της ΗΠΕ εξακολουθούσε να παραμένει σε χαμηλά επίπεδα στην καθ'όλα αντιμοναρχική, βενιζελική Κρήτη. Στον αντίλογο βέβαια στάθηκε η Ήπειρος και η Πελοπόννησος, κυρίως η Αρκαδία, δύο διαμερίσματα όπου η πλειοψηφία των βασιλοφρόνων επέλεξε τοπικής σύνθεσης σχηματισμούς, όπως το Εθνικό Κόμμα του Ναπολέοντα Ζέρβα, το οποίο κατέλαβε 20 έδρες και την Ένωση Εθνικοφρόνων αντίστοιχα, η οποία κέρδισε 9 έδρες. Συμπερασματικά μικρή αλλά αισθητή και θορυβώδης η παρουσία στοιχείων της άκρας Δεξιάς στη νέα Βουλή. Η άκρα δεξιά εκπροσωπείται σε αυτό το κοινοβούλιο από αυτά τα δύο κόμματα.

Ο πολυκομματικός συνασπισμός της ΗΠΕ κράτησε σε χαμηλά επίπεδα την ΕΠΕ, την παράταξη των πρώην Φιλελευθέρων η οποία εξέλεξε στη νέα Βουλή 68 αντιπροσώπους της. Οι Φιλελεύθεροι με τη σειρά τους, ο ηγέτης των οποίων Θεμιστοκλής Σοφούλης διεξήγαγε τις εκλογές κάτω από δύσκολες συνθήκες και τις έχασε, περιορίστηκαν στις 48 έδρες. Σε ό, τι αφορά τα μικρότερα κόμματα ή πολιτικούς συνασπισμούς που συμμετείχαν στις εν λόγω εκλογές μπορούμε να αναφέρουμε πως είχαν χαμηλή απήχηση στην

προτίμηση των εκλογέων και δεν κατάφεραν να εδραιώσουν την παρουσία τους στο μετακατοχικό κοινοβούλιο, πλην του Αγροτικού Κόμματος Ελλάδος το οποίο εξέλεξε ως μοναδικό βουλευτή του τον αρχηγό του Αλέξανδρο Μυλωνά.

Ο ελληνικός λαός εξουθενωμένος από τα δεινά της Κατοχής, τις φοβερές σε αριθμό ανθρώπινες απώλειες επιζητά τις εκλογές που θα σημάνουν την επάνοδο της χώρας σε κοινοβουλευτική τροχιά. Η πολιτική αναμέτρηση, όπως προειπώθηκε, στηρίχθηκε στο διπολισμό, την αναμέτρηση φιλοβασιλικών δηλαδή και φιλελευθέρων, έστω κι αν οι τελευταίοι παρουσιάστηκαν διαιρεμένοι, ενώ παράλληλα δε φάνηκε καμία προσπάθεια ανανέωσης, την οποία απαιτούσαν οι νέες εσωτερικές και διεθνείς συγκυρίες.

Οι εκλογές αδιαμφισβήτητα δεν έλυσαν το πολιτικό πρόβλημα της Ελλάδος απλά ανέδειξαν μια νέα κυβέρνηση. Ο όρος αυτός βέβαια δεν ευσταθεί απόλυτα αν αναλογισθούμε τις καταγγελίες για νοθεία του εκλογικού αποτελέσματος και τις συνθήκες υπό τις οποίες διεξήχθησαν οι εκλογές. Το μόνο θετικό ίσως είναι πως ο λαός κλήθηκε στις κάλπες και άρα επέστρεψε εν μέρει στις αρχές της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας.

Η οικονομία στη χώρα, όπως είναι λογικό λόγω του πολέμου είχε καταστραφεί. Το βασικότερο πρόβλημα της Ελλάδος όμως παρέμενε η εξάρτησή της από τις επονομαζόμενες μεγάλες δυνάμεις. Ο λαός φαντάστηκε πως με τις εκλογές η χώρα θα αποκτούσε ανεξάρτητη, μη ελεγχόμενη κυβέρνηση. Επιπλέον το πιο σημαντικό ζητούμενο από την πλευρά του λαού ήταν να επουλωθούν άμεσα οι οικονομικές ζημιές της Κατοχής και να προκύψει από τις εκλογές μια κυβέρνηση ισχυρή, η οποία θα κατόρθωνε να εξασφαλίσει την πολιτική ομαλότητα.

Η δεξιά παράταξη αυτοκαθορίστηκε πριν από τις εκλογές με την υποστήριξή της στο παραδοσιακό της σύμβολο τη μοναρχία. Κεντρικό θέμα ίσως και στοίχημα, που έπρεπε να κερδηθεί ήταν η αποκατάσταση του βασιλιά. Οι εκφραστές της Δεξιάς, οι πολιτευτές της ΗΠΕ στηρίχθηκαν αρκετά στον προεκλογικό τους αγώνα στην έννοια του εθνικισμού.

Μέσα σε μια γενικότερη ατμόσφαιρα αντικομμουνιστικής υστερίας η ευρύτερη Δεξιά έστειλε 235 μέλη της στο νέο κοινοβούλιο. Πρόκειται για 156

βουλευτές του Λαϊκού Κόμματος , το οποίο όπως προαναφέρθηκε κέρδισε το μεγαλύτερο ποσοστό εδρών στους κόλπους της Ηνωμένης Παράταξης Εθνοκοφρόνων, η οποία συνολικά έλαβε 206 έδρες. Στη Δεξιά μπορούμε να συμπεριλάβουμε τις 20 έδρες που κατέλαβε το Εθνικό Κόμμα Ελλάδος του Ν. Ζέρβα καθώς επίσης και τις 9 έδρες που κέρδισε το Κόμμα Εθνοκοφρόνων του Θ. Τουρκοβασίλη.

Ακολουθεί η ποσοστιαία αναλογία των κομμάτων κατά εκλογική περιφέρεια.²⁰

	ΗΠΕ	ΕΠΕ	ΕΚΕ	ΕΕ	ΚΦ	ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ
ΑΘΗΝΑ	51.35%	22.86%	2.29%		21.09%	
ΠΕΙΡΑΙΑΣ	53.50%	16.16%			27.84%	
ΥΠ.ΑΤΤΙΚΗΣ	65.42%	16.52%	9.39%		8.58%	
ΦΘΙΩΤΙΔΑ&ΦΩΚΙΔΑ	75.25%	14.93%			9.82%	
ΕΥΒΟΙΑ	65.81%	22.53%				
ΑΡΓΟΛΙΔΑ&ΚΟΡΙΝΘΟΣ	74.73%	7.87%			12.80%	
ΑΡΚΑΔΙΑ	23.07%	13.49%		44.41%	11.75%	
ΛΑΚΩΝΙΑ	68.06%	12.69%		19.25%		
ΜΕΣΣΗΝΙΑ	60.03%	10.99%		23.56%		
ΑΧΑΪΑ	63.63%	10.99%				
ΗΛΕΙΑ	59.85%	14.98%	13.20%		11.96%	
ΑΙΤΩΛΙΑ&ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ	60.69%	17.84%	18.83%			
ΖΑΚΥΝΘΟΣ	83.74%					
ΚΕΦΑΛΟΝΙΑ	61.74%					34.86%
ΚΕΡΚΥΡΑ	66.36%		10.28%			
ΙΩΑΝΝΙΝΑ	12.06%	14.08%	61.70%			
ΠΡΕΒΕΖΑ&ΑΡΤΑ	35.32%	7.41%	48.38%			

²⁰ Επιλέγονται τα ποσοστά των κομμάτων που εξέλεξαν βουλευτές. Στατιστική των βουλευτικών εκλογών της 31^{ης} Μαρτίου 1946. εκδ. ΕΣΥΕ

ΛΑΡΙΣΣΑ	64.11%	21.78%	11.09%			
ΤΡΙΚΑΛΑ	49.18%	17.31%	13.42%		16.29%	
ΚΟΖΑΝΗ	69.83%	13.81%			14.25%	
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	53.98%	14.71%			29.65%	
ΚΙΛΚΙΣ	67.78%				17.96%	
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ	64.83%					
ΠΕΛΛΑ	56.57%	12.24%			24.87%	
ΦΛΩΡΙΝΑ	49.18%	23.74%			26.22%	
ΣΕΡΡΕΣ	63.40%	6.84%			24.53%	
ΚΥΚΛΑΔΕΣ	75.52%	27.48%				
ΛΕΣΒΟΣ	54.32%	36.77%				
ΣΑΜΟΣ	63.11%				32.60%	
ΧΙΟΣ	63.21%	19.06%			14.86%	
ΧΑΝΙΑ	10.58%	66.26%			23.21%	
ΗΡΑΚΛΕΙΟ	19.04%	68.41%				12.25%
ΛΑΣΙΘΙ	21.49%	51.45%				
ΡΕΘΥΜΝΟ	20.44%	65.70%				
ΕΒΡΟΣ	61.30%	17.04%			21.43%	
ΡΟΔΟΠΗΣ	42.07%	14.32%			32.41%	
ΔΡΑΜΑ	61.19%	15.63%			19.00%	
ΚΑΒΑΛΑ	53.69%	21.77%			15.36%	

Η στατιστική υπηρεσία μας δίνει τα ποσοστά των ενώσεων, συνασπισμών κομμάτων και όχι του κάθε κόμματος που μετέχει σε αυτές ξεχωριστά. Από τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα παρατηρούμε πως η Ηνωμένη Παράταξη Εθνικοφρόνων κατεβάζει υποψηφίους σε κάθε εκλογική περιφέρεια. Ο κομματικός της μηχανισμός ενεργοποιήθηκε σε κάθε πόλη της Ελλάδος ώστε να επιτευχθεί κοινοβουλευτική εκπροσώπηση των υποψηφίων από κάθε περιφέρεια. Η κίνηση τους αυτή επέφερε τα επιθυμητά για την ηγεσία αποτελέσματα. Η ΗΠΕ συγκέντρωσε υψηλά ποσοστά σε όλες σχεδόν τις εκλογικές περιφέρειες. Κανείς υποψήφιος δεν εξελέγη στο νομό Χανίων.

Γενικότερα στη φιλοβενιζελική Κρήτη η ΗΠΕ και το Λαϊκό Κόμμα ειδικότερα δεν είχαν, όπως ήταν αναμενόμενο, ιδιαίτερη απήχηση.

Χαμηλό επίσης ποσοστό έλαβε και στο νομό Αρκαδίας. Αντίπαλος της σε αυτήν την περιφέρεια στάθηκε ένα κόμμα δεξιάς παράταξης, η Ένωση Εθνικοφρόνων. Την πρώτη θέση έχασε και στους νομούς Ιωαννίνων, Πρεβέζης και Άρτης από το Εθνικό Κόμμα Ελλάδος του Ναπολέοντα Ζέρβα.

Ανακεφαλαιώνοντας μπορούμε να υποδείξουμε τις ακόλουθες περιοχές στις οποίες η ΗΠΕ συγκέντρωσε τα υψηλότερα ποσοστά στις εκλογές του 1946: Ζάκυνθος (συγκέντρωσε εντυπωσιακό ποσοστό 83.74%), Κυκλάδες (επίσης ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό το 75%) Φθιώτιδα- Φωκίδα, Αργολίδα – Κορινθία και Λακωνία. Τα χαμηλότερα ποσοστά της η ΗΠΕ τα συγκέντρωσε, όπως ήταν αναμενόμενο στους νομούς της αντιμοναρχικής Κρήτης καθώς και στα Ιωάννινα.

Οι μισοί από τους βουλευτές της ΗΠΕ που εκλέχθηκαν ήταν βουλευτές και το 1936 ή και παλαιότερα²¹. Επρόκειτο για παλαιά στελέχη του Λαϊκού Κόμματος. Αυτό μας φανερώνει με σαφήνεια πως πρόκειται για ανθρώπους μεγάλης ηλικίας, οι οποίοι επιζήτησαν το γόητρο της εκλογής ενώ έδειξαν λιγότερη διάθεση για την ανοικοδόμηση της χώρας και την επίλυση σωρείας προβλημάτων της.

Ο Γ. Δάφνης αναφέρει πως «η Βουλή της 31^{ης} Μαρτίου του 1946 ήτο μια Βουλή αποτελούμενη από γηρασμένους προκρίτους , χωρίς πειθαρχία και ανίκανους δια δημιουργικών έργων, λόγω εξ' αντικειμένου αδυναμίας των μελών της να προσαρμοσθούν εις τα νέα δεδομένα».²² Οι βουλευτές του Λαϊκού Κόμματος ήταν γεννημένοι στην πλειοψηφία τους πολύ πριν το 1900. Άνθρωποι εδραιωμένοι στο επάγγελμά τους που κλήθηκαν σε προχωρημένη ηλικία να συμβάλουν με τις λιγοστές δυνάμεις τους στην ανόρθωση της χώρας.

Η χώρα δίχως τη στήριξη των προστάτιδων δυνάμεων χρειαζόταν να κοιτάξει το μέλλον. Είχε ανάγκη από πολιτικούς με νέες καινοτόμες ιδέες και οράματα για την οικονομική ανασυγκρότησή της, την αποκατάσταση των ζημιών της Κατοχής, την εισαγωγή μεταρρυθμίσεων στη δημόσια ζωή.

²¹Close H. David. *Μελέτες για την πόλωση 1943-1950*. Αθήνα 1995 σελ. 33-68

²²Δάφνης, Γρηγόριος. *Τα ελληνικά πολιτικά κόμματα, 1821 - 1961*. Εκδ. Γαλαξία. σελ. 153

Το Λαϊκό κόμμα δεν υπάκουσε στις προσαγές των καιρών και τις ανάγκες του τόπου και έριξε στην πολιτική κονίστρα άνδρες με παρωχημένες, συντηρητικές αντιλήψεις οι οποίοι έδειχναν μικρό ενδιαφέρον για κοινωνικά ή οικονομικά θέματα.²³ Ενδεικτικό της μικρής ανανέωσης σε επίπεδο κοινοβουλευτικού προσωπικού είναι το γεγονός ότι οι περισσότεροι βουλευτές ήταν μεγάλοι σε ηλικία, από τους 156 δηλαδή εκλεγμένους βουλευτές οι 112 είχαν γεννηθεί περί τα 1900 ενώ οι υπόλοιποι 44 νεότεροι αποτελούσαν μικρή πλειοψηφία στη νέα Βουλή. (πίνακας 1). Νεότερος βουλευτής ήταν ο Αθ. Ταλιαδούρος που εξελέγη το 1946 σε ηλικία μόλις 28 ετών στην εκλογική περιφέρεια Καρδίτσας –Τρικάλων.

«Οι βουλευτές συνήθιζαν να φέρνουν προς συζήτηση θέματα στο Κοινοβούλιο που αφορούσαν ιδιαίτερα το επάγγελμά τους και αντιδρούσαν με βραδύτητα στις απαιτήσεις των φτωχών και των αμόρφωτων».²⁴ Συμμεριζόμενοι την προαναφερθείσα θέση μπορούμε να φανταστούμε πως οι βουλευτές του Λαϊκού κόμματος και της ευρύτερης Δεξιάς στέκονταν αρκετά αποστασιοποιημένοι από τα προβλήματα του λαού που τους εξέλεξε.

Οι ίδιοι ανήκαν στις κοινωνικές ελίτ της χώρας, αν μπορούμε να υποστηρίξουμε μια τέτοια παραδοχή βασιζόμενοι στα επαγγέλματα και τις σπουδές τους. Η συντριπτική πλειοψηφία των βουλευτών του Λαϊκού ήταν δικηγόροι, 85 στον αριθμό, ενώ οι υπόλοιποι ήταν 22 γιατροί, 13 στρατιωτικοί. Από τους υπόλοιπους βουλευτές οι 8 ήταν έμποροι, 1 ποτοποιός, 1 οικονομολόγος, 6 κτηματίες - αγρότες. (πίνακας 2).

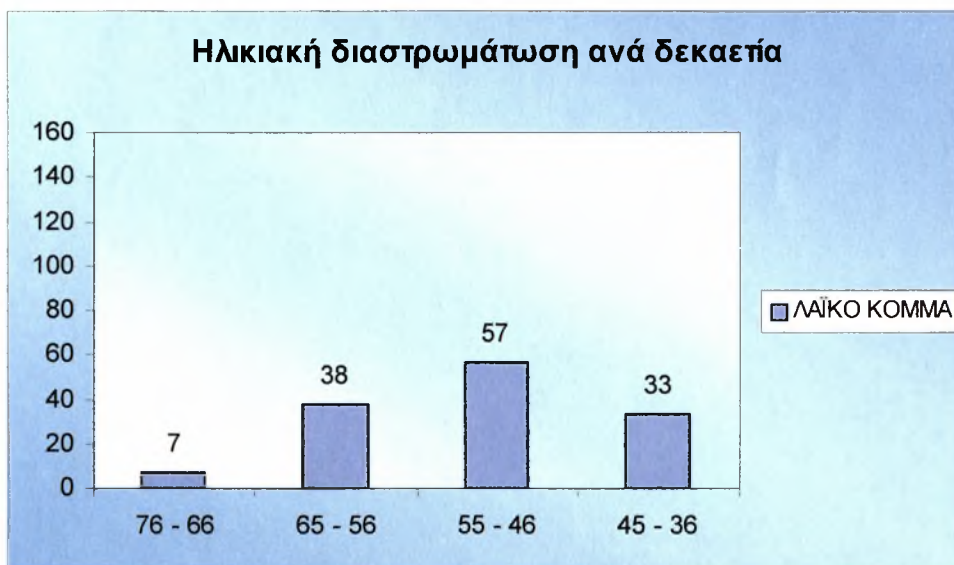
²³ όπ. π σελ. 75

²⁴ όπ. π σελ. 200

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Αναλύοντας με απροσχημάτιστο φανατισμό οι δεξιές εφημερίδες και ευρύτεροι πολιτικοί κύκλοι τις έννοιες τάξη και αταξία, νόμο και παρανομία κατάφεραν να επιτύχουν υψηλά ποσοστά για τη φιλοβασιλική παράταξη. Ηγέτης του κόμματος έγινε ο Κωνσταντίνος Τσαλδάρης, του οποίου ο φιλομοναρχισμός ποτέ δεν αμφισβητήθηκε. Εξελέγη αρχηγός των Λαϊκών και έγινε πρόεδρος της κυβέρνησης αμέσως μετά τις εκλογές, εφόσον κατά τη διάρκειά τους το κόμμα διευθύνονταν από Διοικούσα Επιτροπή, που απαρτιζόταν από τον Κωνσταντίνο Τσαλδάρη, τον Πέτρο Μαυρομιχάλη και τον Τζων Θεοτόκη.

Ο Τσαλδάρης ήταν ανιψιός του πρώην πρωθυπουργού Παναγή Τσαλδάρη. Ο νέος ηγέτης του Λαϊκού Κόμματος ήταν άνθρωπος έντιμος και απλός, ο οποίος όμως διέθετε μικρή πολιτική πείρα και δεν φαινόταν προορισμένος να γίνει αρχηγός ενός μεγάλου κόμματος. Η θέση του όμως τη δεδομένη στιγμή, για την επιστροφή του Βασιλιά το 1946 ήταν το καλύτερο διαπιστευτήριο που μπορούσε κάποιος να επιδείξει στο λαό και τους συμπολιτευόμενους για να καταλάβει ηγετική θέση. Ως πρωθυπουργός ο Τσαλδάρης δήλωσε χαρακτηριστικά στη Βουλή πως η αρνητική ψήφος στο επερχόμενο δημοψήφισμα για επάνοδο του βασιλιά θα προκαλούσε πολιτειακή κρίση.²⁵

Γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια το 1884. Σπούδασε νομικά στην Ελλάδα, τη Βρετανία, τη Γερμανία και την Ιταλία. Σε νεαρή ηλικία διετέλεσε νομάρχης Κέρκυρας και Πάτρας το 1916 και 1917 αντίστοιχα, ενώ το 1920 έγινε Γενικός Διοικητής της Κρήτης. Εκλέχθηκε για πρώτη φορά βουλευτής το 1926 με το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων, απέτυχε να εκλεγεί στις εκλογές του 1928 με το ίδιο κόμμα και προσχώρησε στο Λαϊκό Κόμμα με το οποίο και συνέδεσε την πολιτική του σταδιοδρομία. Από τον Απρίλιο του 1946 έως τον Ιανουάριο του 1947 διετέλεσε πρωθυπουργός. Η κυβέρνησή του διενήργησε το δημοψήφισμα που επανέφερε τη μοναρχία. Ο Γρηγόριος Δάφνης υποστηρίζει πως «το δημοψήφισμα κατέστη απαραίτητο, κατόπιν της γενομένης από του βασιλέως δηλώσεως διαρκούντος του πολέμου, ότι θα επανέρχεται εις την

²⁵Νικολακόπουλος. *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-1967*. σελ. 87

χώραν μόνο μετ' απόφασιν του λαού, ελευθέρως εκδηλούμενην»²⁶.

Το δημοψήφισμα πραγματοποιήθηκε την 1^η Σεπτεμβρίου του 1946 και οδήγησε στην παλινόρθωση του Γεωργίου του Β'. Υπέρ της επιστροφής του Γεωργίου του Β' ετάχθησαν όλα τα κόμματα της ΗΠΕ, το Εθνικό Κόμμα και οι μικρότεροι δεξιοί συνασπισμοί. Στα επίσημα έγγραφα εγγεγραμμένοι φάνηκαν 1.921.725 ενώ ψήφισαν 1.664.920 πολίτες. Υπήρχαν δύο τυπωμένα ψηφοδέλτια εκ των οποίων το ένα έγραφε «Υπέρ βασιλέως» και προτιμήθηκε από 1.136.298 ψηφοφόρους ενώ το δεύτερο έγραφε «Εναντίας βουλήσεως» και συγκέντρωσε 524.771 ψήφους αντίθετους στην επιστροφή του βασιλιά.

Κατά τη διενέργεια του δημοψηφίσματος η ελληνική κυβέρνηση παρακάλεσε τις προστάτιδες χώρες, Αγγλία και Γαλλία να παρακολουθήσουν την εκ νέου αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων και την παραμονή της Αποστολής κατά τη διενέργεια του δημοψηφίσματος. Εν τέλει η αποστολή AMFOGE 2 συμφωνήθηκε να παραμείνει ανεπίσημα στην Ελλάδα τις ημέρες εκείνες, ενώ τα πορίσματα της έκθεσης τους θα αποστέλλονταν στις κυβερνήσεις τους. Η Βρετανία συμφώνησε αμέσως για την παρουσία Αποστολής διότι προτιμούσε την επίσπευση του δημοψηφίσματος.

Είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς πως ο αριθμός των ψηφισάντων εν συγκρίσει με τις βουλευτικές εκλογές παρουσιάστηκε αισθητά διογκωμένος (στις εκλογές ψήφισαν 1.121.696 ενώ στο δημοψήφισμα 1.664.920). Τα αποτελέσματα ξεπέρασαν κάθε προσδοκία, εξέπληξαν ακόμα και τους μηχανορράφους ώστε να επιτευχθεί η χαρακτηριζόμενη από τους από τους ίδιους και τους Συμμάχους «σωτήρια λύση».

Ας αναφερθεί μόνο πως οι στρατιωτικοί και οι δημόσιοι υπάλληλοι, ψήφισαν στο δημοψήφισμα χωρίς να είναι εγγεγραμμένοι στους νέους εκλογικούς καταλόγους. Ψήφισαν στην πόλη την οποία υπηρετούσαν καταγραφόμενοι σε πρόχειρους καταλόγους, οι οποίοι δημιουργήθηκαν εκείνες τις ημέρες για τις ανάγκες του δημοψηφίσματος.

Οι επιλογές των προστάτιδων δυνάμεων και κυρίως της Μεγάλης Βρετανίας ήταν η «εγκαθίδρυση» μιας ισχυρής κυβέρνησης, η οποία θα επεδείκνυε αποφασιστικότητα στο να αποτραπούν τα όποια σοβιετικά σχέδια

²⁶ Δάφνης, Γρηγόριος. *Τα ελληνικά πολιτικά κόμματα*. εκδ. Κάκτος σελ. 155

και παράλληλα θα ήταν ικανή να αναχαιτίσει την επιρροή της Αριστεράς. Οι Μεγάλες Δυνάμεις λοιπόν δρομολόγησαν αυτές τις εκλογές, προσπάθησαν να ρυθμίσουν και το αποτέλεσμα τους. Στο πρόσωπο του Τσαλδάρη βρήκαν ένα πειθήνιο πολιτικό σύμμαχο να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά τους. Ήδη ξεκίνησε η διαίρεση του κόσμου σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα.

ΕΚΛΟΓΕΣ 1950

Κατά την τετραετία 1946-1950 κανένα κόμμα δε διέθετε την απόλυτη κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Μπορεί η Ηνωμένη Παράταξη Εθνικοφρόνων να συγκέντρωσε τα υψηλότερα ποσοστά, εντούτοις δεν ήταν σε θέση να σχηματίσει αυτοδύναμη κυβέρνηση. Ο σχηματισμός κυβέρνησης θα μπορούσε να προέλθει από συνασπισμό κομμάτων. Η παρέλαση δέκα κυβερνήσεων, κατά τις οποίες πολλές διαδέχονται η μια την άλλη χωρίς τροποποίηση της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας, προκαλεί προβληματισμό σε πολιτικούς και πολίτες.

Στις 7 Σεπτεμβρίου του 1947 σχηματίστηκε υπό των ηγέτη των Φιλελευθέρων Σοφούλη κυβέρνηση μεταξύ των άλλοτε μεγάλων αντιπάλων, Λαϊκών και Φιλελεύθερων. Η συνεργασία αυτή πιστοποιεί την υποχώρηση του Εθνικού Διχασμού. Η συνεργασία αυτή βέβαια δεν προέκυψε αυτόβουλα, αλλά υπό την αμερικανική επιρροή.²⁷ Τον Ιανουάριο του 1950 η Βουλή αυτή διαλύεται και ως ημερομηνία διεξαγωγής των νέων εκλογών ορίζεται η 5^η Μαρτίου. Η κυβέρνηση Διομήδη παραιτείται και αναλαμβάνει μια υπηρεσιακή κυβέρνηση υπό την προεδρία του Ιω. Θεοτόκη για να διοργανώσει τις προσεχείς εκλογές.

Η κυβερνητική κρίση των προηγούμενων ετών λοιπόν ανάγκασε τον υπηρεσιακό πρωθυπουργό, που διορίστηκε από τον βασιλιά Παύλο το Φεβρουαρίου του 1950, Τζών Θεοτόκη να διαλύσει τη Βουλή και να οδηγήσει τη χώρα σε νέες εκλογές. Το Κόμμα των Φιλελευθέρων αποχώρησε από την κυβέρνηση, μετά τη δημοσιοποίηση κάποιων δηλώσεων του αρχηγού για την πιθανολογούμενη κάθοδο του στρατάρχη Παπάγου στην πολιτική.

Ο Τσαλδάρης χαρακτηριστικά ανέφερε σε προεκλογική συγκέντρωση οπαδών του στην Τρίπολη πως «υπήρξαν άνθρωποι οι οποίοι προσέφεραν υπηρεσίαν τινά εις τον αγώνα. Αλλά αν προχωρήσουν και αλλαχού θα προκαλέσουν ζημιά εις τον τόπο». Η δήλωση αυτή φωτογράφιζε ξεκάθαρα το πρόσωπο του Στρατάρχη. Ο Τσαλδάρης αναγνώριζε στον Παπάγο μόνο την στρατιωτική προσφορά του στον τόπο. Ουδέποτε όμως κατάφερε να τον

²⁷ Μεγναυδ. *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα. 1946-1975* σελ 112-114

αποδεχθεί ως πολιτικό αντίπαλο. Αργότερα θα δει το κόμμα του να καταρρέει καθώς πολλά στελέχη του θα προσχωρήσουν στο κόμμα του Παπάγου. Εκείνος πεισματικά θα επιμένει στις θέσεις του. Η δήλωση αυτή ίσως να στάθηκε απλά η αφορμή για αποχώρηση του κόμματος των Φιλελευθέρων από την κυβέρνηση. Εξάλλου λίγοι εξακολουθούσαν να εμπιστεύονται τις πολιτικές κινήσεις του Τσαλδάρη.

Μετά την παραίτηση της κυβέρνησης ο βασιλιάς Παύλος προχώρησε στο σχηματισμό κυβέρνησης, η οποία αποτελούνταν από εξωκοινοβουλευτικά πρόσωπα. Πρωθυπουργός διορίστηκε ο πρώην πρόεδρος της Βουλής Τζών Θεοτόκης. Η νέα κυβέρνηση Θεοτόκη όρισε ως ημερομηνία διεξαγωγής των εκλογών την 19^η Φεβρουαρίου του 1950 και πρότεινε την υιοθέτηση του πλειοψηφικού συστήματος, χωρίς κομματικά ψηφοδέλτια. Βάσει ανακοινώσεων της υπάρχουσας κυβέρνησης για κάθε υποψήφιο θα υπήρχε ξεχωριστό ψηφοδέλτιο με τη φωτογραφία του.

Η νέα αυτή εκλογική μέθοδος επεδίωξε την αποδυνάμωση των κομμάτων. Μετά από την άρνηση της πλειονότητας των κομμάτων να αποδεχθούν το προτεινόμενο από την κυβέρνηση σύστημα αποφασίσθηκε να διατηρηθεί το σύστημα της απλής αναλογικής που είχε εφαρμοσθεί και στις εκλογές του 1946. Βασική διαφορά των δυο εκλογικών αναμετρήσεων ήταν η θεαματική μείωση του αριθμού των βουλευτών από 354 σε 250.

Οι συζητήσεις και οι διαφωνίες σχετικά με το εκλογικό σύστημα είχαν ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση διεξαγωγής των εκλογών. Οι εκλογές εν τέλει πραγματοποιήθηκαν με δύο εβδομάδες καθυστέρηση δηλαδή στις 5 Μαρτίου 1950. Στην εκλογική αυτή αντιπαράθεση παρατηρήθηκε πρωτοφανής κατακερματισμός των παραδοσιακών πολιτικών δυνάμεων και η δημιουργία πλήθους πολιτικών σχηματισμών. Αναλυτικά στις εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου συμμετείχε ένας σημαντικά μεγάλος αριθμός κομμάτων, 54 στο σύνολο τους, εκ των οποίων 25 συνασπισμοί κομμάτων, 9 ενώσεις μικρότερων κομμάτων και 20 αυτοτελή κόμματα.

Μετά τον εμφύλιο και τα δεινά που υπέστη η χώρα οι εκλογές αυτές παίρνουν το χαρακτήρα «πρώτων εκλογών», δηλαδή εκλογές που πραγματοποιήθηκαν για πρώτη φορά μετά από μεγάλο διάστημα αναστολής των κοινοβουλευτικών θεσμών.²⁸

Ο δεξιός χώρος πήγε στις εκλογές εμφανώς διαιρεμένος σε 9 κόμματα. Σημαντικότερος εκφραστής της Δεξιάς παρέμενε το Λαϊκό Κόμμα του Κωνσταντίνου Τσαλδάρη, το οποίο έλαβε μόλις 62 έδρες. Έχασε 94 έδρες σε σύγκριση πάντα με τις προηγούμενες εκλογές, στις οποίες το Λαϊκό Κόμμα και γενικότερα η Ηνωμένη Παράταξη Εθνικοφρόνων στην οποία ανήκε είχε κατακτήσει ένα αξιοσημείωτο αριθμό εδρών. Διατήρησε δηλαδή την πλειοψηφία των εκλεγμένων βουλευτών που επρόσκειντο στο δεξιό χώρο.

Οι πολιτικοί κληρονόμοι της μεταξικής δικτατορίας, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ηλίας Νικολακόπουλος,²⁹ εξασφάλισαν αξιοσημείωτη εκπροσώπηση με 16 έδρες. Πρόκειται για τους Κ. Κοτζιά, Κ. Μανιαδάκη, και Θ. Τουρκοβασίλη οι οποίοι συγκρότησαν την Πολιτική Ανεξάρτητη Παράταξη. Η ομάδα αυτή υποστήριξε την κάθοδο στην πολιτική του στρατάρχη Αλέξανδρου Παπάγου, πρόσωπο που θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο αργότερα ως ηγέτης ενός νέου δεξιού κόμματος και πρωθυπουργός της χώρας από το 1952 έως το 1955. Η ένωση αυτή συγκέντρωσε ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά στους νομούς Αρκαδίας, Λακωνίας και Φθιωτιδοφωκίδας. Στις περιοχές αυτές πρώτευαν και άφησαν δεύτερο σε ψήφους το Λαϊκό Κόμμα.

Σε αξιόλογη πολιτική δύναμη, που κέρδισε 7 έδρες, αποδείχθηκε νέος πολιτικός σχηματισμός, το Μέτωπο Εθνικής Αναδημιουργίας με κύριο κορμό του το Εθνικό Ενωτικό Κόμμα του Παναγιώτη Κανελλόπουλου. Πρόκειται για πολιτικά μορφώματα που μπορούν να θεωρηθούν ως η «εκσυγχρονισμένη» Δεξιά. Στο Μέτωπο συμμετείχαν επίσης δύο μικρά προσωποπαγή κόμματα, που το 1946 είχαν συνεργασθεί με την Ηνωμένη Παράταξη Εθνικοφρόνων, το Πανελλήνιο Εθνικό Κόμμα του Αλ. Σακελλαρίου και το Κόμμα Πατριωτικής Ενώσεως με αρχηγό το Δ. Μπότσαρη, καθώς επίσης και το νεοϊδρυθέν Λαϊκό Προοδευτικό Κόμμα με ηγέτη του το στρατηγό Ν. Παπαδόπουλο. Το Μέτωπο

²⁸ Νικολακόπουλος, *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-1967*. σελ. 104

²⁹ όπ. π σελ 104

έλαβε σημαντικό ποσοστό στο νομό Αχαΐας, γενέτειρας ενός εκ των συναρχηγών του, του Π. Κανελλόπουλου. Δεξιάς κατεύθυνσης ήταν και το Νέο Κόμμα του Σπύρου Μαρκεζίνη. Στο κόμμα αυτό είχαν προσχωρήσει 18 βουλευτές κυρίως του Λαϊκού Κόμματος, νέοι σε ηλικία. Έμβλημα του κόμματος ήταν η μέλισσα.

Η κρίση του Λαϊκού Κόμματος είχε ήδη αρχίσει από τον πρώτο καιρό της πρωθυπουργίας του Τσαλδάρη μετά τις εκλογές του 1946. Το Σεπτέμβριο του 1947 προέκυψε η επονομαζόμενη κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας», μια κυβέρνηση συνεργασίας του Λαϊκού Κόμματος και του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Η κυβέρνηση αυτή φανερώνει την αδυναμία του Τσαλδάρη να διατηρηθεί στη πρωθυπουργικό αξίωμα αλλά και την προτίμηση των Ηνωμένων Πολιτειών για ευρύτερη δυνατή συσπείρωση και συνεργασία των αστικών κομμάτων.

Ο Τσαλδάρης αποδείχθηκε κατώτερος των περιστάσεων μετά τη συντριπτική επικράτηση του κόμματός του το 1946. Φάνηκε πως η μόνη επιδίωξη του, μετά την νίκη του, ήταν η παλινόρθωση του θεσμού της μοναρχίας με το δημοψήφισμα του Σεπτεμβρίου του 1946. Ο σκοπός του δεξιού κόμματος επετεύχθη και η κυβέρνηση Τσαλδάρη, αντικρίζοντας της δυσκολίες του εμφυλίου, αναγκάστηκε να παραδώσει τη θέση της σε μια κυβέρνηση ευρύτερης συνεργασίας με πρωθυπουργό τον εξωκοινοβουλευτικό Δημήτριο Μάξιμο.

Ο Μάξιμος διατήρησε την πρωθυπουργική θέση μέχρι το Σεπτέμβριο του 1947. Τότε ανέλαβε η κυβέρνηση συνεργασίας με πρωθυπουργό τον Σοφούλη. Η ανάδειξη του Σοφούλη δεν οφείλεται μόνο στην παραίτηση από το πρωθυπουργικό αξίωμα του Τσαλδάρη, αλλά στην άμεση εμπλοκή των Αμερικανών στα ελληνικά πολιτικά δρώμενα. Η αμερικανική πρεσβεία στην Ελλάδα δεν έβλεπε θετικά την πρωθυπουργία Τσαλδάρη καθώς δεν εμπιστευόταν τις πολιτικές του δυνατότητες.

Την κίνηση αυτή, την παραίτηση από την πρωθυπουργία, την αντιμετώπισαν οι οπαδοί της Δεξιάς ως προσωπική ήττα του Τσαλδάρη, ο οποίος αποδείχθηκε αδύναμος να κυβερνήσει τη χώρα του. Η διαμαρτυρία φάνηκε στις ψήφους των επόμενων εκλογών. Το 1950 δηλαδή το Λαϊκό

Κόμμα περιορίστηκε, όπως αναφέρθηκε, στις 62 έδρες. Δεν κατόρθωσε να ανακτήσει την αξιοπιστία του.

Οι ΗΠΑ επιζητούσαν κυβέρνηση ευρύτερης πολιτικής εκπροσώπησης. Στα άμεσα σχέδια τους ήταν η «εγκαθίδρυση» μιας κυβέρνησης Κέντρου. Μια τέτοια κυβέρνηση, η οποία δε θα εξέφραζε τα πολιτικά άκρα θα κατάφερνε να ενοποιήσει τον πολιτικό κόσμο της χώρας απέναντι στο θεωρητικά μοναδικό ορατό κίνδυνο για την πολιτική ζωή, την Αριστερά.

Μετέτρεψε λοιπόν τον απόλυτο νικητή των εκλογών του 1946 σε απλό συνδιαχειριστή της εξουσίας. Κατά την κυβέρνηση Σοφούλη ο Τσαλδάρης έλαβε το υπουργείο Εξωτερικών. Ένας συμβιβασμός σύμφωνος με τις πολιτικές φιλοδοξίες του πρώην πρωθυπουργού ίσως για να μην ασκεί σκληρή αντιπολίτευση. Το προφίλ ενός φαινομενικά αδύναμου ηγέτη ανίκανου να αντιμετωπίσει τα προβλήματα της χώρας, όπως διαμορφώθηκε κατά την τριετία 1947-50, στέρησε τη νίκη στις εκλογές του 1950 από το βασικό κόμμα της Δεξιάς, που δε φρόντισε έγκαιρα να αλλάξει αρχηγό.

Οι δυσκολίες και η διάσπαση άρχισαν να διαφαίνονται όταν ένα βασικό στέλεχος της κυβέρνησης Τσαλδάρη, ο Σ. Μαρκεζίνης αποχώρησε από το κυβερνητικό κόμμα τον Φεβρουάριο του 1947. Με 18 αποχωρήσαντες επίσης βουλευτές ιδρύει το Νέο Κόμμα. Η απομάκρυνσή τους αποτέλεσε βαρύ πλήγμα για την κυβέρνηση. Ο Μαρκεζίνης, βλέποντας ίσως την αδυναμία του κόμματος Τσαλδάρη, να κρατήσει ενωμένη τη δεξιά παράταξη, σε συζητήσεις του με τα ανάκτορα στις 20-21 Φεβρουαρίου του 1948 πρότεινε το σχηματισμό κυβέρνησης Μαρκεζίνη – Παπάγου. Όπως θα αποδειχθεί αργότερα (το 1952) η Δεξιά χρειάζεται νέα ηγεσία για να ανακτήσει τους οπαδούς της. Οι προτάσεις του βέβαια τότε δεν καρποφόρησαν. Στις 20 Οκτωβρίου του 1948 αποχώρησαν ακόμη 13 βουλευτές από το Λαϊκό Κόμμα, οι οποίοι συγκρότησαν ανεξάρτητη κοινοβουλευτική ομάδα.³⁰

Για να επιστρέψουμε στα αποτελέσματα το Νέο Κόμμα έλαβε μόλις μία έδρα στο νομό Κέρκυρας. Το παρόν και σε αυτή την εκλογική αναμέτρηση έδωσε ο Ναπολέων Ζέρβας με το Εθνικό Κόμμα Ελλάδος, το οποίο κέρδισε 7 έδρες. Το συγκεκριμένο κόμμα το εντάσσουμε στο δεξιό πολιτικό χώρο λόγω

³⁰ Meynaud. *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα. 1946-1965*. σελ.118

του πολιτικού παρελθόντος του αρχηγού του (αρχηγός του ΕΔΕΣ) αλλά και της φιλομοναρχικής τοποθέτησής του. Οφείλουμε να επισημάνουμε πως η εκλογική δύναμη του κόμματος μειώθηκε αισθητά σε σύγκριση με τις προηγούμενες εκλογές, εφόσον έχασε 13 έδρες.

Τρία μικρότερα κόμματα που εντάσσονται στο χώρο της Δεξιάς εμφανίζονται σε αυτές τις εκλογές. Το Εθνικό Αγροτικό Κόμμα Χιτών με αρχηγό του το Γ. Γρίβα, το Κόμμα Εθνικής Αντιστάσεως με αρχηγό τον Α. Φωστερίδη και το Κόμμα Εργαζομένων Ελλάδος με ηγέτη του τον Ι. Μπερνίτσα. Κανένα από τα προαναφερθέντα κόμματα δεν είχε εν τέλει κοινοβουλευτική εκπροσώπηση. Τέλος, στο στρατόπεδο της Δεξιάς εντάσσεται και η Εθνική Παράταξη Εργαζομένου Λαού (ΕΠΕΛ), η οποία αποτελούσε συνασπισμό τεσσάρων μικρών πολιτικών σχηματισμών, του Εθνικού Λαϊκού Κόμματος του Π. Μαυρομιχάλη, του Κόμματος Τρίτης Καταστάσεως με αρχηγό του τον Α. Βαμβέτσο, του Εργατικού Κόμματος Ελλάδος με ηγέτη τον πρώην σοσιαλιστή συνδικαλιστή Αριστεΐδη Δημητράτο και της Κινήσεως Εθνικής Σωτηρίας με αρχηγό τους τον Β. Παπαδάκη. Η ΕΠΕΛ κινούνταν στον ίδιο ιδεολογικό χώρο με την Πολιτική Ανεξάρτητη Παράταξη και δεν κατάφερε να κερδίσει καμμία έδρα στο κοινοβούλιο.

Το σπουδαιότερο συμπέρασμα που μπορεί κάποιος να εντοπίσει από την εκλογική αυτή αναμέτρηση είναι η πολυδιάσπαση των κομμάτων, εφόσον κανένα κόμμα δεν κατάφερε να συγκεντρώσει το 20% των συνολικών ψήφων καθώς και η ήττα της κατακερματισμένης όπως είδαμε, δεξιάς παράταξης. Η παραδοσιακή Δεξιά, αυτή που με άνεση επικράτησε στις προηγούμενες εκλογές, χάνει αξιοσημείωτο αριθμό εδρών καθώς ο κυριότερος εκφραστής της, το Λαϊκό Κόμμα, κερδίζει μόλις 62 έδρες, σε σύγκριση με τις 156 που είχε καταλάβει στις εκλογές του 1946. Και αν ακόμα προσθέσουμε στον αριθμό αυτό τις έδρες που κέρδισαν τα υπόλοιπα κόμματα που ανήκουν στον ίδιο χώρο το συνολικό άθροισμα δεν υπερβαίνει τις 93 έδρες, δηλαδή το 35% των εδρών. Η Δεξιά επομένως είχε μια σοβαρή αποτυχία.³¹

³¹ Meynaud. *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα 1946-1965*. σελ.117

Η νίκη περιέρχεται στα κόμματα του Κέντρου. Τα κόμματα του κέντρου κατέβηκαν ως συνασπισμός σε αυτές τις εκλογές. Αναλυτικότερα στο συνασπισμό αυτό εντάσσονται το παραδοσιακό Κόμμα των Φιλελευθέρων του Σοφοκλή Βενιζέλου, η Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου (ΕΠΕΚ) που απαρτίζεται από το Κόμμα Προοδευτικών Φιλελευθέρων Κέντρου με αρχηγό τους τον μελλοντικό πρωθυπουργό Νικόλαο Πλαστήρα, το Δημοκρατικό Προοδευτικό Κόμμα του Εμμανουήλ Τσουδερού και τέλος το ομώνυμο Κόμμα του Γεωργίου Παπανδρέου. Το Κέντρο συνολικά κερδίζει 136 έδρες δηλαδή περίπου το 55% του συνολικού αριθμού των εδρών.

Μετά την συσπείρωση των ψηφοφόρων του Κέντρου και την προσχώρηση θεωρητικά σε αυτό παλαιών ψηφοφόρων, απογοητευμένων από τη διακυβέρνηση του Λαϊκού Κόμματος, η πτώση του κόμματος αυτού φαντάζει εντυπωσιακή. Οι συνέπειες της πολιτικής ήττας υπήρξαν σοβαρότατες για το σύνολο της παράταξης. Οι ελάχιστες εστίες δύναμης που εξακολουθούσε να διαθέτει κατακτήθηκαν κυρίως χάρη στην ισχυρή παρουσία των κατά τόπους υποψηφίων και τα γερά πελατειακά δίκτυα που αυτοί είχαν οργανώσει.

Όπως θα διαπιστώσουμε οι περισσότεροι από τους βουλευτές είχαν επανεκλεγεί. Μόνο δεκαοκτώ από τους εκλεγέντες βουλευτές δεν ήταν μέλη της προηγούμενης Βουλής. Είχαν εδραιώσει την παρουσία τους στις τοπικές κοινωνίες και διατηρούσαν φιλικές σχέσεις με εκλογείς τους.

Το Λαϊκό Κόμμα βρισκόταν όπως είδαμε σε περίοδο παρακμής. Λίγοι είναι εκείνοι οι οπαδοί της Δεξιάς, οι οποίοι εμπιστεύθηκαν να ψηφίσουν και πάλι ένα κόμμα αποδιοργανωμένο, ίσως αποτυχημένο κατά τη μικρή διακυβέρνησή του.

ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΡΡΟΗ ΛΑΪΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

Ακολουθούν τα ποσοστά του Λαϊκού Κόμματος καθώς και των άλλων κομμάτων που συγκέντρωσαν υψηλά ποσοστά στις συγκεκριμένες περιφέρειες.³²

	ΛΚ	ΕΠΕΚ	ΚΓΠ	ΔΠ	ΜΕΑ	ΠΑΠ	ΚΦ
ΑΘΗΝΑ	14.29%	16.75%	11.27%	22.37%			10.84%
ΠΕΙΡΑΙΑΣ	17.19%	21.03%		24.91%			13.61%
ΑΤΤΙΚΗ&ΒΟΙΩΤΙΑ	20.69%	10.95%	15.34%				14.31%
ΕΥΒΟΙΑ	19.41%		14.47%			18.69%	18.79%
ΑΡΓΟΛΙΔΑ&ΚΟΡΙΝΘΟΣ	27.14%					14.96%	24.33%
ΑΡΚΑΔΙΑ	20.93%					23.36%	19.97%
ΛΑΚΩΝΙΑ	20.22%				21.58%	23.36%	
ΜΕΣΣΗΝΙΑ	21.07%					20.50%	17.31%
ΑΧΑΪΑ	19.55%		21.61%		16.69%		
ΗΛΕΙΑ	31.58%				12.135		19.24%
ΑΙΤΩΛΙΑ&ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ	15.15%		16.36%				15.79%
ΖΑΚΥΝΘΟΣ	21.48%	27.89%			19.72%		
ΚΕΦΑΛΟΝΙΑ	4.70%					19.52%	22.50%
ΚΕΡΚΥΡΑ	27.33%			19.90%			
ΙΩΑΝΝΙΝΑ	20.33%	17.07%					
ΠΡΕΒΕΖΑ&ΑΡΤΑ	22.91%						15.01%
ΛΑΡΙΣΑ	20.46%			26.17%			14.10%
ΤΡΙΚΑΛΑ	15.85%	32.58%					12.22%
ΚΟΖΑΝΗ	22.21%	15.35%					14.30%
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	18.18%	18.37%		20.72%			
ΚΙΛΚΙΣ	33%	25.08%					
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ	20.30%	16.81%	15.28%				
ΠΕΛΛΑ	25.58%	29.82%					20.10%

³² Στατιστική των βουλευτικών εκλογών της 5^{ης} Μαρτίου 1950 (α' τεύχος) εκδ. ΕΣΥΕ

ΦΛΩΡΙΝΑ	13.38%					16.07%	23.65%
ΣΕΡΡΕΣ	28.13%	22.48%					15.37%
ΚΥΚΛΑΔΕΣ	33.33%				16.96%		21.34%
ΛΕΣΒΟΣ	18.11%	18.65%	18.88%	21.83%			
ΣΑΜΟΣ	10.26%	15.31%					39.81%
ΧΙΟΣ	15.82%	37.88%	19.14%				
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ	17.40%	15.94%					32.75%
ΧΑΝΙΑ	11%	40.24%					35.70%
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	18.44%	24.63%					40.08%
ΛΑΣΙΘΙ	7.53%	36.64%					32.13%
ΡΕΘΥΜΝΟ	21.96%	24.03%					37.89%
ΕΒΡΟΣ	11.16%	28.32%					16.55%
ΡΟΔΟΠΗ	15.38%						27.95%
ΔΡΑΜΑ	13.63%	23.35%	14.18%				
ΚΑΒΑΛΑ	12.90%	23.35%	14.80%				

Όπως αντιλαμβανόμαστε από τα ποσοστά η φθορά του Λαϊκού κόμματος υπήρξε σοβαρή. Το Λαϊκό Κόμμα χάνει βασικά προπύργιά του. Σε ελάχιστες περιοχές καταφέρνει να καταλάβει τη πρώτη θέση. Στην περιοχή της Αθήνας το ποσοστό του Λαϊκού Κόμματος μειώνεται περίπου κατά 40%. Κατά 30% περίπου μειώνεται η δύναμη του κύριου εκφραστή της Δεξιάς στις εκλογικές περιφέρειες της Λακωνίας, της Κέρκυρας, του Κιλκίς, της Μεσσηνίας σε σύγκριση με τα αντίστοιχα ποσοστά που είχε συγκεντρώσει η ΗΠΕ στις εκλογές του 1946. Αξιοπρόσεκτη είναι η φθορά της δύναμης δεξιού κόμματος στην Κεφαλονιά· στην περιοχή αυτή το 1946 η ΗΠΕ είχε συγκεντρώσει 61.74% ενώ το 1950 το Λαϊκό μόλις 4.70%.

Το Λαϊκό Κόμμα λαμβάνει ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό στις Κυκλάδες (33.33%), με υποψηφίους εκεί τους Αρ. Πρωτοπαππαδάκη, Ευστ. Αλιπράντη, Κ. Καλκάνη, άτομα δηλαδή που ανήκαν σε γνωστές πολιτικές οικογένειες. Σημαντικό ποσοστό και διατήρηση των εδρών παρατηρείται και στην Αργολιδοκορινθία, την εκλογική περιφέρεια του αρχηγού Κ.Τσαλδάρη. Ακόμη

όμως και στη γενέτειρα του Τσαλδάρη πρώτο έρχεται το κόμμα των Φιλελευθέρων. Στην ίδια περιοχή επανεκλέγονται οι Κ. Παπακωνσταντίνου, Πραξ. Μουντζουρίδης, Π. Παπαληγούρας. Στις Σέρρες ο Κ. Καραμανλής κέρδισε για δεύτερη φορά την έδρα του, ενώ παρέμεινε ο μόνος βουλευτής του Λαϊκού Κόμματος στη Βουλή από την περιφέρεια του συγκεντρώνοντας ένα υψηλό ποσοστό γύρω στο 30%.

Παρόμοια υψηλά ποσοστά έλαβαν και οι προαναφερθέντες βουλευτές στις περιφέρειές τους. Στην περιοχή της Λάρισας εξελέγησαν 3 βουλευτές, οι Κ. Ροδόπουλος, Δ. Νικολαΐδης, Ι. Κυροζής συγκεντρώνοντας για το κόμμα τους ένα ποσοστό γύρω στο 25%. Ισχυρή απήχηση είχε το Λαϊκό Κόμμα και στην ενιαία περιφέρεια Φθιώτιδοφωκίδας επανεκλέγοντας τους Λ. Ευταξία και Γ. Πλατή.

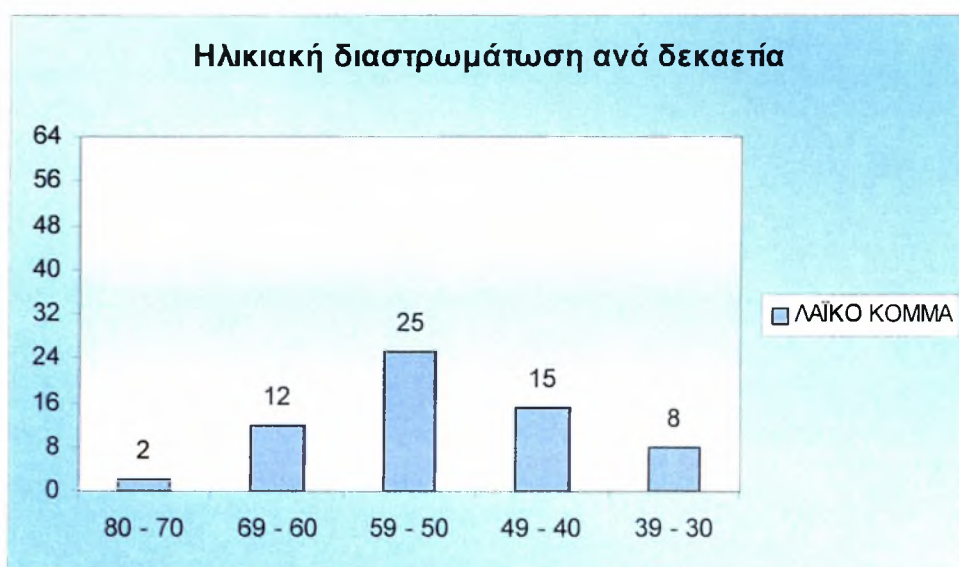
Σημαντικά ποσοστά όπως παρατηρήσαμε το Λαϊκό Κόμμα συγκέντρωσε στην επαρχία, σε αγροτικές περιοχές. Αντίθετα στα μεγαλύτερα αστικά κέντρα, την Αθήνα δηλαδή και τη Θεσσαλονίκη το μέγεθος της πολιτικής τους αποδοκίμασias φάνηκε ιδιαίτερα σοβαρό. Το Λαϊκό Κόμμα δε συγκέντρωσε παραπάνω από 15% των συνολικών ψήφων σε πρωτεύουσα και συμπρωτεύουσα. Και στις δυο μεγάλες πόλεις κατόρθωσε να εκλέξει μόλις από 5 βουλευτές. Στην περιφέρεια των Ιωαννίνων το Λαϊκό Κόμμα αύξησε την εκλογική επιρροή του κατά 8%.

Στην ευρύτερη περιοχή της Αττικής επανεξέλεξε τους Μ. Αιλιανό, Μιλ. Μαντά και Γ. Στράτο ενώ για πρώτη φορά εξελέγησαν ο Δ. Βουρδούμπας και ο Γεώργιος Ράλλης. Αναφορικά με τη Θεσσαλονίκη τη βουλευτική τους έδρα διατήρησαν οι Α. Βασιλείου, Φ. Δραγούμης, Δ. Θεοχαρίδης, Σ. Παπαζής και ο Α. Καραθεόδωρος που εκλέχθηκε για πρώτη φορά.

Για να συνοψίσουμε ο ιδιαίτερα μεγάλος αριθμός των κομμάτων κράτησε σε χαμηλά επίπεδα τα ποσοστά του Λαϊκού Κόμματος. Το υψηλότερο ποσοστό συγκέντρωσε στις περιφέρειες Κυκλάδων και Κιλκίς (33%)· ακολούθησαν οι νομοί Σερρών, Πέλλας και Ηλείας. Εντυπωσιακά χαμηλό ποσοστό παρουσίασε, όπως προαναφέρθηκε στο νομό Κεφαλονιάς, όπου συγκέντρωσε 4,70%. σε χαμηλά επίπεδα παρέμεινε η δύναμη του Λαϊκού Κόμματος στην Κρήτη στους νομούς Χανίων και Ηρακλείου και στον Έβρο.

Όπως παρατηρείται η πολυπόθητη ανανέωση του βουλευτικού δυναμικού της χώρας δεν πραγματοποιήθηκε ούτε σε αυτή την εκλογική διαδικασία. Μόνο 18 νέοι, ως προς το αξίωμα, βουλευτές πέρασαν το κατώφλι του κοινοβουλίου ως εκπρόσωποι του Λαϊκού Κόμματος. Οι υπόλοιποι 44 είχαν την εμπειρία και ως βουλευτές της Βουλής του 1946. Ένας μόνο από τους 18 νεοεκλεγμένους με το Λαϊκό είχε εκλεγεί το 1946 με το Εθνικό Κόμμα Ελλάδος, ο δικηγόρος Ανδρέας Δερδεμέζης. (πίνακας 3)

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Το Λαϊκό Κόμμα λοιπόν φαίνεται πως στο ελάχιστο τροποποίησε τις εκλογικές του λίστες. Δεν αντιλήφθηκε τις απαιτήσεις των καιρών και του λαού για ανανέωση. Η αποδοκιμασία του κόσμου διαφαίνεται ξεκάθαρα στο εκλογικό αποτέλεσμα. Σχετικά με τα επαγγέλματα των βουλευτών όπως προκύπτει από την έρευνα και στη νέα βουλή υπερίσχυσαν οι δικηγόροι. Εξελέγησαν λοιπόν 40 δικηγόροι, 7 γιατροί, ενώ ελάχιστοι ήταν οι εκλεγμένοι βιομήχανοι, μηχανικοί, κτηματίες. (πίνακας 4)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Η συρρίκνωση της πολιτικής δύναμης ενός παραδοσιακού κόμματος εξουσίας στάθηκε καθοριστική για τη μετέπειτα εκλογική του πορεία. Η φθορά του Λαϊκού Κόμματος υπήρξε εντυπωσιακή για αυτό και η περιορισμένη απήχηση των υπολοίπων δεξιών κομμάτων είχε δύο βασικές συνέπειες. Πρώτον, βάσει της ανάλυσης του Η. Νικολακόπουλου η «μισή περίπου εκλογική βάση της Δεξιάς, έχοντας απορρίψει την κομματική εκπροσώπηση του Λαϊκού Κόμματος παρέμενε στην ουσία κομματικά άστεγη». Και δεύτερον η συνολική εκλογική επιρροή των δεξιών κομμάτων παρουσίασε εξαιρετικά σημαντική μείωση σε σύγκριση τόσο με τα προπολεμικά εκλογικά δεδομένα όσο και με τα αποτελέσματα των εκλογών του 1946.³³

Το εκλογικό σώμα κινήθηκε προς το Κέντρο σε ό, τι αφορά την πολιτική του τοποθέτηση εκφράζοντας με αυτόν τον τρόπο τη δυσαρέσκεια του για την πολιτική που ακολουθήθηκε τα προηγούμενα χρόνια από το Λαϊκό Κόμμα. Αποδοκίμασε με την ψήφο του τους νικητές του Εμφυλίου πολέμου. Αποδοκίμασε το κόμμα που δεν προέβη στην απαιτούμενη ανασυγκρότηση, μολονότι υπήρχαν ενδείξεις για την επερχόμενη ήττα του.

³³ Νικολακόπουλος, *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-1967*. σελ. 115

Αξίζει να σημειωθεί πως οι νικητές του πολέμου και υπεύθυνοι για τη δημιουργία των στρατοπέδων της Μακρονήσου επέτρεψαν στους πολιτικούς κρατουμένους να ψηφίσουν. Στις εκλογές στα 13 ειδικά τμήματα του στρατοπέδου το Λαϊκό Κόμμα έλαβε μόλις το 10% των ψήφων. Το αποτέλεσμα κατέστησε σαφέστατα πως ο εγκλεισμός και τα βασανιστήρια δεν κατόρθωσαν να αλλάξουν τα φρονήματα των κρατουμένων.³⁴

³⁴ όπ. η σελ.123

ΕΚΛΟΓΕΣ 1951

Ένας νέος εκλογικός νόμος χαρακτηρίζει την εκλογική διαδικασία του 1951. Ο νέος νόμος θεσπίζει την ενισχυμένη αναλογική. Στόχος του νέου συστήματος είναι να ευνοηθούν άμεσα οι μεγάλοι κομματικοί σχηματισμοί, ώστε να εξασφαλισθεί η πολυπόθητη κυβερνητική σταθερότητα. Σύμφωνα με το νέο νόμο οι 258 έδρες κατανέμονται στους τρεις πρώτους κομματικούς σχηματισμούς. Η αναθεωρητική Βουλή στις 30 Ιουλίου προκηρύσσει εκλογές για τις 9 Σεπτεμβρίου του 1951.

Το σύστημα που προτάθηκε, μετεκλογικά θεωρήθηκε από την *Καθημερινή* ως η αιτία της μη ανάληψης της κυβέρνησης από τον Παπάγο.³⁵ Οι δημοσιογράφοι της εφημερίδας θεωρούν την καθιέρωση αυτού του συστήματος, της ενισχυμένης αναλογικής, ως έγκλημα.

Σε σύγκριση με τις προηγούμενες εκλογές παρατηρείται σημαντική μείωση του αριθμού των κομμάτων που κατεβαίνουν στις εκλογές της 9^{ης} Σεπτεμβρίου. Συγκεκριμένα μόνο αυτόνομα κόμματα συμμετέχουν στην εκλογική διαδικασία, πραγματοποιούν δηλαδή αυτόνομη εκλογική κάθοδο και όχι συνασπισμένα σε ευρύτερους κομματικούς σχεδιασμούς. Ακολουθείται πλέον ο δρόμος της συσπείρωσης των δυνάμεων. Κάθε πολιτικός χώρος ενοποιείται, δε διασπάται σε περαιτέρω μικρά κόμματα που δεν θα κατόρθωναν να συγκεντρώσουν υψηλά ποσοστά. Αρνητικό προηγούμενο θεωρείται η εκλογική διαδικασία του 1950, η οποία δεν έφερε τα επιθυμητά για τα κόμματα αποτελέσματα.

Στις 31 Μαΐου ο στρατάρχης Παπάγος δηλώνει την παραίτηση του από το στρατό και αποφασίζει να συμμετάσχει στην εκλογική μάχη. Στις 6 Αυγούστου του 1951 ο Παπάγος ανακοινώνει την ίδρυση ενός νέου κόμματος που φέρει το όνομα Ελληνικός Συναγερμός. Πρότυπο του νέου κόμματος στέκεται το γαλλικό ντεγκωλικό κόμμα, (*Rassemblement du Peuple Français*), από το οποίο δανείστηκε και το όνομά του. Το κόμμα αυτό διέθετε ένα ευρύ φάσμα δημοσιογραφικής (υποστηρίζεται από τις εφημερίδες *Το Βήμα*, *Τα Νέα*,

³⁵ *Η Καθημερινή* 11 Σεπτεμβρίου 1951

Εστία και *Καθημερινή*) πολιτικής και οικονομικής υποστήριξης που προερχόταν και από τις δύο παραδοσιακές, προπολεμικές παρατάξεις³⁶.

Ο Παπάγος δηλώνει πως κατεβαίνει στην πολιτική «λόγω της σοβαρότητας των στιγμών». Έχοντας γίνει ιδιαίτερα δημοφιλής λόγω των επιτυχιών του κατά την περίοδο του Εμφυλίου, αποφασίζει την κάθοδο του στην πολιτική. Παρατηρώντας παράλληλα τη συντριβή του Τσαλδάρη κατά την προηγούμενη εκλογική μάχη αντιλαμβάνεται το τεράστιο πολιτικό κενό στο χώρο της Δεξιάς. Για τον Παπάγο λοιπόν εκείνη ήταν η κατάλληλη στιγμή να ικανοποιήσει και τις πολιτικές του φιλοδοξίες.

Η βασιλική οικογένεια και η κυβέρνηση αιφνιδιάζονται με την ίδρυση του νέου κόμματος. Θεωρούν πως ο Παπάγος και ο Μαρκεζίνης τους παραπλάνησαν καθώς νωρίτερα είχαν δηλώσει για να τους καθησυχάσουν πως δε θα συμμετέχουν. Ο βασιλιάς πανικόβλητος συζήτησε ακόμη και τη σύλληψη του Παπάγου. Το παλάτι γνώριζε καλά πως με την ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον Παπάγο δύσκολα θα μπορούσε να παρεμβαίνει με τον τρόπο που επιθυμούσε στα πολιτικά δρώμενα. Η βασιλική οικογένεια είχε συνηθίσει να χειραγωγεί τον Τσαλδάρη, να επιβάλει μέσω αυτού την πολιτική που είχε σχεδιάσει. Δυστυχώς γι' αυτούς ο Παπάγος δεν θα υπέκυπτε σε ανάλογες πιέσεις.

Κατά τη διάρκεια του Αυγούστου προσχωρούν στο νεοϊδρυθέντα Συναγερμό το Λαϊκό Ενωτικό Κόμμα που είχε ιδρυθεί τον Ιανουάριο του 1951 με συναρχηγούς τους Σ. Στεφανόπουλο και Π. Κανελλόπουλο και το Νέο Κόμμα του Σ. Μαρκεζίνη. Στο κόμμα του στρατάρχη προσχωρούν και αρκετά στελέχη του Λαϊκού Κόμματος. Οι αποχωρήσεις αυτές σηματοδοτούν την παρακμή του Λαϊκού κόμματος ως παραδοσιακού εκφραστή της Δεξιάς. Ο Ελληνικός Συναγερμός εκφράζει τη συσπείρωση της ελληνικής Δεξιάς που είχε εμφανώς κατακερματισθεί κατά τις προηγούμενες εκλογές. Η συγκρότηση του νέου κόμματος προσέδωσε στις εκλογές χαρακτήρα ενδοπαραταξιακής σύγκρουσης για τη Δεξιά.

³⁶ Νικολακόπουλος. *Η καχεκτική δημοκρατία, κόμματα και εκλογές 1946-1967* σελ.100

Στο Συναγερμό εκτός από το Λαϊκό Ενωτικό και το Νέο Κόμμα προσχώρησε επίσης σημαντικός αριθμός βουλευτών και πολιτευτών του Δημοκρατικού Σοσιαλιστικού Κόμματος καθώς και κάποιοι πολιτευτές του Εθνικού Κόμματος. Το Λαϊκό Κόμμα εμφανώς διασπασμένο και με σοβαρές απώλειες συμμετέχει και σε αυτές τις εκλογές. Ο αρχηγός του Κ.Τσαλδάρης συνάπτει συνεργασίες με όλους σχεδόν τους ηγέτες των μικρότερων κομματικών σχηματισμών που είχαν συμμετάσχει στις εκλογές του 1950, δηλαδή τους Θ.Τουρκοβασίλη, Κ. Μανιαδάκη, Α. Δημητράτο, Γ. Γρίβα και Α. Φωστερίδη. Συνεργάζεται δηλαδή με όλα εκείνα τα μικρά κόμματα που είτε αντέδρασαν με την κάθοδο του Παπάγου στην πολιτική, είτε γιατί αποκλείστηκαν από τον Ελληνικό Συναγερμό για διάφορους λόγους, ενώ επεδίωξαν συνεργασία μαζί τους.

Το Λαϊκό Κόμμα εξέλεξε μόλις 2 βουλευτές. Στο κοινοβούλιο την έδρα του διατήρησε ο αρχηγός του Λαϊκού Κόμματος ενώ για πρώτη φορά εξελέγη και ο πομάκος δικηγόρος Φεχμή Χαδμή Χουσεϊν. Παρατηρείται λοιπόν η πανωλεθρία του Λαϊκού Κόμματος σε αυτές τις εκλογές. Χάνει 60 βουλευτικές έδρες σε σύγκριση πάντα με τα αποτελέσματα του 1950.

Ο Ελληνικός Συναγερμός στην πρώτη του αυτή κάθοδο στην πολιτική σκηνή κατορθώνει το επιθυμητό για την ηγεσία του αποτέλεσμα, συσπειρώνει τους ψηφοφόρους της δεξιάς και εκλέγει 114 βουλευτές. Αγγίζει ένα ποσοστό γύρω στο 37%. Η Δεξιά, σε σύγκριση με τις προηγούμενες εκλογές, αύξησε την εκλογική της δύναμη κατά 4% περίπου.³⁷ Το συνολικό ποσοστό της Δεξιάς αγγίζει περίπου το 43%.

Στην εν λόγω εκλογική αναμέτρηση ως αντίπαλοι του Συναγερμού και ως εκπρόσωποι του Κέντρου και της Αριστεράς κατέβηκε η Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου (ΕΠΕΚ) με αρχηγό της το Ν. Πλαστήρα. Η ένωση αυτή κατέλαβε 74 έδρες. Το Κόμμα των Φιλελευθέρων του Σ. Βενιζέλου έλαβε 57 έδρες, ενώ μόλις 10 έδρες κέρδισε η Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά (ΕΔΑ), ο νόμιμος πλέον φορέας της Αριστεράς με αρχηγό τον Ι. Πασαλιδή. Μια έδρα κατέλαβε ο Συναγερμός Αγροτών και Εργαζομένων· το μικρό αυτό κόμμα είχε ως αρχηγό του τον Α. Μπαλτατζή.

³⁷ όπ. π σελ.137

Την εκπροσώπηση τους στη Βουλή δεν κατόρθωσαν να εξασφαλίσουν το Κόμμα του Γεωργίου Παπανδρέου, το Σοσιαλιστικό Κόμμα του Αλ.Σβώλου, καθώς και το Σοσιαλιστικό Αρχαιομαρξιστικό Κόμμα. Αν προσθέσουμε τις έδρες των κεντρικών κομμάτων, της Εθνικής Προοδευτικής Ένωσης Κέντρου και του Κόμματος των Φιλελευθέρων παρατηρούμε μικρή υπεροχή του κεντρώου χώρου, καθώς συγκεντρώνουν αθροιστικά 131 έδρες. Ο Ελληνικός Συναγερμός δε συγκέντρωσε την απόλυτη πλειοψηφία για να σχηματίσει κυβέρνηση.

Η προσωπικότητα του στρατάρχη Παπάγου λειτούργησε καταλυτικά ως προς την συσπείρωση των ψηφοφόρων. Η Δεξιά είχε ανάγκη την ένδειξη ενός ισχυρού ηγέτη. Ο Αλέξανδρος Παπάγος γεννήθηκε το 1883. Σπούδασε στη στρατιωτική σχολή του Βελγίου και στη Σχολή Εφαρμογής Ιππικού. Υπηρέτησε στο επιτελείο του αρχιστράτηγου διαδόχου Κωνσταντίνου στους Βαλκανικούς Πολέμους κι έλαβε μέρος στη Μικρασιατική Εκστρατεία. Αποστρατεύτηκε από την επανάσταση του 1922, επανακλήθηκε το 1927 από την Οικουμενική Κυβέρνηση και δόθηκε σε αυτόν ο βαθμός του Συνταγματάρχη.

Στις 10 Οκτωβρίου του 1935 κατόπιν κοινού διαβήματος με τον πτέραρχο Ρέππα και τον αντιναύαρχο Οικονόμου εξανάγκασαν σε παραίτηση την κυβέρνηση Π. Τσαλδάρη για να επιτύχουν την κατάργηση της προεδρευόμενης δημοκρατίας και την επαναφορά της βασιλευμένης. Το 1936 τοποθετήθηκε αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού. Στον ελληνοϊταλικό πόλεμο διορίστηκε αρχιστράτηγος των ενόπλων δυνάμεων Στη συνέχεια αρνήθηκε να ακολουθήσει τον βασιλιά Γεώργιο στη Μέση Ανατολή, εκδιώχθηκε από τους Γερμανούς και κρατήθηκε σε διάφορα στρατόπεδα συγκέντρωσης μέχρι το Μάρτιο του 1945.

Τον Οκτώβριο του 1949 του απονεμήθηκε, για πρώτη φορά στην Ελλάδα βάσει ειδικού νομοδιατάγματος, ο τίτλος του Στρατάρχη από το βασιλιά Παύλο. Το Μάιο του 1951 παραιτήθηκε από το στρατό για να πολιτευθεί. Πέθανε τον Οκτώβριο του 1955 όντας πρωθυπουργός της χώρας.³⁸

³⁸ Εγκυκλοπαίδεια *Δομή* (τόμος 12) εκδ. Δομή. Αθήνα

Καθώς το Λαϊκό Κόμμα βάδιζε προς μια πορεία διάλυσης ο συντηρητικός πολιτικός χώρος είχε ανάγκη στην παρούσα φάση να εκφραστεί από μια νέα προσωπικότητα με ευρεία λαϊκή απήχηση και τέτοιος ήταν ή προβαλλόταν πως ήταν ο Αλέξανδρος Παπάγος. Ας μην ξεχνούμε την αιγλή που του προσέδιδε το γεγονός ότι ήταν νικητής του Εμφυλίου. Ο λαός έδειχνε να εμπιστεύεται αυτόν τον άνθρωπο, ο οποίος είχε δοκιμάσει τις δυνατότητές του και είχε ολοκληρώσει επιτυχώς ένα δύσκολο στόχο.

Το νέο κόμμα αποτελούσε βέβαια μετεξέλιξη της αντιβενιζελικής παράταξης, παρόλο που προβλήθηκε ως αντίπαλος των παλαιών κομμάτων. Η χώρα είχε ανάγκη από ένα κόμμα ενωτικό το οποίο θα έσβηνε τα ίχνη του παλαιού Εθνικού Διχασμού και τις διαιρέσεις που προέκυψαν από τον Εμφύλιο Πόλεμο. Βέβαια αξίζει να σημειωθεί πως ήταν το κόμμα που ιδρύθηκε από τους νικητές του Εμφυλίου, γι' αυτό το λόγο δεν είναι γνωστό το κατά πόσο προωθούσε το συμβιβασμό των άλλοτε αντιτιθέμενων πλευρών.

Το Συναγερμός προβλήθηκε ως σχηματισμός που θα πρέσβευε την ενότητα, αν και βέβαια κάτι τέτοιο δεν ίσχυε. Εξάλλου ο Στρατάρχης δεν αποτελούσε λύση της υπέρβασης των διαιρέσεων καθώς με σφοδρότητα, ως αρχηγός του εθνικού στρατεύματος, πολέμησε τους ιδεολογικούς αντιπάλους του. Ο Παπάγος ορκίστηκε πρωθυπουργός με τη στολή του και τη στραταρχική ράβδο του, σύμβολα της σχέσης του με τις ένοπλες δυνάμεις, ίσως όμως και σημείο αναφοράς της νέας διακυβέρνησης.

Ο βασιλιάς Παύλος, η Φρειδερίκη και οι αυλικοί παράγοντες ανησύχησαν ιδιαίτερα με την κάθοδο του Παπάγου καθώς η νίκη του ήταν σχεδόν βέβαιη. Η βασιλική οικογένεια αντέδρασε έντονα απέναντι στο νέο εγχείρημα του Παπάγου. Και αυτό θα τους δημιουργούσε ιδιαίτερα προβλήματα. Ο στρατάρχης ήταν εντελώς αντίθετος με τις παρεμβάσεις των ανακτόρων στην πολιτική και την ανάμειξή τους σε καθαρά κυβερνητικά καθήκοντα.

Η κρίση στις σχέσεις των δύο ανδρών ήταν εμφανής. Η εφημερίδα *Ακρόπολις* στις 26 Αυγούστου του 1951 αφιέρωσε εκτενές άρθρο στο πρωτοσέλιδό της για να ξεδιαλύνει το δημιουργηθέν ζήτημα. Ο συντάκτης του

άρθρου ξεκινώντας χαρακτηριστικά αναφέρει «είνε καιρός πλέον να παραμερισθούν τα μασημένα λόγια, αι επιφυλακτικαί εκφράσεις, και τα υπονοούμενα». Το άρθρο αναφέρει πως οι σχέσεις των πολιτικών είναι σε άσχημο σημείο λόγω της παρέμβασης ανθρώπων οι οποίοι επιζητούν να συνεχισθεί ο διχασμός. Διχασμός στην προκειμένη περίπτωση στους κόλπους του ίδιου πολιτικού χώρου. Υποστηρίζεται πως η χώρα έχει ανάγκη τη δεδομένη στιγμή την προσφορά και του Παπάγου, τον οποίο ονομάζει «σωτήρα», και του βασιλιά Παύλου.³⁹

Τα προβλήματα είναι οφθαλμοφανή σε όλους καθώς ο Παπάγος θέλει βάσει της λαϊκής εντολής να κυβερνήσει τη χώρα χωρίς την ανάμειξη εξωγενών παραγόντων, ενώ η βασιλική οικογένεια δεν επιθυμεί να απομακρυνθεί από τα πολιτικά δρώμενα, όπως προτάσσει ο Στρατάρχης. Ο δημοσιογράφος της *Ακρόπολις* θεωρεί πως «η βαθύτερη αιτία των προβλημάτων εντοπίζεται στην επιρροή των κομμουνιστών, οι οποίοι καλλιεργούν ζιζάνια μεταξύ του θρόνου και του Στρατάρχου». Η επινόηση κρίνεται «σατανική και εγκληματική για την πρόοδο του Έθνους, που χρειάζεται για να θαυματοουργήσει εν ειρήνη την αρμονία του άξιου βασιλέως με τον ικανόν κυβερνήτην».

Οι φιλικά προσκείμενοι στη Δεξιά δημοσιογράφοι προσπαθούν να αποδώσουν την αιτία της φιλονικίας των δύο πολιτικών ανδρών σε εξωγενείς παράγοντες για να αποσιωπήσουν το βαθύτερο πρόβλημα. Γνωρίζουν καλά την υπάρχουσα κατάσταση αλλά πάντα αναζητούνται εχθροί για τον ρόλο των «αποδιοπομπαίων τράγων». Εξάλλου πρωτεύον ζήτημα τη δεδομένη χρονική περίοδο είναι η συσπείρωση των οπαδών της Δεξιάς παράταξης.

Τέτοια δημοσιεύματα, ήπια λίγες μόνο ημέρες πριν τη διεξαγωγή των εκλογών, όπως ξεκάθαρα διαφαίνεται στοχεύουν στον κατευνασμό των αντιθέσεων προς το καλό της παράταξης. Μοναδικό ζητούμενο κάθε πολιτικού φορέα, καθώς και των ξένων δυνάμεων, είναι η προστασία από οποιαδήποτε μελλοντική σοβιετική παρέμβαση, εφόσον ο λαός χρειάζεται να προφυλαχθεί από οποιαδήποτε κομμουνιστική επιρροή.

³⁹ *Η Καθημερινή* 2 Σεπτεμβρίου 1951

Οι δεξιά προσκείμενες εφημερίδες συμμετέχουν έντονα στην εκστρατεία της προπαγάνδας εναντίον του κομμουνισμού. Με εκτενή δημοσιεύματα εκθειάζουν τη φιλοπατρία ενώ αντιμάχονται όσους προσπαθούν να υπονομεύσουν την ακεραιότητα της χώρας. «Βασιλέυς και Παπάγος, αυτό επιβάλλει το εθνικό συμφέρον, αυτό υπαγορεύει η Ιστορία». Η συστράτευση των δύο αντιτιθέμενων ανδρών άρα, όπως υποστηρίζει ο συντάκτης του πρωτοσέλιδου άρθρου, υπαγορεύεται από την Ιστορία.⁴⁰

Η εκλογική επιρροή του Ελληνικού Συναγερμού δεν διαφέρει σχεδόν καθόλου από αυτή που διατηρούσε για αρκετά χρόνια ο παλιός εκφραστής της Δεξιάς, το Λαϊκό Κόμμα. Αύξησε όπως προαναφέρθηκε το ποσοστό κατά 4% περίπου, η σημαντική όμως αυτή αύξηση δεν ήταν επαρκής για να αφαιρέσει την κοινοβουλευτική επικράτηση από τα κόμματα του Κέντρου, την Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου και το Κόμμα των Φιλελευθέρων που αθροιστικά συγκέντρωσαν 43%. Ο Συναγερμός κατόρθωσε βέβαια να επιτύχει τον πρωταρχικό επιδιωκόμενο στόχο, τη συσπείρωση του εκλογικού σώματος την δεξιάς παράταξης. Ο Ελληνικός Συναγερμός εξέλεξε 114 βουλευτές, 50 από τους οποίους εξελέγησαν για πρώτη φορά.⁴¹

Όπως διαφαίνεται από τα ποσοστά που συγκέντρωσε ανά περιφέρεια ο Ελληνικός Συναγερμός η εκλογική επιρροή του παρέμεινε ισχυρή στις κατά βάση αντιβενιζελικές περιοχές. Ξεκάθαρη είναι η επιτυχία του στην Παλαιά Ελλάδα σε σύγκριση με την επιφυλακτικότητα που παρουσίασαν οι κάτοικοι των Νέων Χωρών στο νέο πολιτικό μόρφωμα. Από τα κυριότερα προπύργια του Ελληνικού Συναγερμού ήταν η Πελοπόννησος όπου εκεί κατόρθωσε να συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία. Οι ψήφοι που έλαβε στην Πελοπόννησο αποτελούσαν το 8% των ψήφων του κόμματος στο σύνολο της επικράτειας. Υψηλά ποσοστά, όπως αναφέρει ο Νικολακόπουλος συγκέντρωσε και σε άλλες παραδοσιακά αντιβενιζελικές περιοχές, όπως η

⁴⁰ *Η Καθημερινή* 2 Σεπτεμβρίου 1951

⁴¹ Για τις εκλογές αυτές δεν στάθηκε δυνατή η παρουσίαση των ακριβών αποτελεσμάτων καθώς ο πρώτος τόμος της Στατιστικής των Βουλευτικών Εκλογών της 9^{ης} Σεπτεμβρίου του 1951 είχε χαθεί.

Καστοριά και οι Κυκλάδες.⁴² Αντίθετα ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά έλαβε στην Κρήτη, καθώς εκεί εξέλεξε μόλις δυο βουλευτές.

Οφείλουμε να επισημάνουμε πως η Αθήνα αποτελούσε ξεχωριστή περιφέρεια καθώς και η επαρχία της Λοκρίδας. Συμπερασματικά υπήρχαν 41 εκλογικές περιφέρειες στο σύνολο των οποίων παρουσίασε υποψηφίους ο νεοσυσταθείς Συναγερμός.

Στο νέο κοινοβούλιο τα έδρανα της Δεξιάς κατέλαβαν και πάλι αρκετοί δικηγόροι ως προς το επάγγελμα. Αναλυτικά από τους 114 βουλευτές που εξελέγησαν με το κόμμα του Αλέξανδρου Παπάγου οι 56 ήταν δικηγόροι. Ακολουθούσαν 16 γιατροί και 15 στρατιωτικοί. Όπως φαίνεται η προσωπικότητα του Παπάγου και το νέο ύφος που επιδίωξε να προσδώσει στο κόμμα του, αυστηρότητα δηλαδή και πειθαρχία, οδήγησαν πολλούς συναδέλφους του να τον ακολουθήσουν και να συστρατευθούν στην προσπάθειά του. (πίνακας 5)

Το νέο δεξιό, συντηρητικό, ως προς τις αρχές κόμμα φαίνεται πως εξέφραζε αρκετά τους στρατιωτικούς. Ο Παπάγος επεδίωκε ριζική αναδιοργάνωση τόσο της πολιτικής ζωής όσο και της χώρας. Στα πρόσωπα των συναδέλφων βρήκε τους συμπαραστάτες εκείνους, οι οποίοι θα επιβεβαίωναν το χαρακτήρα του κόμματος. Ήδη λοιπόν από αυτήν την εκλογική αναμέτρηση αρχίζει να παρατηρείται άνοδος της επιρροής του στρατού στην πολιτική ζωή.

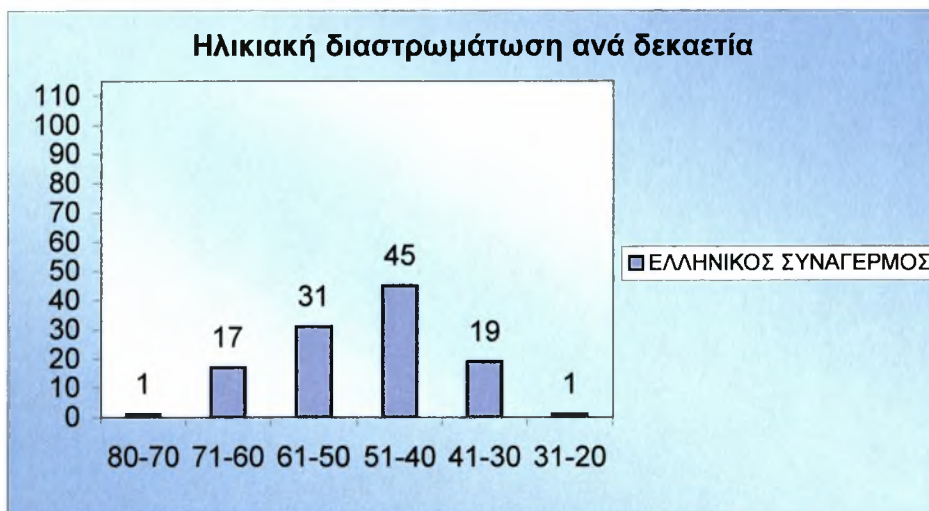
⁴² Νικολακόπουλος, *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-1967*, σελ. 138

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Όσον αφορά την ηλικία τους οι περισσότεροι εκλεγμένοι βουλευτές ήταν μεσήλικες, βρισκόντουσαν δηλαδή γύρω στα 50. Νεότερος βουλευτής, ο οποίος εξελέγη σε ηλικία μόλις 29 ετών ήταν ο γιατρός Αθανάσιος Γκελεστάθης ενώ ο γηραιότερος βουλευτής ήταν ο πρώην πρωθυπουργός και πρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας Παναγιώτης Πουλίτσας που εξελέγη με το Συναγερμό στα 70 του χρόνια. (πίνακας 6).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

ΕΚΛΟΓΕΣ 1952

Με εκλογικό νόμο η υπηρεσιακή κυβέρνηση με πρόεδρο τον Δ. Κιουσόπουλο καθιέρωσε το πλειοψηφικό σύστημα. Το σύστημα αυτό επιθυμούσαν ο Ελληνικός Συναγερμός, η Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου και το Κόμμα των Φιλελευθέρων, ενώ αντιδρούσε η Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά. Το πλειοψηφικό σύστημα είχε εφαρμοσθεί προπολεμικά κατά τις εκλογικές αναμετρήσεις των ετών 1928, 1933, ενώ το νέο εκλογικό νομοσχέδιο επέφερε ορισμένες επιμέρους τροποποιήσεις, όπως την υποχρεωτική χρησιμοποίηση κομματικού ψηφοδέλτιου.

Προέβλεπε επίσης ο νόμος (ν.2228/1952) ότι αναστέλλεται το εκλογικό δικαίωμα των γυναικών μέχρι να συμπληρωθεί η εγγραφή τους στους εκλογικούς καταλόγους.⁴³ Στις 10 Οκτωβρίου του 1952 η κυβέρνηση Κιουσόπουλου δημοσιεύει διάταγμα για διάλυση της Βουλής και διεξαγωγή νέων εκλογών στις 16 Νοεμβρίου 1952.

Τρεις κύριοι εκλογικοί σχηματισμοί, που εκπροσωπούν αντίστοιχες παρατάξεις, διεκδικούν τις ψήφους των εκλογέων σε αυτή την αναμέτρηση, μόνο δύο από αυτούς όμως επιτυγχάνουν την είσοδό τους στο Κοινοβούλιο. Ο Ελληνικός Συναγερμός εκπροσωπούσε το σύνολο της ενιαίας και ανασυγκροτημένης πλέον Δεξιάς. Ο στρατάρχης Παπάγος κατά την προεκλογική περίοδο δίνει υποσχέσεις για «λήθη του παρελθόντος».⁴⁴ Ο στρατάρχης επέτυχε πολύπλευρη διεύρυνση του κόμματός του και κατόρθωσε με την ισχυρή προσωπικότητά του να προσεγγίσει στελέχη από διαφορετικούς πολιτικούς χώρους και να τα ενσωματώσει στα ψηφοδέλτια του Συναγερμού.

Στο ψηφοδέλτιο του Συναγερμού στην Πάτρα συμμετέχει και ο Γεώργιος Παπανδρέου, ο οποίος κατάφερε να ανακτήσει την έδρα του. Το παράδειγμά του ακολούθησαν, ο Διονύσιος Λεονάρδος στην περιφέρεια του Μεσολογγίου και ο Νάσσος Περρωτής στην περιφέρεια Καλαμών. Ο Γ.

⁴³ Νικολακόπουλος. Η καθεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-1967. σελ 160-161

⁴⁴ Meynaud. Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα 1946-1965 σελ. 123

Παπανδρέου δήλωσε πως ανήκει στο Δημοκρατικό Σοσιαλιστικό Κόμμα, ενώ οι άλλοι δύο δήλωσαν ανεξάρτητοι. Ο Η. Νικολακόπουλος αναφέρει τρεις ανεξάρτητους.⁴⁵ Ως ανεξάρτητοι συνεργάστηκαν με συνδυασμούς του Ελληνικού Συναγερμού στην Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη κάποια μέλη του Συναγερμού Αγροτών και Εργαζομένων, κανένα εκ των οποίων όμως δεν κατάφερε να εκλεγεί.

Εξαιρετικά σημαντική θεωρείται η προσχώρηση στο κόμμα του Αλέξανδρου Παπάγου, αμέσως μετά τη προκήρυξη των εκλογών, κάποιων πολιτευτών του Κέντρου. Επικεφαλής αυτών των προσώπων υπήρξε ο επι κατοχής πρωθυπουργός της εξόριστης κυβέρνησης στο Κάιρο, Εμμανουήλ Τσουδερός. Ο Παπάγος για να τιμήσει τη σύμπραξη του και σεβόμενος το ρόλο του κατά την πρωθυπουργία του τον έκανε υπουργό άνευ χαρτοφυλακίου. Στο Συναγερμό προσχώρησαν και γνωστά στελέχη του παλαιού Δημοκρατικού Προοδευτικού Κόμματος, όπως ο Σταμάτης Μερκούρης και ο Αλέξανδρος Παπαθανάσης.

Η προσχώρηση των θεωρούμενων «φιλελεύθερων» βουλευτών και η συνεχής προσπάθεια διεύρυνσης του Συναγερμού προς το χώρο του Κέντρου, τονίζουν τη διάθεση του στρατάρχη για την εξ αρχής δημιουργία ενός νέου πολιτικού μορφώματος που θα σταθεί αντίπαλο των παλαιών κομμάτων, θα υπερβεί τον πολιτικό διχασμό του παρελθόντος. Το νέο κόμμα ενσαρκώνει την πλήρη αναμόρφωση της αντιβενιζελικής παράταξης. Είναι το πρώτο δεξιό κόμμα, όχι ένωση, που κατόρθωσε να συγκεντρώσει τέτοιο ποσοστό, να εγκολπώσει σχεδόν όλους τους πολιτικούς φίλους της δεξιάς παράταξης αλλά και του Κέντρου.

Ο Ελληνικός Συναγερμός σε αυτές τις εκλογές συγκέντρωσε ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό, άγγιξε το 49,22% των συνολικών ψήφων. Ο χώρος της δεξιάς παράταξης το 1952 πέτυχε το μεγαλύτερο ποσοστό ως εκείνη την εποχή. Ο στρατάρχης Παπάγος εισήγαγε βοναπαρτικό στυλ στην ελληνική πολιτική ζωή, όπως υποστηρίζει ο Jean Meynaud. Προσέδωσε σε αυτή ύφος αυστηρό, πειθαρχία των στελεχών αλλά και της εκλογικής βάσης στη βούληση

⁴⁵ Νικολακόπουλος. *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές, 1946-1967.* σελ. 165

του αρχηγού.⁴⁶ Κέρδισε την εμπιστοσύνη και τη συμπάθεια ενός μεγάλου ποσοστού του εκλογικού σώματος, ο οποίος κουρασμένος από την κυβερνητική αστάθεια των προηγούμενων χρόνων επιζητούσε ηρεμία και σταθερότητα.

Όπως προαναφέρθηκε στέγασε στο κόμμα του πολλές πολιτικές προσωπικότητες από διαφορετικούς χώρους, έμπειρους και γνωστούς πολιτικούς. Κάποιος δημοσιογράφος της Καθημερινής γράφει «..διότι υπο την ηγεσίαν του Στρατάρχου έχει πυκνωθή πλήθος τιμίων πολιτικών αγωνιστών, οι οποίοι εγκατέλειψαν τα τα εθφαρμένα κόμματα και τους χρεωκοπήσαντας οργανισμούς, δια να γίνουν παραστάται του έργου της πολιτικής εξυγιάνσεως».⁴⁷ Ο Ελληνικός Συναγερμός σε αυτές τις εκλογές έθεσε ως υποψηφίους 300 πολιτευτές και παρουσίασε ψηφοδέλτια και στις 99 εκλογικές περιφέρειες.

Από αυτούς τους 300 πολιτευτές οι 171 είχαν πολιτευτεί με τον Συναγερμό και στις εκλογές του 1951. Από τους υπόλοιπους 129 οι 34 πολιτεύονταν για πρώτη φορά, οι 26 προέρχονταν από το διαλυμένο πλέον Λαϊκό Κόμμα και άλλα κόμματα ή σχηματισμούς της Δεξιάς ενώ οι υπόλοιποι 69 από διάφορα κόμματα του Κέντρου. Ο Συναγερμός κατόρθωσε να συγκεντρώσει το ιδιαίτερα υψηλό αριθμό των 247 εδρών. Μόνο 53 πολιτευτές του έμειναν εκτός Βουλής.⁴⁸

Οι εφημερίδες της εποχής, στο σύνολό τους αφιέρωσαν εκτενείς αναφορές στην αναγκαιότητα επικράτησης του Στρατάρχη. Σε πρωτοσέλιδο της *Καθημερινής*, την 11^η Νοεμβρίου, λίγες μόλις ημέρες πριν τις εκλογές, ανώνυμος αρθρογράφος συντάσσει εκτενές άρθρο με τίτλο «ΔΙΑΤΙ ΘΑ ΨΗΦΙΣΘΗ...». Και μόνο ο τίτλος φανερώνει την εμπιστοσύνη στο πρόσωπο του Παπάγου αλλά και τη βεβαιότητα για το αποτέλεσμα. Μεταξύ άλλων ο αρθρογράφος αναφέρει πως ο Παπάγος είναι ικανός να αναλάβει την πρωθυπουργία εφόσον «...ηγηθείς των ενόπλων αγώνων του Έθνους εις τας κρισιμώτερας στιγμάς της μεταπολεμικής ιστορίας του. ΚΑΙ ΕΝΙΚΗΣΕΝ ΕΙΣ ΟΛΟΥΣ. Θα νικήση και τώρα...Και ο τόπος ευρίσκεται τώρα και πάλιν ΕΝ

⁴⁶ όπ. π σελ. 124

⁴⁷ *Η Καθημερινή* 11 Νοεμβρίου 1952

⁴⁸ Τον αριθμό 247 των εδρών συγκέντρωσε μετά τις επαναληπτικές εκλογές στις 29 Μαρτίου του 1953.

ΑΜΥΝΗ ενώπιον των ίδιων εχθρών, τους οποίους εξωθένωσεν έπειτα από αίμα πολύ και θυσίας μεγίστας»⁴⁹ Όπως αντιλαμβανόμαστε η ιδιότητα του Παπάγου ως αρχηγού του στρατού στέκεται πολύτιμο όπλο στην πολιτική προπαγάνδα των επιτελών του κόμματος του.

Ο Παπάγος στις προεκλογικές του ομιλίες μίλησε με ευθύτητα και ωριμότητα προς το λαό. Άσκησε την προεκλογική του προπαγάνδα με τρόπο προσεκτικό. Μάλιστα όπως μας πληροφορεί και άρθρο της Καθημερινής στις 14 του Νοέμβρη διατύπωσε προς το λαό της Θεσσαλονίκης πρώτα και έπειτα της Αθήνας «επτά όρους»⁵⁰ ένα είδος εθνικού συμβολαίου με το λαό, όπως χαρακτηρίζονται οι ακόλουθοι, βαρύγδουποι στόχοι.

- ΠΡΩΤΟΝ , η Ελλάδα θα αποκτήσει εκ νέου το διεθνές κύρος της.
- ΔΕΥΤΕΡΟΝ, ο Ελληνικός Συναγερμός σημαίνει ασφάλεια και τάξιν.
- ΤΡΙΤΟΝ, ο Τόπος θα αποκτήση χρηστήν διοίκησιν.
- ΤΕΤΑΡΤΟΝ, θα αρχίση η μάχη της παραγωγής.
- ΠΕΜΠΤΟΝ, οικονομία παντού.
- ΕΚΤΟΝ, εργασία εις όλους και
- ΕΒΔΟΜΟΝ , η αγροτική τάξις θα αποτελέση το κέντρον του εθνικού ενδιαφέροντος.

Αντιλαμβάνεται κάποιος πως ο προεκλογικός λόγος του Αλέξανδρου Παπάγου και ιδιαίτερα οι επτά όροι του στοχεύουν, όπως εξάλλου είναι λογικό, στο να πείσουν το λαό να εμπιστευθεί τον ίδιο καθώς μόνο αυτός μπορεί να δώσει λύση στα σοβαρά προβλήματα που τον ταλανίζουν. Ο στρατάρχης με το «φωτοστέφανο του εθνικού ήρωα»⁵¹ δείχνει να γνωρίζει καλά τις δυσκολίες της καθημερινότητας του λαού και επικεντρώνεται σε αυτές. Αναφέρεται στην οικονομία, τη γεωργία, την ανεργία ζητήματα που απασχολούν τους ανθρώπους της εποχής και επιζητούν λύσεις από τους εκάστοτε πολιτικούς.

⁴⁹ Η Καθημερινή 11 Νοεμβρίου 1952

⁵⁰ Η Καθημερινή 14 Νοεμβρίου 1952

⁵¹ Μεγναυδ, *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα. 1946-1965*. σελ. 124

Ο λόγος και οι υποσχέσεις του στρατάρχη φαίνεται πως έπεισαν το λαό. Τα πολύ υψηλά αποτελέσματα επιβεβαιώνουν την απήχηση του Παπάγου. Τα υπόλοιπα κόμματα παρέμειναν σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Η Ένωση Κομμάτων Εθνικής Προοδευτικής Ενώσεως Κέντρου –Φιλελευθέρων με συναρχηγούς τους Ν. Πλαστήρα και Σοφ. Βενιζέλο συσπείρωσε το σύνολο των κεντρικών πολιτικών δυνάμεων.⁵² Η ένωση των κεντρικών κομμάτων κέρδισε 51 έδρες, ενώ παρουσίασε υποψηφίους σε 84 από τις 99 εκλογικές περιφέρειες. Οι 24 βουλευτές προέρχονταν από τους κόλπους της ΕΠΕΚ ενώ οι υπόλοιποι 27 από το Κόμμα των Φιλελευθέρων.

Με το συνασπισμό ΕΠΕΚ- Κόμμα Φιλελευθέρων συνεργάστηκαν επίσης ό, τι είχε απομείνει από το Λαϊκό Κόμμα του Κ. Τσαλδάρη, το Σοσιαλιστικό Κόμμα με πρόεδρο τον Α. Σβώλο, και κάποιοι πολιτευτές από το Συναγερμό Αγροτών και Εργαζομένων.⁵³ Κανένα από τα συνεργαζόμενα κόμματα δεν κέρδισε βουλευτική έδρα.

Ο πρώην πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Τσαλδάρης είδε το κόμμα του να διαλύεται και τον εαυτό του να μένει μετά από πολλά χρόνια εκτός Κοινοβουλίου. Σε προεκλογικό φυλλάδιο της «Επιτροπής Λαϊκών στην Κορινθία» φαίνεται η προσπάθεια των υπευθύνων του Λαϊκού Κόμματος να προσεγγίσουν τους παλαιούς τους υποστηρικτές. Η Επιτροπή προσπαθεί να πείσει τους συντοπίτες του αρχηγού Τσαλδάρη να του εξασφαλίσουν τουλάχιστον τη βουλευτική έδρα, καθώς δε μπορούν να ελπίζουν σε κάτι υψηλότερο, αντικρίζοντας την ορμή του Συναγερμού προς την εξουσία. «Η εκλογή του, λοιπόν, ως αντιπροσώπου της Κορινθίας, αποτελεί δια όλους μας ζήτημα τιμής και καθήκον συνειδήσεως».

Σε άλλο σημείο το φυλλάδιο, που απευθύνεται στους «αγαπητούς συμπολίτες» αναφέρει «όσοι εκ των Κορινθίων ανήκουν εις τας τάξεις του Λαϊκού Κόμματος και των συμπραττόντων κομμάτων, όσοι δεν ακολουθούν, δια διαφόρους λόγους άλλα κόμματα, δεν πρέπει να λησμονούν, ότι είναι Κορίνθιοι και ότι αξίζει, δια την τιμήν και μόνον ότι η Κορινθία έχει Αρχηγόν Κόμματος διαπρέψαντα, να τον ψηφίσουν..». Η ψήφος δηλαδή των Κορινθίων πρέπει να έρχεται ως αναγνώριση της χρόνιας προσφοράς στον τόπο ενός

⁵² Νικολακόπουλος. *Η καχεκτική δημοκρατία. 1946-1967* σελ. 162

⁵³ όπ. π. σελ. 142

συμπατριώτη τους, ο οποίος «...ΕΣΩΣΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, επί θυσία ατομικών και κομματικών συμφερόντων». ⁵⁴

Εκτός του Συναγερμού βρέθηκαν κατόπιν παρεμβάσεως του ίδιου του Στρατάρχη αρκετά πρόσωπα, τα οποία συνέχιζαν να συμπορεύονται με τον Κ. Τσαλδάρη και συγχρόνως να εκφράζονται με σκληρό ύφος για τον Α. Παπάγο. Σε προσωπική επιστολή του ο στρατιωτικός Επαμεινώνδας Τσέλλος γράφει προς τον *Παπάγο* «δεν είχατε προετοιμασθεί δια να γίνετε αρχηγός κόμματος, ενώ αναγκαστικώς εγίνατε, αν και διακηρύσσετε το αντίθετο, και ενόμιζον ότι δεν έπρεπε να κατέλθετε εις την πολιτικήν δια να καταστήτε η γέφυρα αναδείξεως πολιτικών κινήσεων, που δεν κατόρθωσαν μόναι των να επιβληθούν».. ⁵⁵ ίσως ο στρατιωτικός και πολιτικός αντίπαλος να υπονοεί την εύνοια των αμερικανικών αρχών, την οποία ξεκάθαρα αναφέρει ο J. Meynaud λέγοντας πως «την άνοδο του Ελληνικού Συναγερμού είχαν σαφώς θελήσει και υποστηρίξει οι αμερικανικές αρχές». ⁵⁶

Ιδεολογικός αντίπαλος του Συναγερμού υπήρξε σε αυτές τις εκλογές η Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά (ΕΔΑ). Πρόκειται για τη νόμιμη πλέον πολιτική έκφραση του Κομμουνιστικού Κόμματος με αρχηγό τον Ιωάννη Πασαλίδη. Η ΕΔΑ με ποσοστό 9,55% δεν κατάφερε να εξασφαλίσει κοινοβουλευτική εκπροσώπηση. Αρνήθηκε να υποστηρίξει τα κόμματα του Κέντρου. Στον εκβιασμό για συνεργασία με την ΕΠΕΚ ο Ι. Πασαλίδης διατύπωσε τη γνωστή φράση «τι Παπάγος , τι Πλαστήρας». Η φράση αυτή αποτυπώνει την αδιαλλαξία της Αριστεράς να προβεί σε συνεργασίες , με κόμματα που στο παρελθόν πολέμησαν τις πολιτικές επιλογές της, αποφάσισαν να αναστείλουν τη λειτουργία ιδεολογικά συναφών κομμάτων. Όπως είναι γνωστό το ΚΚΕ είχε τεθεί εκτός νόμου το 1947 από την κυβέρνηση συνεργασίας Φιλελεύθερων-Λαϊκών.

Για την ΕΔΑ η πολιτική που εφαρμόζουν και τα δύο κόμματα παρουσιάζει ομοιότητες. Αμφότερα τα κόμματα στηρίζουν τις επιλογές τους ως κάποιο βαθμό στη βούληση των ξένων δυνάμεων. Η πολιτική τους αποτελεί έκφραση της διάθεσης των προστάτιδων χωρών για την

⁵⁴ Αρχείο Κωνσταντίνου Τσαλδάρη. Φάκελος 60, υποφάκελος 1 « πολιτικά κόμματα» (ΛΚ-Ε.Σ) ΙΔΡΥΜΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ

⁵⁵ Αρχείο του Κ. Τσαλδάρη (απόκομμα εφημερίδας) . Φάκελος 60 , υποφάκελος 1.

⁵⁶ Meynaud. *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα 1946-1965* σελ. 124

κηδεμόνευση της Ελλάδας. Η διάθεση αυτή έγκειται στο φόβο της επικράτησης σοσιαλιστικών ιδεών και αρχών.

Στις εκλογές αυτές συμμετείχαν επίσης αρκετοί συνδυασμοί ανεξάρτητων πολιτευτών και πολλοί μεμονωμένοι υποψήφιοι. Υπήρξαν συνδυασμοί ανεξάρτητων δεξιών κομμάτων και συνδυασμοί «δημοκρατικής συνεργασίας», στις περιφέρειες Κέρκυρας, Λέσβου και Χανίων.⁵⁷ Στους τελευταίους αυτούς συνδυασμούς συμμετείχαν στελέχη της ΕΔΑ και της ΕΠΕΚ.

Ορισμένες εφημερίδες της Κορινθίας κυρίως «πολέμησαν» σκληρά τον Α. Παπάγο και το κόμμα του. Ο δημοσιογράφος Κ. Πανούσης της εφημερίδας *Σημαία* της Κορινθίας, φαρμακοποιός και πολιτευτής με το Λαϊκό Κόμμα στην Κορινθία δηλώνει εκ των προτέρων απογοητευμένος από το Στρατάρχη σε πρωτοσέλιδο άρθρο του στην εφημερίδα. «Ο Συναγερμός έπρεπε να πλαισιωθεί με νέα στελέχη *δυναμικά και άφθαρτα*. Με το πνεύμα αυτό, την προϋπόθεσιν και την πίστην μάζα του λαού ακολουθεί τον Συναγερμόν. Υπό την προϋπόθεσιν αυτήν και εγώ στηρίγματα έρριψα συνθήματα υπέρ του Συναγερμού...εβλέπαμε αλλαγή συστήματος. Και υπό το πνεύμα αυτό ξεκίνησα.. Έβλεπα τον Συναγερμόν έτοιμον να αγκαλιάσει ό, τι καλόν είχε η Πατρίς μας δι' ένα νέον ξεκίνημα. Ανέμενον κατανόησιν από ένα λαϊκόν ως επι το πλείστον κίνημα, εις το οποίο θα κατέφευγον αι απογοητευμένοι λαϊκαί μάζαι. Αυτό επίστευα, αυτό ανέμενον. Δυστυχώς διεψεύσθην»⁵⁸.

Ακόμα και ο λόγος ενός αντιπάλου φανερώνει περίτρανα τις απαιτήσεις ενός κουρασμένου λαού από ένα νέο αλλά έμπειρο και ικανό, τουλάχιστον από τις επιτυχίες του κατά την αρχηγία του στρατού, ηγέτη. Επιτακτικό λοιπόν το αίτημα για πολιτική ανανέωση. Ο Α. Παπάγος προχώρησε στη δημιουργία νέου κόμματος, συμπεριέλαβε στις εκλογικές του λίστες νέα πρόσωπα, θεωρητικά άφθαρτα. Στο Συναγερμό όμως προσχώρησαν και πρόσωπα γνωστά, παλαιοί βουλευτές του Λαϊκού Κόμματος και άλλων κομμάτων. Ο λαός όμως είχε ανάγκη από ολοκληρωτική ανανέωση και ανασυγκρότηση των πολιτικών κομμάτων. Η επιζητούμενη σήμερα κοινοβουλευτική εμπειρία τότε ακουγόταν

⁵⁷ ό, π σελ. 165

⁵⁸ *Η Σημαία* 31 Οκτωβρίου 1952 . Ίδρυμα Κωνσταντίνου Καραμανλή. Αρχείο Κ.Τσαλδάρη. Φάκελος 60, υποφάκελος 1.

ως έννοια αρνητική. Η εμπειρία ήταν συνώνυμο της φθοράς, συνώνυμο μιας παλαιάς πολιτικής που ταλαιπώρησε το λαό.

Ο ίδιος ο δημοσιογράφος και πολιτευτής ξεκαθαρίζει τους λόγους απομάκρυνσής του από το Συναγερμό. Γνωρίζει πως θα σχολιασθούν τα λόγια του ως αντίλογος της αποπομπής του, θα θεωρηθούν λόγια θυμού. «Επειδή δε σε πήραν εις το συνδυασμό, τώρα μεταπηδάς εις την αντίθετον παράταξιν». Ο κ. Πανούσης όμως δεν εντοπίζει την απομάκρυνσή του στη βούληση του Στρατάρχη αλλά στα πρόσωπα γύρω από αυτών. «Παρά τον τιμημένον στρατάρχην παραπέτασμα σκοτεινών δυνάμεων κινείται και διοικεί τα πάντα».

Μπορούμε να υποθέσουμε πως ο Παπάγος εμπιστευόταν την κρίση κάποιων στενών συνεργατών του. Πάντα γύρω από έναν αρχηγό υπάρχει μια ομάδα ανθρώπων, οι οποίοι τον συμβουλεύουν, βοηθούν το έργο του. Αυτή η ομάδα, κατά τον Πανούση, ευθύνεται για την επιλογή των πολιτευτών που θα στελεχώσουν τα ψηφοδέλτια του κόμματος.

Την περίοδο εκείνη πιο κοντινοί συνεργάτες του Παπάγου είναι ο Σπύρος Μαρκεζίνης και οι Σ. Στεφανόπουλος και Π. Κανελλόπουλος. Μπορεί ο Παπάγος να είναι νέο πρόσωπο στην πολιτική, οι συνεργάτες του όμως έχουν πολιτικό παρελθόν. Ο Κανελλόπουλος υπήρξε ιδρυτής του Εθνικού Ενωτικού Κόμματος το 1946. Ανέστειλε τη λειτουργία του κόμματος του για να προσχωρήσει στο νέο πολιτικό μόρφωμα.

Ο Σπυρίδων Μαρκεζίνης ήταν ιδρυτής του Νέου Κόμματος το 1947 και διετέλεσε υπουργός στην κυβέρνηση Σοφούλη. Μετά την αποτυχία του κόμματος του στις εκλογές του 1950 προσχώρησε στον Ελληνικό Συναγερμό. Οι σχέσεις του Μαρκεζίνη με το Λαϊκό Κόμμα, όπως και του Κανελλόπουλου δεν ήταν πάντοτε άριστες. Και οι δύο συμμετείχαν σε αντίπαλα κόμματα σε παρελθούσες εκλογικές αναμετρήσεις. Μόνο ο Στέφανος Στεφανόπουλος υπήρξε βουλευτής του Λαϊκού Κόμματος την τετραετία 1946 - 1950.

Οι Στεφανόπουλος και Κανελλόπουλος θα έχουν ρόλο αντιπροέδρων της κυβέρνησης και θα πρωτοστατήσουν στην κυβερνητική δραστηριότητα το φθινόπωρο του 1955, όταν η υγεία του Στρατάρχη θα κλονιστεί σοβαρά. Πολλοί θεωρούσαν πιθανό διάδοχο του Παπάγου το Σ. Μαρκεζίνη εκείνος

όμως μετά από διαφωνία με τον αρχηγό του, στις 2 Απριλίου του 1954, παραιτείται, «δια λόγους υγείας» όπως υποστηρίζει ο ίδιος, αποχωρεί από το Συναγερμό συνοδευόμενος από 29 βουλευτές και ιδρύει το Κόμμα των Προοδευτικών.

ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΡΡΟΗ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΥ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

Ο Ελληνικός Συναγερμός συγκέντρωσε σε αυτές τις εκλογές 247 έδρες. Άγγιξε σχεδόν το 50% του συνολικού ποσοστού. Η προσωπικότητα και το ήθος που επέδειξε ως αρχηγός του στρατεύματος ο Παπάγος κατάφεραν να πείσουν 800.000 εκλογείς σε σύνολο ψηφισάντων 1.600.172. Ο αριθμός των εδρών, 247, παρατίθεται και μετά την επαναληπτική εκλογή που πραγματοποιήθηκε ύστερα από απόφαση του Εκλογοδικείου στις 29 Μαρτίου του 1953 στις εκλογικές περιφέρειες του Πειραιά, της Καρδίτσας, των Γρεβενών και του Ρεθύμνου. Στις εκλογές αυτές οι υποψήφιοι του Συναγερμού κατέλαβαν 6 έδρες στον Πειραιά, (στην κανονική εκλογή δεν είχαν κατακτήσει καμμία), μία στην Καρδίτσα, μία στο Ρέθυμνο και μία στα Γρεβενά. Στις εκλογές του 1952 δεν είχε κερδίσει καμμία έδρα στην Καρδίτσα και το Ρέθυμνο. Στην εκλογική περιφέρεια των Γρεβενών διέθετε 3 έδρες.

Σε σύγκριση με τα αποτελέσματα που συγκέντρωσε η Δεξιά κατά τις εκλογές της 9^{ης} Σεπτεμβρίου του 1951, αυτά των εκλογών του 1952 κρίνονται εντυπωσιακά αυξημένα. Σε πολλές περιοχές ο Ελληνικός Συναγερμός κέρδισε την απόλυτη πλειοψηφία, για παράδειγμα στην Ήπειρο συγκέντρωσε σχεδόν το 55% των συνολικών ψήφων, στη Βόρεια Ελλάδα το 46,5%.⁵⁹ Στην Πελοπόννησο κέρδισε όλες ανεξαρτήτως τις βουλευτικές έδρες, μολονότι σε αρκετές περιοχές είχε να αντιμετωπίσει δεξιούς αντιπάλους, τους πολιτευτές του Λαϊκού Κόμματος. Κάποιες εκλογικές περιφέρειες εξέλεξαν αποκλειστικά βουλευτές μίας μόνο παράταξης. Στην αρχική εκλογή ο Ελληνικός Συναγερμός δεν είχε κατακτήσει έδρες στις περιφέρειες Πειραιά, Καρδίτσας, σε όλους τους

⁵⁹ Νικολακόπουλος. *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-1967*. σελ 166

νομούς της Κρήτης, σε Ρόδο, Κω, Σάμο, σε πόλεις της Μακεδονίας όπως Έδεσσα, Φλώρινα, Κατερίνη. Στην Πρέβεζα μόνο ο Συναγερμός και η ΕΠΕΚ εξέλεξαν από ένα υποψήφιο.

Όπως παρατηρήσαμε ο Στρατάρχης επέμεινε αρκετά στο προεκλογικό του πρόγραμμα στο ρόλο των αγροτών. Ο λόγος του έπεισε και το κόμμα του συγκέντρωσε ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά στους αγροτικούς πληθυσμούς, στη Θεσσαλία για παράδειγμα έλαβε το 51,5%.

Ακολουθεί η ποσοστιαία δύναμη του Ελληνικού Συναγερμού καθώς και των υπολοίπων κομμάτων που έλαβαν έδρες κατά περιφέρεια.⁶⁰

	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΥΝ/ΜΟΣ	ΕΠΕΚ – ΦΙΛ/ΡΟΙ	ΕΔΑ	ΛΑΪΚΟ ΚΟΜΜΑ	ΜΕΜΟΝ. ΥΠΟΨΗΦ.
Δ. ΑΘΗΝΑΙΩΝ	47.12%	37.39%	15.25%		
Δ. ΠΕΙΡΑΙΑ	37.12%	37.61%	25.16%		
ΥΠ. ΑΤΤΙΚΗΣ	63.77%	26.87%			
ΚΕΦΑΛΟΝΙΑ	58.28%	33.9%			
ΕΥΒΟΙΑ	57.41%	39.61%			
ΒΟΙΩΤΙΑ	51.2%	41.6%			
ΑΙΓΙΝΑ-ΥΔΡΑ- ΚΥΘ.⁶¹	68.29%				35.33%
ΑΙΤΩΛ/ΝΙΑ	50.51%	26.15%			48.15%

⁶⁰ Στατιστική βουλευτικών εκλογών¹⁶ ΗΨ Νοεμβρίου 1952 (α' τεύχος)

⁶¹ Τα παραπάνω νησιά ανήκουν στην περιφέρεια Πειραιά επιλέχθηκε όμως τα ποσοστά τους να παρουσιασθεί γιατί παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ	59.08%	40.92%			
ΦΘΙΩΤΙΔΑ- ΦΩΚΙΔΑ	55.86%	39.88%			
ΑΡΓΟΛΙΔΑ- ΚΟΡΙΝΘΙΑ	61.11%			35.25%	
ΑΡΚΑΔΙΑ	64.52%				33.70%
ΑΧΑΪΑ	63.48%	29.73 %			
ΗΛΕΙΑ	64.87%	32.49 %			
ΛΑΚΩΝΙΑ	69.94 %	21,93%			25.97%
ΜΕΣΣΗΝΙΑ	67.25%	24,42%			
ΖΑΚΥΝΘΟΣ	48.62%	21.75%			
ΞΑΝΘΗ	44.12%				
ΡΟΔΟΠΗ	55.28%	41.51%			
ΡΟΔΟΣ	39.27%	56.44%			
ΚΑΡΔΙΤΣΑ- ΤΡΙΚΑΛΑ	50.43%	43%			
ΛΑΡΙΣΑ	48.17%	44.60%	22.21%		
ΜΑΓΝΗΣΙΑ	52.65%	39.54%	21.60%		
ΑΡΤΑ	61.50%	33.53%			
ΚΥΚΛΑΔΕΣ	65.58%	32.20%			
ΚΙΛΚΙΣ	48.55%	46.76%			
ΒΕΡΟΙΑ	44.94%	41.66%			
ΓΡΕΒΕΝΑ	54.56%	45.41%			
ΕΔΕΣΣΑ	45.54%	49.75%			
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	40.98%	34.32%	24.66%		
ΚΑΣΤΟΡΙΑ	62.99%	34.22%			
ΚΑΤΕΡΙΝΗ	48.25%	50.02%			
ΚΟΖΑΝΗ	50.04%	44.63%			
ΣΕΡΡΕΣ	50.24%	34.92%			
ΦΛΩΡΙΝΑ	41.51%	55%			
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ	56.52%	36.85%			

ΙΩΑΝΝΙΝΑ-ΘΕΣΠΡΩΤΙΑ	58.12%	41.22%			
ΠΡΕΒΕΖΑ	50.46%	49.37%			
ΛΕΣΒΟΣ	41.17%	20.04%	38.79%		
ΣΑΜΟΣ	44.41%	44.42%			
ΧΙΟΣ	44.93%	45.53%			
ΗΡΑΚΛΕΙΟ	28.28%	53.95%			
ΛΑΣΙΘΙ	24.76%	58.55%			
ΡΕΘΥΜΝΟ	19.89%	25.41%			37.27%
ΧΑΝΙΑ	19.96%	45.21%			26.30%
ΔΡΑΜΑ	45.21%	40.96%			
ΚΑΒΑΛΑ	37.72%	34.14%	28.11%		
ΕΒΡΟΣ	50.74%	41.43%			

Συμπερασματικά ο Ελληνικός Συναγερμός στις εκλογές του 1952 κυριολεκτικά «θριάμβευσε». Στα Κύθηρα συγκέντρωσε 71.92%, ένα εξαιρετικά υψηλό ποσοστό. Ανάλογα ποσοστά που αγγίζουν το 65% έλαβε στη Μεσσηνία, την Ηλεία, την Αρκαδία. Το χαμηλότερο ποσοστό κατέλαβε στα Χανιά και το Ρέθυμνο, όπως εξάλλου αναμενόταν. Ποσοστά που κυμαίνονταν γύρω στο 30% τα οποία θεωρούνταν σχετικά χαμηλά για τα δεδομένα αυτής της εκλογικής αναμέτρησης, συγκέντρωσε στον Πειραιά, τη Λευκάδα, το Ηράκλειο.

Τα επαγγέλματα των βουλευτών και σε αυτή τη Βουλή δεν παρουσιάζουν πρωτοτυπία. Οι περισσότεροι εκλεγμένοι βουλευτές είναι δικηγόροι (101). Το εντυπωσιακό είναι πως αυξήθηκε σημαντικά ο αριθμός των στρατιωτικών ανεξαρτήτου σώματος. Ο Στρατάρχης τύγχανε της συμπάθειας των συναδέλφων του, οι οποίοι στήριξαν την προσπάθεια του. (Διάγραμμα 1). Ενθαρρύνθηκαν να κατέβουν στις επερχόμενες εκλογές. Τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο ήταν αυξημένη η επιρροή του στρατού στην πολιτική αλλά και την κοινωνική ζωή, λόγω των πολεμικών επιτυχιών.

Ο Παπάγος από την άλλη πλευρά εμπιστεύτηκε τις δυνατότητες των συναδέλφων του, γνώριζε πως μπορούσε να βασισθεί στη βοήθεια τους για ριζική αλλαγή του πολιτικού βίου. Ο Παπάγος χρειαζόταν επίσης για την άνετη επικράτησή του τις ψήφους των συναδέλφων του αλλά και των χαμηλόβαθμων αξιωματικών. Με περισσότερη ευκολία πολιτευτές, εν αποστρατεία στρατιωτικοί, θα μπορούσαν να πείσουν τους υφισταμένους τους να ψηφίσουν το κόμμα που οι ίδιοι υπηρετούν.

Η νέα κυβέρνηση κατηγορήθηκε βέβαια από τους πολιτικούς αντιπάλους που προέρχονταν από το χώρο του Κέντρου για «κοινοβουλευτικό φρανκισμό». Οι επιλογές του Παπάγου, να αναζητήσει πολιτικούς συμμάχους στα πρόσωπα συναδέλφων του και να επιβάλλει κατά την άσκηση της εξουσίας του κοινοβουλευτική πειθαρχία, θύμιζαν τις ενέργειες του ισπανού δικτάτορα Φράνκο. Μάλλον ήταν ένας άστοχος χαρακτηρισμός από την πλευρά της αντιπολίτευσης.

Σε αυτή τη Βουλή εκπροσωπούνται πολλοί περισσότερα επαγγέλματα, συναντούμε λοιπόν μηχανικούς, φαρμακοποιούς, δημοσίους υπαλλήλους. Το νέο κόμμα για να αγγίξει το υψηλό αυτό ποσοστό στηρίχθηκε στα λαϊκά και τα αστικά στρώματα. Προσπάθησε να σβήσει κάθε ομοιότητα με τα παλαιά, δεξιά κόμματα τα οποία κατά κύριο λόγο είχαν σχέσεις με τις ανώτερα οικονομικά τάξεις· από αυτές εξάλλου προέρχονταν και οι πολιτευτές τους. (Πίνακας 7)

Ο Παπάγος στράφηκε προς όλες τις κοινωνικές ομάδες κατά την προεκλογική του εκστρατεία, επιδιώκοντας με τον τρόπο αυτό να πείσει τους ψηφοφόρους πως μέλημά του ήταν να καλλιεργήσει νέες προοπτικές και ήθη στην πολιτική ζωή της χώρας. Αναζήτησε τους πολιτευτές του από όλα τα κοινωνικά στρώματα.

Εντυπωσιακός για ένα δεξιό κόμμα θεωρείται και ο αριθμός εκλεγμένων βουλευτών που το επάγγελμά τους σχετίζεται με τη γεωργία. Εξελέγησαν κτηματίες, γεωπόνοι, έμποροι αγροτικών ειδών. Οι βουλευτές αυτοί κατάγονταν και εκλέχθηκαν στη Θεσσαλία κυρίως. Η προεκλογική του δήλωση πως η αγροτική τάξη θα προκαλέσει κεντρικό θέμα του εθνικού ενδιαφέροντος προσέλκυσε ψήφους από τα αγροτικά στρώματα. Δεν θα ήταν

παρακινδυνευμένο να θεωρήσουμε πως η επικράτηση της Δεξιάς το 1952 οφείλεται στη στήριξη των αγροτικών περιοχών.

Μετά την αναπληρωματική εκλογή στις 18 Ιανουαρίου του 1953 εκλέγεται για πρώτη φορά γυναίκα βουλευτής η δικηγόρος Ελένη Σκούρα. Οι γυναίκες που κλήθηκαν και αυτές για πρώτη φορά να ψηφίσουν κατά τις επαναληπτικές εκλογές φανέρωσαν τη στήριξή τους σε μια γυναίκα βουλευτή. Η εγγραφή των γυναικών εκλογέων, όπως υπαγορεύει ο εκλογικός νόμος του 1952, είναι υποχρεωτική στους καταλόγους εκλογικών βιβλιαρίων.⁶² Στο άρθρο 143 (Ν. 2159/1952) θεσπίζονται τα εξής «δικαίωμα να εκλέγονται βουλευταί έχωσι και αι γυναίκες, αίτινες συνεπλήρωσαν το εικοστό πέμπτον έτος της ηλικίας των, εφαρμοζομένων και ως προς αυτάς των σχετικών διατάξεων της Νομοθεσίας περί εκλογής βουλευτών».

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

⁶² Στατιστική βουλευτικών εκλογών 16^{ης} Νοεμβρίου 1952 (α' τεύχος) εκδ. ΕΣΥΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

ΕΚΛΟΓΕΣ 1956

Οι εκλογές του 1952 είχαν δώσει σαφές μήνυμα στον Αλέξανδρο Παπάγο για σχηματισμό κυβέρνησης. Το γενικότερο πολιτικό κλίμα καθώς και το σημαντικό ποσοστιαίο προβάδισμα προμήνυαν ανέφελη διακυβέρνηση. Τα πολιτικά γεγονότα όμως, η αποχώρηση του Σπύρου Μαρκεζίνη και ορισμένων βουλευτών στις 10 Νοεμβρίου του 1954, θα συντελέσουν στην εσωκομματική φθορά. Οι σχέσεις Παπάγου - Μαρκεζίνη πλήττονται σοβαρά καθώς ο Παπάγος κατηγορεί τον υπουργό του για μυστικές συμφωνίες με γερμανικές εταιρίες. Η σύγκρουση Μαρκεζίνη - Παπάγου πήρε μεγάλη δημοσιότητα και τραυμάτισε καίρια την αξιοπιστία του Συναγερμού.⁶³

Η αποχώρηση της επονομαζόμενης μαρκεζνικής πτέρυγας θα σημάνει την απαρχή μιας εκτεταμένης πολιτικής κρίσης, η οποία θα εξαλειφθεί μετά τις εκλογές του 1956. «Δυσάρεστος ατμόσφαιρα» πνέει στο κόμμα και την κυβέρνηση σύμφωνα με τη φράση του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Ο υπουργός Δημοσίων Έργων με επιστολή του προς τον Στρατάρχη στις 3 Δεκεμβρίου του 1954 αξιολογώντας την πρώτη διετία της κυβέρνησης υποστηρίζει πως ο Συναγερμός τοποθετήθηκε «απόλυτα δεξιά».⁶⁴

Η απόλυτη δεξιά πορεία που χάραξε το κόμμα εξυπηρετεί τα «μεγάλα και ύποπτα» συμφέροντα. Αναφερόμενος ο Καραμανλής στο Μαρκεζίνη του προσάπτει ευθύνες καθώς «δια της μεγαλοστόμου πολιτικής του δημιουργεί ψευδείς εντυπώσεις και αβάσιμες ελπίδες». Ο Μαρκεζίνης ως υπουργός Συντονισμού εφάρμοζε ανοιχτή, φιλελεύθερη πολιτική, προέβη στην υποτίμηση της δραχμής, ελευθέρωσε τις εμπορικές συναλλαγές. Με τις κινήσεις του αυτές προκάλεσε πληθώρα θετικών καθώς και αρνητικών σχολίων.⁶⁵

Ο λαός το 1954 φανέρωνε την απέχθεια προς την άκρα δεξιά πολιτική καθώς τα δικά του καθημερινά συμφέροντα δεν εξυπηρετούνταν, ούτε επιλύονταν τα προβλήματά του. Στις εκλογές του 1952 με την ψήφο του

⁶³ Νικολακόπουλος. *Η καχεκτική δημοκρατία, κόμματα και εκλογές 1946 – 1967*. Εκδ. Πατάκη σελ. 186

⁶⁴ ό, π σελ. 186

⁶⁵ Meynaud. *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα 1946 – 1965* σελ. 125

επικύρωσε την πίστη του στις προεκλογικές ρήσεις του Παπάγου, ο οποίος υπόσχονταν «δουλειά για όλους και οικονομία παντού». ⁶⁶ Εφόσον η κυβέρνηση δεν ανταποκρίθηκε στις προεκλογικές τις υποσχέσεις το εκλογικό σώμα αποδοκίμασε την πολιτική της δίνοντας αρνητική ψήφο στον Ελληνικό Συναγερμό κατά τις δημοτικές εκλογές που πραγματοποιήθηκαν στις 21 και 28 Νοεμβρίου του 1954. Σε κυρίαρχη δύναμη των εκλογών αυτών αναδύθηκε η ευρύτερη αντισυναγερμική συνεργασία. Νικητής και στους τρεις μεγάλους δήμους της χώρας ήταν το νέο πολιτικό μόρφωμα που προέκυψε από τη συνεργασία της ΕΔΑ, του ΔΚΕΛ ⁶⁷ και της ΕΠΕΚ.

Την ίδια περίοδο, το 1954, η υγεία του Στρατάρχη είχε κλονισθεί. Στις 15 Δεκεμβρίου ο Παπάγος προχώρησε σε ανασχηματισμό της κυβέρνησης του καθιερώνοντας δύο θέσεις αντιπροέδρων, τις οποίες κατέλαβαν οι Στέφανος Στεφανόπουλος και Παναγιώτης Κανελλόπουλος. Την κυβερνητική δραστηριότητα κατευθύνουν πλέον οι δύο αυτοί πολιτικοί. Ο Κ. Καραμανλής αναλαμβάνει μετά τον ανασχηματισμό ένα διευρυμένο υπουργείο, το υπουργείο Συγκοινωνιών και Δημοσίων έργων. Με την κίνηση του αυτή ο Παπάγος δείχνει πως εμπιστεύεται απόλυτα το Σερραίο πολιτικό.

Το Κυπριακό Ζήτημα τίθεται τότε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, των ανησυχιών της χώρας. Ο ΟΗΕ το Δεκέμβριο του 1954 αρνείται να συζητήσει την ελληνική προσφυγή για το Κυπριακό. Οι σύμμαχες χώρες του NATO κρατούν την ίδια αρνητική, αδιάλλακτη στάση. Ο ελληνικός λαός εξοργίζεται καθώς οι θεωρητικά φιλικά διακείμενοι και «σύμβουλοι» της χώρας Άγγλοι και Αμερικάνοι αδιαφορούν για τις ελληνικές διεκδικήσεις. Σε όλες σχεδόν τις πόλεις πραγματοποιούνται διαδηλώσεις, οι οποίες δεν έχουν πάντα ειρηνική κατάληξη.

Η σύντομη πολιτική ανασκόπηση που προηγήθηκε έγινε για να περιγράψει το δυσμενές πολιτικό κλίμα για τον Ελληνικό Συναγερμό. Η δεδομένη παραγμένη εσωκομματική κατάσταση δε θυμίζει σε τίποτα την

⁶⁶ *Η Καθημερινή* 14 Νοεμβρίου 1952

⁶⁷ Δημοκρατικό Κόμμα Εργαζομένου Λαού με συναρχηγούς τους Γ. Καρτάλη και Α. Σβώλο

πρώτη διετία της διακυβέρνησης του Παπάγου. «Κατά το θέρους του 1955 ήσαν έκδηλα τα συμπτώματα της πολιτικής κακοδαιμονίας της χώρας».⁶⁸ Η φράση αυτή του Κ. Καραμανλή περιγράφει ανάγλυφα τη δυσμενή θέση στην οποία βρισκόταν η κυβέρνηση.

Η κατάσταση βελτιώθηκε ελάχιστα μετά τον ανασχηματισμό, αλλά η επιδείνωση της υγείας του στρατάρχη δημιούργησε εκ νέου προβλήματα. Ο ίδιος αποσύρθηκε για θεραπεία στην Ελβετία και στην Αθήνα ξεκίνησε η μάχη των διαβουλεύσεων για την διαδοχή του. Κύριοι διεκδικητές της θέσης του, όπως ήταν αναμενόμενο, υπήρξαν οι δύο αντιπρόεδροι της κυβέρνησης.

Μέχρι το θάνατό του, στις 4 Οκτωβρίου του 1955, ο πρωθυπουργός αδυνατούσε να ασκήσει τα καθήκοντά του αν και διατηρούσε τη θέση του. Το καλοκαίρι του 1955 πραγματοποιήθηκαν αλληπάλληλες διαβουλεύσεις για τη διαδοχή του Στρατάρχη. Τα Ανάκτορα που μετείχαν στις διαβουλεύσεις και στην ουσία είχαν τον πρωταρχικό ρόλο στη λήψη της τελικής απόφασης ήταν σαφώς προσανατολισμένα στην άμεση πρωθυπουργοποίηση του Κ. Καραμανλή.

Μετά από κάποιες συναντήσεις του Καραμανλή και του βασιλιά στο παλάτι, πριν το θάνατο του Παπάγου ανακοινώθηκε στον τελευταίο από κάποιον «ανακτορικό», όπως τον αποκαλεί ο ίδιος ο υπουργός, πως «ο βασιλεύς πεισθείς ότι δεν επρόκειτο να αποκατασταθεί η υγεία του πρωθυπουργού, εσκέπτεται να ζητήσει την παραίτησή του δια να διευκολυνθεί εις το διορισμό νέας Κυβερνήσεως και ότι υπελόγιζε να αναθέσει εις εμέ την προσπάθειαν αυτή».⁶⁹ Ο Κ. Καραμανλής όμως με τη στάση που ακολούθησε, να συμβουλεύσει δηλαδή το βασιλιά να περιμένει, διότι δεν ήταν ορθό «ασθενούντος» του πρωθυπουργού να προβεί σε ανάλογες ενέργειες, επέδειξε τη στιγμή εκείνη πολιτικό ήθος, υπολογίζοντας τις συναισθηματικές αντιδράσεις του λαού καθώς και τα σχόλια που θα προέκυπταν δεδομένης της παλαιότερης φημολογούμενης αντιδικίας στρατάρχη και βασιλιά.

⁶⁸ Κωνσταντίνος Καραμανλής. *Αρχείο γεγονότα και κείμενα. Η ανοδική πορεία 1946-1956* εκδ. Αθηνών ίδρυμα Κ. Καραμανλής

⁶⁹ Καραμανλής Κωνσταντίνος. *Αρχείο γεγονότα και κείμενα. Η ανοδική πορεία 1946-1956* Εκδ. Αθηνών ίδρυμα Κ. Καραμανλή

Η κίνηση πρωθυπουργοποίησης του Καραμανλή σήμαινε τον παραγκωνισμό των Κανελλόπουλου και Στεφανόπουλου, τις πολιτικές ικανότητες των οποίων το Παλάτι διόλου δεν εμπιστευόταν. Σε ό, τι αφορά τον Στ. Στεφανόπουλο ο βασιλιάς ήταν εμφανώς απογοητευμένος από τις κινήσεις του πρώτου στο Κυπριακό Ζήτημα, εφόσον εκείνος ήταν υπουργός Εξωτερικών της χώρας κατά το κρίσιμο διάστημα.

Ο Αλέξης Παπαχελάς δίνει μια άλλη εκδοχή στο ζήτημα της αντικατάστασης του Παπάγου. Υποστηρίζει πως το βασιλικό ζευγάρι διστάζει να διορίσει τον Καραμανλή πρωθυπουργό ενώ η επιλογή του Στεφανόπουλου φαντάζει περισσότερο ασφαλής. Σύμφωνα με την απόρρητη επιστολή του αρχηγού της CIA Άλλεν Ντάλλες η πρωθυπουργοποίηση του Καραμανλή ήταν ως ένα βαθμό αποτέλεσμα του παρασκηνιακού ρόλου που έπαιξαν ο σταθμάρχης της CIA Άλμερ και οι διπλωμάτες της πρεσβείας.⁷⁰

Ο βασιλιάς Παύλος αμέσως μετά το θάνατο του Παπάγου ζήτησε την παραίτηση της κυβέρνησης και ανέθεσε στον Καραμανλή την εντολή σχηματισμού νέας κυβέρνησης, η οποία ορκίσθηκε την επόμενη κιόλας ημέρα. Ο Σ. Στεφανόπουλος μετά την πρωθυπουργοποίηση Καραμανλή αποχωρεί από τον Ελληνικό Συναγερμό. Ο Νικολακόπουλος αναφέρει μια άκρως δηκτική έκφραση της Φρειδερίκης σε επιστολή της προς το στρατηγό Μάρσαλ στην οποία αναφερόταν πως «η χώρα αισθανόταν σαν να είχε πιει σαμπάνια».⁷¹

Η έκφραση της Φρειδερίκης δηλώνει την προτίμηση της βασιλικής οικογένειας προς το πρόσωπο του Σερραίου πολιτικού. Ο Γ. Ράλλης αναφέρει πως ο Καραμανλής είναι ο μόνος ο οποίος «θα μπορούσε να δώσει νέα ζωή στο κόμμα και να το ανορθώσει».⁷² Ο Κ. Καραμανλής είχε ήδη μια ιδιαίτερα επιτυχημένη πορεία στο δύσκολο υπουργείο των Δημοσίων Έργων. Ο Meynaud υποστηρίζει πως ο Καραμανλής ήταν πρόθυμος να αρκестεί για το ζήτημα της Κύπρου σε μια «λογική» λύση, δηλαδή σε μια λύση αποδεκτή από

⁷⁰ Παπαχελάς, Αλέξης. *Ο βιασμός της ελληνικής δημοκρατίας, ο αμερικανικός παράγων, 1947-1967*. εκδ. Εστία Αθήνα 1997 σελ. 50-53.

⁷¹ Νικολακόπουλος. *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-1967*. σελ. 192.

⁷² Ράλλης, Γεώργιος. *Πολιτικές εκμυστηρεύσεις 1950-1989*.

τη Μεγάλη Βρετανία και τις ΗΠΑ.⁷³ Από κάποιες άλλες πηγές προκύπτει πως η βασιλική επιλογή αντιμετωπίστηκε αρνητικά από τη Μεγάλη Βρετανία.⁷⁴ Ο Νικολακόπουλος υποστηρίζει πως ο Καραμανλής ανήκει σε μια νέα γενιά «ατλαντιστών» πολιτικών, οι οποίοι δεν έχουν ιδιαίτερους δεσμούς με τη Μεγάλη Βρετανία.⁷⁵

Ο Κ. Καραμανλής ήταν ένας έμπειρος, οραματιστής, ήπιων τόνων πολιτικός, ο οποίος είχε να επιδείξει θετικό απολογισμό ενεργειών και παρεμβάσεων ως υπουργός. Ο ίδιος τόνιζε την ανάγκη για ανανέωση του πολιτικού δυναμικού, την αποστασιοποίηση από την κληρονομιά του Εθνικού Διχασμού. Επιζητούσε ως συνεργάτες άτομα νέας γενιάς.

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής είναι ένας από τους επιφανέστερους πολιτικούς του 20^{ου} αιώνα. Γεννήθηκε το 1907 στην Πρώτη Σερρών και σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Από το 1932 ασκούσε το δικηγορικό επάγγελμα στις Σέρρες. Το 1935 εμφανίστηκε για πρώτη φορά στον ελληνικό πολιτικό στίβο με την εκλογή του ως βουλευτή του Λαϊκού Κόμματος στην περιφέρεια Σερρών. Κατά την περίοδο της μεταξικής δικτατορίας και στη διάρκεια της Κατοχής δεν αναμείχθηκε στην πολιτική.

Πολιτεύτηκε και πάλι με τη σημαία του Λαϊκού Κόμματος μετά την απελευθέρωση. Εκλέχθηκε βουλευτής και ανέλαβε το υπουργείο Εργασίας στις κυβερνήσεις Κ. Τσαλδάρη και Δ. Μάξιμου. Το 1948 ανέλαβε πρώτα το υπουργείο Μεταφορών και στη συνέχεια Κοινωνικής Πρόνοιας στις κυβερνήσεις Θ. Σοφούλη. Το 1950 ως βουλευτής του Λαϊκού συμμετείχε στην κυβέρνηση του Σ. Βενιζέλου ως υπουργός Εθνικής Άμυνας. Τη θέση αυτή διατήρησε μόνο δύο μήνες. Στη συνέχεια παραιτήθηκε και προσχώρησε στον Ελληνικό Συναγερμό.

Ο Κ. Καραμανλής κέρδισε με το χαρακτήρα αλλά και τους σταθερούς χειρισμούς την εύνοια του παλατιού αλλά και των συμμαχικών δυνάμεων. Η πρωτοβουλία του βασιλιά βέβαια να αναθέσει στον Καραμανλή σχηματισμό κυβέρνησης πριν προλάβει η κοινοβουλευτική ομάδα να εκλέξει νέο αρχηγό προκάλεσε δυσμενή σχόλια. Οι αντιδράσεις όμως κάμφθηκαν για χάρη της

⁷³ Meypaud. *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα. 1946 –1965* σελ. 125

⁷⁴ Νικολακόπουλος. *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-1967*. Σελ. 193

⁷⁵ όπ. π σελ.193

συνοχής του κόμματος και ο Καραμανλής με την αρωγή πενταμελούς Διοικούσας Επιτροπής, που απαρτιζόταν από τον ίδιο και τους Σ. Στεφανόπουλο, Π. Κανελλόπουλο, Εμ. Τσουδερό και τον πρόεδρο της Βουλής Κ. Ροδόπουλο ζήτησαν ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή και υπερψηφίσθηκαν από 200 βουλευτές. Ο Καραμανλής αμέσως μετά την ανάληψη της πρωθυπουργίας του προσπάθησε να βελτιώσει το δυσμενές πολιτικό για την κυβέρνηση κλίμα.

Ο Σερραίος πολιτικός αποφάσισε να προκηρύξει βουλευτικές εκλογές για τις 19 Φεβρουαρίου του 1956. Ο Ελληνικός Συναγερμός διαλύεται στις 4 Ιανουαρίου του 1956 και τον διαδέχεται ένα νέο πολιτικό κόμμα, η Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση της οποίας αρχηγός γίνεται ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Ο πρωθυπουργός επιτυγχάνει την προσχώρηση στο νέο κόμμα του συνόλου σχεδόν των στελεχών του Συναγερμού. Εξαιρούνται βέβαια οι Στεφανόπουλος, ο οποίος ιδρύει το Λαϊκό Κοινωνικό Κόμμα και ο Σ. Μαρκεζίνης, που ιδρύει το Προοδευτικό Κόμμα.

Με νέο εκλογικό σύστημα που ψηφίσθηκε πριν την ανακοίνωση των εκλογών, στις 25 Νοέμβρη του 1955 από την κυβέρνηση Καραμανλή οδήγησε τη χώρα σε εκλογές. Το νέο σύστημα ονομάστηκε «πλειοψηφικό με περιορισμένη εκπροσώπηση της μειοψηφίας». Πρόκειται για ένα πολύπλοκο σύστημα, το οποίο τα κόμματα της αντιπολίτευσης χαρακτηρίζουν «τριφασικό» εξαιτίας των τριών διαφορετικών τρόπων που προβλεπόταν για την κατανομή των βουλευτικών εδρών.⁷⁶

Η αντιπολίτευση είναι ένας συνασπισμός επτά κομμάτων και φέρει την επωνυμία Δημοκρατική Ένωση. Πρόκειται για έναν ετερόκλητο συνδυασμό πολιτικών δυνάμεων. Στυλοβάτες του συνδυασμού είναι τα κόμματα του Κέντρου· μετέχουν επίσης το δεξιό Λαϊκό Κόμμα, καθώς και η Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά. Πρόκειται για μια ετερογενή ένωση κομμάτων με σκοπό να μειώσει την εκλογική δύναμη της Δεξιάς, να την «διώξει» από την εξουσία.

⁷⁶ Νικολακόπουλος, *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-1965*. σελ. 196

Ο αντιπολιτευτικός συνδυασμός αντιτάχθηκε έντονα του νέου εκλογικού συστήματος. Οι πολιτικοί αντίπαλοι της ΕΡΕ γνώριζαν καλά πως η εφαρμογή του νέου νόμου θα ευνοούσε το δεξιό κόμμα να πετύχει άνετη κοινοβουλευτική εκπροσώπηση. Το προεκλογικό κλίμα πολώθηκε έντονα. Ουσιαστικά αντίπαλος του κόμματος του Κ. Καραμανλή στάθηκε ένα λαϊκό μέτωπο⁷⁷, εξαιρετικά περίεργο στη σύνθεση του καθώς ένωσε παλιούς ιδεολογικούς αντιπάλους.

Εντύπωση προκαλεί η παρουσία του Κ. Τσαλδάρη στο νέο κόμμα, ενός πολιτικού γνωστού για τις αντιβενιζελικές και αντικομμουνιστικές πεποιθήσεις του. Η πολιτική όμως επιφυλάσσει εκπλήξεις και ανατροπές. Η πικρία της απομάκρυνσής του από τον Συναγερμό και η ένδειξη αδιαφορίας από τον Καραμανλή να συμπεριλάβει στα ψηφοδέλτια του νέου κόμματος τον παλιό αρχηγό του οδήγησαν τον Τσαλδάρη σε μια κίνηση συνεργασίας με τους παλιούς του αντιπάλους. Εξάλλου η εξασφάλιση μιας βουλευτικής έδρας μπορεί να ενδιέφερε περισσότερο τον άλλοτε φιλοβασιλικό ηγέτη. Ο αρχηγός της ΕΡΕ από την πλευρά του εφάρμοσε στην πράξη τις σκέψεις και επιδιώξεις του για νέους πολιτικούς εκπροσώπους.

Η ΕΡΕ αποτελεί μετεξέλιξη του Ελληνικού Συναγερμού. Ο J. Meynaud υποστηρίζει χαρακτηριστικά πως «η ΕΡΕ αποτελεί την τρίτη μορφή οργάνωσης της ελληνικής Δεξιάς. Οι δύο πρώτες υπήρξαν το Λαϊκό Κόμμα και ο Ελληνικός Συναγερμός»⁷⁸. Εξάλλου οι περισσότεροι βουλευτές προέρχονται από τις εκλογικές λίστες του Συναγερμού. Ως βασική διαφορά με τις παλαιότερες αντιβενιζελικές παρατάξεις φανερώνεται η υπέρβαση του Διχασμού. Στην ιδρυτική διακήρυξη της ΕΡΕ αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι «αι δύο μεγάλοι πολιτικοί παρατάξεις αίτινες προέκυψαν από το διχασμό του 1915 ετερμάτισαν από μακρού χρόνου την αποστολήν των»⁷⁹.

Στις εκλογές αυτές εκτός από την ΕΡΕ και τη Δημοκρατική Ένωση μετείχαν, όπως προαναφέρθηκε το Κόμμα Προοδευτικών του Σ. Μαρκεζίνη, το Λαϊκό Κόμμα, με αρχηγό τον Στ. Στεφανόπουλο. Το τελευταίο Κόμμα παρουσίασε υποψηφίους μόνο στην Ηλεία, την ιδιαίτερη πατρίδα του αρχηγού

⁷⁷ όπ. π σελ. 197

⁷⁸ Meynaud. *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα 1946-1965* σελ. 273

⁷⁹ Νικολακόπουλος. *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-1967* σελ. 198

του. Μετείχαν επίσης το Κόμμα Αρχών Ιωάννου Μεταξά με αρχηγό τον Κ. Μανιαδάκη με υποψήφιο μόνο τον ίδιο στην περιφέρεια Αργολίδος και Κορινθίας, το Κόμμα Χριστιανικής Δημοκρατίας με αρχηγό τον Κ. Ψαρουδάκη. Κανένα από τα προαναφερθέντα κόμματα δεν κατέλαβε βουλευτική έδρα.

Τα αποτελέσματα των εκλογών έδωσαν τη νίκη στην ΕΡΕ. Το κόμμα του Κ. Καραμανλή κατέλαβε 165 έδρες. Σε ό, τι αφορά τα ποσοστά η ΕΡΕ συγκέντρωσε το 47.38% ενώ η Δημοκρατική Ένωση προηγήθηκε συγκεντρώνοντας το 48.15%. Βάσει όμως του ιδιόμορφου εκλογικού συστήματος η ΕΡΕ, όπως αναφέρθηκε έλαβε 165 έδρες ενώ η Δημοκρατική Ένωση 132 έδρες. Τρεις κοινοβουλευτικές έδρες κατέλαβαν οι ανεξάρτητοι κεντρικοί υποψήφιοι Γεώργιος Τρουλινός, Παύλος Βαρδινογιάννης και Μιχάλης Σκουλάς, οι οποίοι μετείχαν στις εκλογές με τον Ανεξάρτητο Δημοκρατικό Σύνδεσμο στο νομό Ρεθύμνης.

Ο Κ. Καραμανλής προεκλογικά στράφηκε μέσω του τύπου στο εκλογικό σώμα προτρέποντας «καμμία ψήφος υπέρ υποψηφίων που δεν έχουν ελπίδα επιτυχίας». Με διάγγελμα του στον ελληνικό λαό είπε πως «ο εκλογικός αγών, ως μη όφειλε, κατέστη αγών του Έθνους κατά του κομμουνισμού. Από τον αγών αυτό κανείς δεν έχει δικαίωμα να λείψει. Ουδείς Έλλην και ουδεμία Ελληνίς επιτρέπεται να δείξουν ολιγωτέραν πίστιν απέναντι της Ελλάδος από όσην ο κομμουνιστής εις τον κομμουνισμόν. ...Κάθε ψήφος μη διδομένη υπέρ ημών δίδεται υπέρ του κομμουνισμού»⁸⁰.

Με το λόγο του ηγέτη της δεξιάς παράταξης πιστοποιείται το κλίμα πόλωσης που επικράτησε και σε αυτές τις εκλογές. Μολονότι στις αρχικές εξαγγελίες υποσχέθηκαν εξάλειψη των διαφωνιών του παρελθόντος, όταν οι προεκλογικοί τόνοι εντάθηκαν τότε οι λόγοι των υποψηφίων στράφηκαν και πάλι στη μάχη κατά του κομμουνισμού. Πρόκειται όπως φαίνεται για σταθερό προεκλογικό μοτίβο προκειμένου να επιτευχθεί συσπείρωση των ψηφοφόρων της Δεξιάς.

Η δεξιά εφημερίδα *Ακρόπολις* στο εξώφυλλό της μια ημέρα πριν τις εκλογές με υπερμεγέθη γραμματοσειρά γράφει «ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ- ΚΕΝΤΡΟΝ ΚΑΙ Ε.Α.Μ. Ένα δίλημμα που δεν είναι δίλημμα». Με τον προπαγανδιστικό αυτόν

⁸⁰ *Η Ακρόπολις*, 18 Φεβρουαρίου 1956

τίτλο προσπαθεί να πείσει τους αναγνώστες και ψηφοφόρους, επικαλούμενη τον κοινό τόπο της ρητορικής της εθνικοφροσύνης. Όπως φαίνεται πείσθηκαν αρκετοί νέοι ψηφοφόροι ή συσπειρώθηκαν οι παλιοί οπαδοί με το δεξιό κόμμα.

ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΡΡΟΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

Σε γενικές γραμμές τα αποτελέσματα των εκλογών της 19^{ης} Φεβρουαρίου του 1956 δε διαφέρουν αισθητά από τα αποτελέσματα της προηγούμενης εκλογικής αναμέτρησης που είχε διεξαχθεί το 1952. Η ΕΡΕ αυξάνει την πολιτική επιρροή της στην Ήπειρο σε σύγκριση με τον Συναγερμό. Στα Ιωάννινα χαρακτηριστικά αυξάνεται η δύναμή της κατά 10% περίπου. Το ίδιο συμβαίνει και στη Μακεδονία όπου παρατηρείται αύξηση των ποσοστών της. Σε γενικές γραμμές η Δεξιά στο σύνολο της παρουσίασε μια σταθερότητα εντυπωσιακή. Καμμία μεγάλη απόκλιση δε παρατηρήθηκε σε αυτές τις εκλογές.

Το εκλογικό σώμα φάνηκε να εμπιστεύεται τη νέα πολιτική δύναμη, τη θεώρησε όπως και ήταν συνέχεια του Ελληνικού Συναγερμού. Η ΕΡΕ διατήρησε την εκλογική επιρροή που είχε διαμορφώσει ο Ελληνικός Συναγερμός παρά την απομάκρυνση ορισμένων βασικών στελεχών του κόμματος του Στρατάρχη. Η ΕΡΕ σε αυτή την εκλογική μάχη ήταν το κυρίαρχο κόμμα εκπροσώπησης της δεξιάς παράταξης.

Το Προοδευτικό Κόμμα, ηγέτης του οποίου, όπως προαναφέρθηκε, ήταν ο δεξιών καταβολών πολιτικός Σπύρος Μαρκεζίνης, δεν έπληξε διόλου την ενότητα του δεξιού χώρου, εφόσον περιορίστηκε στο 2,2%. Με το Κόμμα των Προοδευτικών πολιτεύθηκαν 29 βουλευτές, παλαιά μέλη του Συναγερμού και του Νέου Κόμματος που είχε ιδρύσει ο Μαρκεζίνης το 1950. Το Προοδευτικό Κόμμα, μολονότι ο αρχηγός του το επεδίωξε, δεν έγινε δεκτό στη Δημοκρατική ένωση λόγω της δεξιάς κατεύθυνσής του.⁸¹ Το κόμμα αυτό δεν κατέλαβε καμμία κοινοβουλευτική έδρα.

⁸¹ Νικολακόπουλος. *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-1967*. σελ. 201

	ΕΘΝΙΚΗ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ	ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ	ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΝ
ΑΘΗΝΑ	43.81%	53.98%	
ΠΕΙΡΑΙΑΣ-ΝΗΣΙΑ	38.97%	59.21%	
ΥΠ. ΑΤΤΙΚΗΣ	46.03%	48.41%	
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ	49.15%	48.81%	
ΕΥΒΟΙΑ	53.15%	43.95%	
ΦΘΙΩΤΙΔΟΦΩΚΙΔΑ	52.16%	44.52%	
ΑΡΓΟΛΙΔΟΚΟΡΙΝΘΙΑ	57.22%	35.99%	
ΑΡΚΑΔΙΑ	57.88%	29.05%	12.02%
ΑΧΑΪΑ	50.83%	46.19%	
ΗΛΕΙΑ	29.50%	36.31%	
ΛΑΚΩΝΙΑ	72.99%	19.38%	
ΜΕΣΣΗΝΙΑ	61.64%	31.35%	
ΖΑΚΥΝΘΟΣ	54.73%	45.27%	
ΚΕΡΚΥΡΑ	45.93%	39.78%	14.29%
ΚΕΦΑΛΟΝΙΑ	50.64%	49.36%	
ΛΑΡΙΣΑ-ΜΑΓΝΗΣΙΑ	45.95%	52.51%	
ΚΑΡΔΙΤΣΑ-ΤΡΙΚΑΛΑ	43.83%	54.37%	
ΑΡΤΑ-ΠΡΕΒΕΖΑ	48.43%	48.90%	
ΘΕΣΠΡΩΤΙΑ- ΙΩΑΝΝΙΝΑ	64.89%	32.08%	

ΔΡΑΜΑ	53.70%	42.55%	
ΗΜΑΘΙΑ	45.70%	51.73%	
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	40.62%	57.65%	
ΚΑΒΑΛΑ	46.90%	49.33%	
ΚΙΛΚΙΣ	46.67%	50.23%	
ΚΟΖΑΝΗ	51.10%	43.37%	
ΠΙΕΡΙΑ	49.03%	46.51%	
ΠΕΛΛΑ	45.66%	52.78%	
ΣΕΡΡΕΣ	54.38%	43.66%	
ΚΑΣΤΟΡΙΑ-ΦΛΩΡΙΝΑ	60.68%	37.92%	
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ	51.96%	45.33%	
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ	50.22%	47.34%	
ΚΥΚΛΑΔΕΣ	57.37%	38.53%	
ΛΕΣΒΟΣ	36.12%	62.57%	
ΣΑΜΟΣ	42.17%	55.41%	
ΧΙΟΣ	52.75%	46.24%	
ΗΡΑΚΛΕΙΟ	33.29%	65.44%	
ΛΑΣΙΘΙ	29.96%	70.04%	
ΡΕΘΥΜΝΟ	30.57%	34.50%	34.93%
ΧΑΝΙΑ	19.67%	78.91%	
ΕΒΡΟΣ	50.07%	46.52%	
ΞΑΝΘΗ-ΡΟΔΟΠΗ	48.63%	46.44%	

Τα επαγγέλματα των βουλευτών της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ένωσης δε διαφέρουν ιδιαίτερα από τα επαγγέλματα των βουλευτών των παλαιότερων δεξιών κομμάτων εξουσίας. Οι περισσότεροι εκλεγμένοι βουλευτές ασκούσαν το επάγγελμα του δικηγόρου (76), ενώ μόλις εικοσιτρείς ήταν ιατροί. Οι στρατιωτικοί εμπιστεύθηκαν και τον Κ. Καραμανλή, όπως εξάλλου είχε συμβεί και με τον προκάτοχο του Α. Παπάγο.

Οι ηλικίες των βουλευτών κυμαίνονται στα ίδια επίπεδα με τις ανάλογες των εκλεγέντων των παλαιότερων δεξιών κομμάτων. Οι περισσότεροι

βουλευτές ήταν μεσήλικες, άνθρωποι της γενιάς του προέδρου του κόμματος, του Κ. Καραμανλή. (πίνακας 10)

Με την ΕΡΕ σε αυτή την εκλογική αναμέτρηση πολιτεύθηκαν τρεις βουλευτές που είχαν εκλεγεί παλαιότερα με το Κόμμα των Φιλελευθέρων. Πρόκειται για τους Ευάγγελο Αβέρωφ –Τσοίτσα, Στέλιο Κωτιιάδη και Διονύσιο Μανέντη. Οι τρεις αυτοί βουλευτές εμπιστεύθηκαν τα όσα είχε εξαγγείλει ο Κ. Καραμανλής και τάχθηκαν στο πλευρό του, επειδή ο ίδιος εξέφραζε μια νέα δυναμική στο δεξιό χώρο. Η μεγαλύτερη πλειονότητα των βουλευτών βέβαια προέρχεται, όπως προαναφέρθηκε από τους κόλπους του Λαϊκού Κόμματος και του Ελληνικού Συναγερμού.

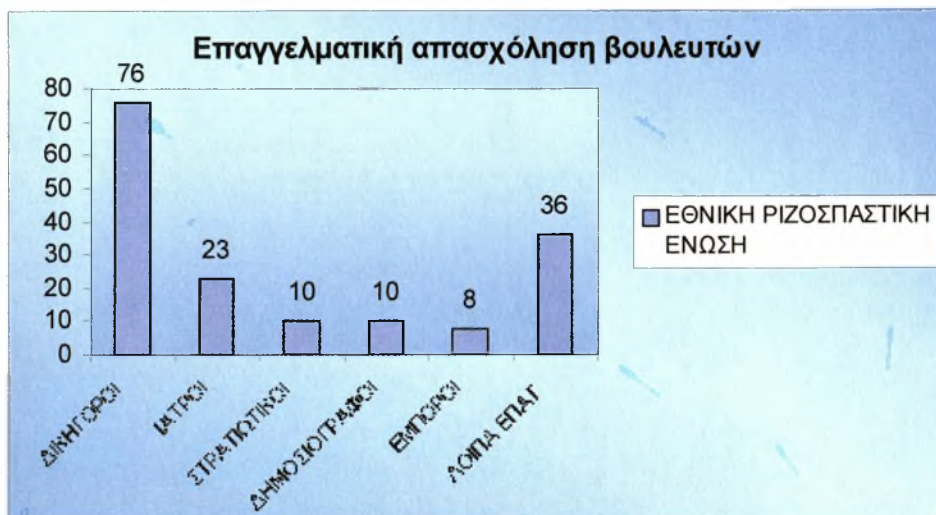
Από τους 165 βουλευτές που εξέλεξε η ΕΡΕ οι 39 εκλέγονταν για πρώτη φορά. Ο αριθμός είναι υψηλός αν αναλογισθεί κάποιος πως η ΕΡΕ διαδεχόταν τον Συναγερμό, ένα κόμμα που είχε καταφέρει να συγκεντρώσει απόλυτη σχεδόν κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Οι βουλευτές που είχαν εκλεγεί κατά την προηγούμενη τετραετία είχαν οργανώσει ισχυρά δίκτυα στις κοινωνίες εκλογής τους.

Η πελατειακή σχέση που αναπτύχθηκε καθ' όλο το προηγούμενο διάστημα των δεξιών διακυβερνήσεων είχε αρχίσει να παίρνει μαζική μορφή. Είχαμε λοιπόν μαζική υπαλληλοποίηση, αύξηση δηλαδή του αριθμού προσλήψεων στο δημόσιο τομέα, η οποία λειτουργεί ως συγκρότηση μαζικής πελατείας, στήριξης του μεταπολεμικού κράτους.⁸² Το κράτος λοιπόν λειτουργεί ως εργοδότης και άσχετα με τις ορθολογικές ανάγκες του προέβη στην πρόσληψη χιλιάδων νέων υπαλλήλων, διασφαλίζοντας μια σχέση εξάρτησης μαζί τους και αμοιβαίας μελλοντικής υποστήριξης. Η μακρά δεξιά διακυβέρνηση, η κατοχή της πολιτικής εξουσίας βοήθησε ιδιαίτερα το νέο κόμμα εφόσον «διασφάλισε την ευκαιρία για κατανομή νέων θέσεων και άλλων απολαβών»⁸³ για την προσέλκυση νέων ψηφοφόρων.

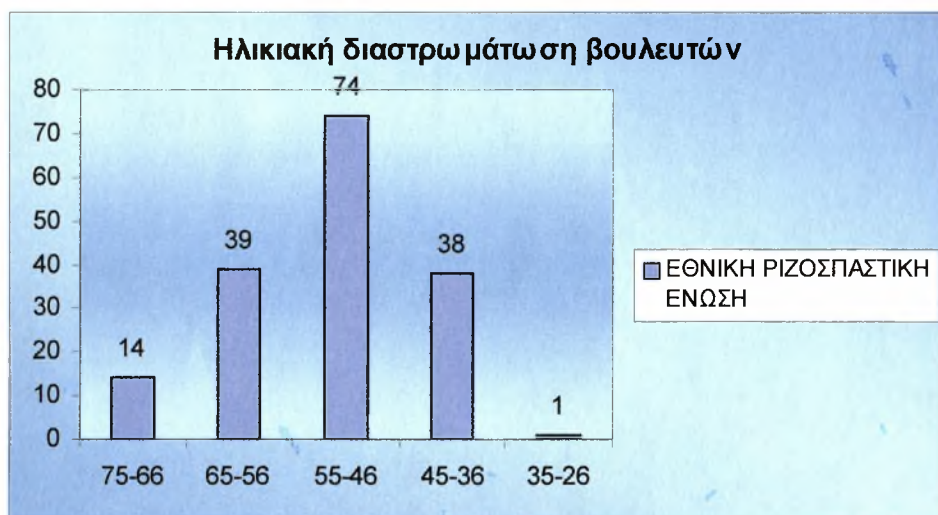
⁸² Χαράλαμπος, Δημήτρης. *Πελατειακές σχέσεις και λαϊκισμός: η εξωθεσμική συναίνεση στο ελληνικό πολιτικό σύστημα*. Εκδ. Εξάντας 1989. σελ. 154

⁸³ Μουζέλης, Νίκος. *Η ταξική δομή και σύστημα πολιτικής πελατείας, η περίπτωση της Ελλάδας*. (στο βιβλίο Γ. Δερτιλής και Κ. Κωστής θέματα νεοελληνικής ιστορίας 18^{ος} – 20^{ος}) . εκδ. Σάκκουλα. 1991. σελ. 242

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Παρατηρώντας τις εκλογικές αναμετρήσεις από το 1946 έως το 1956 με βεβαιότητα μπορούμε να συμπεράνουμε πως επρόκειτο για μια πολυτάραχη δεκαετία. Και μόνο ο αριθμός των εκλογών που διεξήχθησαν φαντάζει υπερβολικός για ένα τόσο σύντομο χρονικό διάστημα.

Την περίοδο μετά την Κατοχή η χώρα χρειαζόταν πολιτική ηρεμία η οποία θα την οδηγούσε στην ανασυγκρότηση και την ευημερία. Κατά την κατοχική περίοδο οι πολιτικές έριδες βρισκόταν σε έξαρση· οι πολίτες ήταν διαιρεμένοι σε δύο στρατόπεδα. Η διχόνοια οδήγησε σε ένοπλες συρράξεις το Δεκέμβριο του 1944. Τότε οι κυβερνητικές δυνάμεις ενεπλάκησαν με δυνάμεις της αντιστασιακής οργάνωσης ΕΑΜ. Κατά την εμφύλια αυτή σύρραξη χιλιάδες άνθρωποι σκοτώθηκαν. Οι σκληρές αυτές συγκρούσεις που εκτυλίχθηκαν⁸⁴ στην απελευθερωμένη Αθήνα έμειναν γνωστές ως Δεκεμβριανά.

Μετά τη διεξαγωγή των πρώτων εκλογών, μετά τη λήξη του πολέμου, μολονότι οι συνθήκες πραγμάτωσής τους δεν ήταν οι καταλληλότερες, οι πολίτες στηρίχθηκαν στις δυνατότητες της εκλεγμένης κυβέρνησης. Η κυβέρνηση Τσαλδάρη στάθηκε κατώτερη των προσδοκιών του εκλογικού σώματος και των αναγκών της χώρας και έτσι η χώρα τέσσερα χρόνια αργότερα, αφού κατά την τετραετία πληθώρα κυβερνήσεων διαδεχόταν η μία την άλλη, οδηγήθηκε και πάλι σε εκλογές.

Το 1950 προκηρύσσονται νέες εκλογές, οι οποίες δεν κατορθώνουν να αναδείξουν ισχυρή κυβέρνηση. Οι δυνάμεις του Κέντρου και της Δεξιάς συνυπάρχουν στην εξουσία χωρίς να φέρει η σύμπραξή τους την πολυπόθητη σταθερότητα στην πολιτική ζωή. Σε διάστημα λίγων μηνών η χώρα οδηγείται και πάλι σε εκλογές. Το 1952 η επονομαζόμενη «κίνηση Παπάγου» να εισέλθει στην πολιτική ζωή συσπειρώνει το μεγαλύτερο μέρος των οπαδών της Δεξιάς, αλλά και ορισμένων ψηφοφόρων του Κέντρου. Στηρίζουν τις προσδοκίες τους για πολιτική σταθερότητα στις δυνατότητες του στρατάρχη. Ο θάνατος του

⁸⁴ Mazower, Mark. *Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η εμπειρία της Κατοχής*. Εκδ. Αλεξάνδρεια. 1993 Σελ. 369

καθώς και κάποιες εσωκομματικές δυσκολίες ωθούν το 1955 το διάδοχο του Κ. Καραμανλή να προκηρύξει νέες εκλογές για τον επόμενο χρόνο.

Οι πέντε προαναφερθείσες εκλογικές αναμετρήσεις παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες. Αρχικά χρειάζεται να επισημανθεί η παροδικότητα και η αναποτελεσματικότητα του έργου των εκλεγμένων κυβερνήσεων. Καμία από τις πέντε κυβερνήσεις δεν κατάφερε να διατηρήσει την εξουσία της για μεγάλο χρονικό διάστημα, εκτός από τη διακυβέρνηση Παπάγου κατά τα έτη 1952-55. Η διαπίστωση αυτή αποδεικνύει την αδυναμία των κυβερνήσεων να σταθεροποιηθούν στην εξουσία.

Σε ό, τι αφορά τα δεξιά κόμματα που συμμετείχαν στις εκλογές δε ανταποκρίθηκαν στις προσδοκίες των ψηφοφόρων τους. Το Λαϊκό Κόμμα κατά την πρώτη μεταπολεμική απόπειρα για διεκδίκηση της εξουσίας παρουσιάστηκε στις εκλογές συσπειρωμένο με ευρύτερες δεξιές ομάδες και άλλα μικρότερα κόμματα. Κατόρθωσε να συγκεντρώσει ένα εξαιρετικά σοβαρό ποσοστό που άγγιζε το 55%. Κατά τις επόμενες εκλογές του 1950, το κόμμα του Κωνσταντίνου Τσαλδάρη προσήλθε αυτόνομο, χωρίς πολιτικούς συμμάχους και συγκέντρωσε μόλις το 18%. Το ποσοστό του μειώθηκε αισθητά, μολονότι το ήταν το κόμμα ήταν συνυφασμένο με τους νικητές του Εμφυλίου Πολέμου.

Στις εκλογές του 1951 τη σκυτάλη από το παρωχημένο στη συνείδηση των εκλογέων Λαϊκό Κόμμα πήρε ο Ελληνικός Συναγερμός. Ένα κόμμα εξαιρετικά ελπιδοφόρο για το δεξιό πολιτικό χώρο. Κατά την πρώτη αυτή κάθοδο του έλαβε ένα σημαντικό ποσοστό που έφθανε το 37%. «Ο Αλέξανδρος Παπάγος εθριάμβευσε» αναφέρει χαρακτηριστικά η δεξιά προσκείμενη εφημερίδα *Ακρόπολις*.⁸⁵

Ο στρατάρχης για να εδραιώσει την υπάρχουσα πολιτική επιρροή του και να την αυξήσει οδήγησε τη χώρα στις εκλογές του 1952. Στη νέα αυτή εκλογική αναμέτρηση ο Συναγερμός αύξησε τη δύναμη του, συγκέντρωσε το 50%, δηλαδή τις μισές περίπου ψήφους του συνολικού εκλογικού σώματος. Το 1956 η Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση, το νέο κόμμα του Κωνσταντίνου

⁸⁵ *Η Ακρόπολις* 9 Σεπτεμβρίου 1951

Καραμανλή, που παραλαμβάνει τα ηνία από το Συναγερμό διατηρεί σχεδόν αναλλοίωτο το προηγούμενο ποσοστό, συγκέντρωσε περίπου 48%.

Τα δεξιά κόμματα καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας διαδραματίζουν πρωταγωνιστικούς ρόλους στην ελληνική πολιτική ζωή. Τα ποσοστά τους, αν εξαιρέσει κάποιος την αποτυχία του Λαϊκού Κόμματος το 1951 κυμαίνονται σε υψηλά επίπεδα. Σε κάποιες περιπτώσεις αγγίζουν το 50% μειώνοντας τις προσπάθειες των αντιπάλων τους.

Είναι βέβαιο πως η θέση στην οποία βρισκόταν ο εκάστοτε αντίπαλος ευνοούσε τα εκλογικά αποτελέσματα για τα δεξιά κόμματα. Σταθερός αντίπαλος παρέμενε ο επονομαζόμενος βενιζελικός χώρος, ο οποίος στις περισσότερες των εκλογικών αναμετρήσεων κατήλθε εμφανώς διασπασμένος. Για τις ανάγκες της χώρας οι αντίπαλοι αρκετές φορές συνεργάστηκαν, ενάντια πάντα στον κοινό εχθρό τους, την Αριστερά (ΕΔΑ). Ο πολιτικός συγχρωτισμός Δεξιάς και Κέντρου λειτούργησε επικουρικά για τα δεξιά κόμματα μετά το 1951, εφόσον οι δεξιοί ηγέτες «ανοίχθηκαν» προς τους κεντρώους ψηφοφόρους. Εμφανής εκλογικός κίνδυνος από την κομμουνιστική πλευρά δεν υπήρχε, εφόσον το ΚΚΕ από το 1947 βρισκόταν εκτός νόμου. Κατά τις εκλογές του 1946 αντίπαλος του Λαϊκού Κόμματος στάθηκε η αποχή.

Σε όλες τις εκλογικές αναμετρήσεις η Δεξιά συγκράτησε, όπως προαναφέρθηκε, υψηλά συγκεντρωτικά ποσοστά. Σε κάθε περιφέρεια βέβαια ξεχωριστά παρουσιάστηκαν τόσο αισθητές αποκλίσεις όσο και εντυπωσιακές ομοιότητες.

Θα δούμε παρακάτω τα ποσοστά των τριών μεγαλύτερων δεξιών κομμάτων, του Λαϊκού Κόμματος, του Ελληνικού Συναγερμού και της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ένωσης για να φανεί η στενή συνάφεια των πολιτικών μορφωμάτων. Σε ό, τι αφορά τα μικρότερα δεξιά κόμματα τα ποσοστά που συγκέντρωσαν σε όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης δεκαετίας, δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς περιορίζονται σε χαμηλά επίπεδα.

Στην περιφέρεια της πρωτεύουσας τα ποσοστά για τα δεξιά κόμματα μειώνονται καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας. Το 1946 η ΗΠΕ συγκέντρωσε 51%. Τέσσερα χρόνια αργότερα, στην ίδια περιφέρεια το Λαϊκό Κόμμα περιορίστηκε στο 14%· το ποσοστό αυτό είναι ενδεικτικό της αξιομνημόνευτης

φθοράς της κυβέρνησης Κ. Τσαλδάρη. Η είσοδος του στρατάρχη στην πολιτική σκηνή συνετέλεσε στην επαναφορά υψηλών ποσοστών για το δεξιό εκπρόσωπο. Στην εν λόγω περιοχή ο Συναγερμός κατέλαβε 36%.⁸⁶ Στις εκλογές του 1952 το ποσοστό του Συναγερμού εκτοξεύθηκε στο 47%· μεγάλη ομολογουμένως απόκλιση για μια εκλογική αναμέτρηση που πραγματοποιήθηκε δεκατρείς μόλις μήνες μετά τις εκλογές του 1951. Με εκπρόσωπο της Δεξιάς την Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση το 1956 στην Αθήνα κατακτήθηκε το 43%.

Στην περιφέρεια της Θεσσαλονίκης τα ποσοστά των εκάστοτε κυρίαρχων δεξιών κομμάτων παρουσιάζουν φθίνουσα πορεία. Η ΗΠΕ το 1946 κατέκτησε το 54%, ένα εξαιρετικά υψηλό ποσοστό. Όπως ήταν αναμενόμενο στις επόμενες εκλογές το Λαϊκό Κόμμα περιορίστηκε στο 18%. Ο Ελληνικός Συναγερμός το 1951 κατά την πρώτη κάθοδο του στα πολιτικά δρώμενα έφθασε το ποσοστό στο 28.8%.⁸⁷ Το 1952 το ποσοστό του Συναγερμού άγγιξε το 41%, ενώ το 1956 η ΕΡΕ συγκράτησε το ποσοστό για το δεξιό κόμμα στο ίδιο ακριβώς επίπεδο (40.62%).

Η Πελοπόννησος θεωρείται βασικό προπύργιο της εκάστοτε δεξιάς παράταξης. Στην περιοχή αυτή τα δεξιά κόμματα συγκέντρωσαν κατά καιρούς ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά, τα οποία χρήζουν αναφοράς· στη Λακωνία το 1946 συγκεντρώθηκε το 68% των ψήφων, στην Ηλεία το 1950, δεδομένων των γενικότερων χαμηλών ποσοστών κατακτήθηκε το 31%, ένα από τα μεγαλύτερα ποσοστά του Λαϊκού Κόμματος εκείνη την χρονιά. Στη Λακωνία το 1952 ο Ελληνικός Συναγερμός άγγιξε το 70% των ψήφων, στην Αρκαδία το 65%, στη Μεσσηνία το 67% περίπου. Το 1956 τα ποσοστά διατηρήθηκαν σε υψηλά επίπεδα αγγίζοντας το 73% στην περιοχή της Λακωνίας, το 62% στη Μεσσηνία. Η περιοχή της Αρκαδίας παρουσιάζει ενδιαφέρον καθώς το 1946 περιορίστηκε στο 23%, ενώ το 1956 έφθασε το 65%· σημειώνεται αύξηση της εκλογικής επιρροής κατά 40% σε διάστημα δέκα ετών.

Η εκλογική περιφέρεια των Κυκλάδων μπορεί επίσης να θεωρηθεί «κάστρο» της δεξιάς παράταξης. Σε αυτή την εκλογική περιφέρεια σημειώνονται εκπληκτική υψηλά ποσοστά, το 1946 για παράδειγμα το

⁸⁶ Νικολακόπουλος. *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-1967*. σελ. 143

⁸⁷ όπ. π. σελ. 143

ποσοστό έφθασε το 76%, το 1950 το 33%, το 1952 το 65% ενώ το 1956 το 57%.

Σε μια άλλη νησιωτική περιφέρεια, σε αυτήν της Κρήτης, παρατηρείται το αντίστροφο ακριβώς φαινόμενο σε σχέση με τις Κυκλάδες. Συγκεντρώνοντας τα ποσοστά των τριών δεξιών κομμάτων και στους τέσσερις νομούς της Κρήτης παρατηρούμε πως το 1946 συγκεντρώθηκε ποσοστό που περιορίζεται στο 18%, το 1950 ποσοστό που φθάνει 14%, το 1952 το ποσοστό ανεβαίνει στο 23% και το 1956 αγγίζει το 28%. Στην παραδοσιακά αντιμοναρχική Κρήτη τα δεξιά κόμματα παρουσιάζουν τα χαμηλότερα ποσοστά τους.

Στην περιφέρεια των Ιωαννίνων παρατηρείται εντυπωσιακή αύξηση της δύναμης των δεξιών κομμάτων κατά τη δεκαετία 1946-1956. Αναλυτικότερα το 1946 η ΗΠΕ λαμβάνει 12%, ένα χαμηλό ποσοστό. Το 1950 το ποσοστό αυξάνεται και αγγίζει το 27%, γεγονός περίεργο αν αναλογισθούμε τη γενικότερη πτώση του Λαϊκού Κόμματος, το 1952 ο Ελληνικός Συναγερμός αγγίζει στην ίδια περιοχή το 54%, ενώ το 1956 το κόμμα του Κ. Καραμανλή αυξάνει εντυπωσιακά την επιρροή του στην εν λόγω περιοχή και συγκεντρώνει ποσοστό 65%.

Η περιφέρεια της Κεφαλονιάς παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον καθώς το 1946 το ποσοστό για τα δεξιά κόμματα ξεκινά από το 62% περίπου, το 1950 μειώνεται εξαιρετικά στο 4.70%, το 1952 αγγίζει και πάλι υψηλά όρια και φθάνει το 58.5% ενώ το 1956 κινείται σε ανάλογο ποσοστό που φθάνει το 51%. Εξαιρετική λοιπόν η απόκλιση κατά τις δύο πρώτες εκλογικές αναμετρήσεις.

Η προαναφερθείσα παρουσίαση επιλεγμένων ποσοστών έγινε για να φανούν οι ποσοστιαίες διαφοροποιήσεις ή συγκλίσεις σε κάποιες περιοχές. Αδιαμφισβήτητα οι αυξομειώσεις κάποιων αριθμών κατά περιφέρεια οφείλονται σε βαθύτερους παράγοντες που σχετίζονται με την επιρροή των δεξιών κομμάτων στην εκάστοτε περιοχή. Τέτοιοι παράγοντες δεν είναι εφικτό να εντοπισθούν στην παρούσα εργασία. Μπορούμε σύντομα να επισημάνουμε πως οι μεγάλες αποκλίσεις οφείλονται κυρίως στην ύπαρξη επιρροών από άλλους δεξιούς παράγοντες σε κάποιες περιοχές. Οι παράγοντες αυτοί

παρουσίασαν περιορισμένη χρονικά και τοπικά δράση. Ως παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε τη συμμετοχή της Πολιτικής Ανεξάρτητης Παράταξης, ενός δεξιού πολιτικού μορφώματος, στις εκλογές του 1950. Το προαναφερθέν κόμμα συγκέντρωσε υψηλά ποσοστά στη Νότια Πελοπόννησο, την Φθιώτιδα και την Εύβοια.⁸⁸

Στις παραπάνω περιοχές οι δεξιοί ψηφοφόροι κλήθηκαν να διαλέξουν μεταξύ των δύο, οι ψήφοι μοιράστηκαν και το Λαϊκό Κόμμα, ο κύριος εκφραστής του δεξιού χώρου, παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα. Ανάλογα περιστατικά συναντούμε σε κάθε εκλογική αναμέτρηση, ωστόσο μετριάζονται μετά τις εκλογές του 1951 εφόσον επιλέγεται η οδός της συσπείρωσης των δυνάμεων.

Τα ποσοστά επιρροής των κομμάτων διαφοροποιούνται ανά εκλογική αναμέτρηση· δε συμβαίνει όμως κάτι ανάλογο σε ό,τι αφορά τα χαρακτηριστικά του κοινοβουλευτικού προσωπικού. Σε όλες τις εκλογικές αναμετρήσεις εκλέγονται άνθρωποι γύρω στην ηλικία των εξήντα ή πενήντα χρόνων. Άνθρωποι καθιερωμένοι στο επάγγελμά τους, οι οποίοι επιθυμούν να παραμείνει γνωστό το όνομα τους και μέσω της πολιτικής σταδιοδρομίας τους. Η διάθεση για υστεροφημία λοιπόν είναι ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των πολιτευτών κάθε εποχής.

Οι περισσότεροι των εκλεγμένων ασχολούνταν με τη δικηγορία. Οι δικηγόροι υπερκαλύπτουν τα βουλευτικά έδρανα, αφήνοντας ελάχιστες θέσεις για γιατρούς και στρατιωτικούς, μετά κυρίως από την κάθοδο του Παπάγου στην πολιτική. Γίνεται φανερή μέσω της εξέτασης και μόνο των επαγγελματιών των βουλευτών η επιρροή των δεξιών κομμάτων στα αστικά στρώματα. Το εκλογικό σώμα που πρόσκειται στη δεξιά παράταξη επιλέγει ως αντιπροσώπους του ανθρώπους που ανήκουν στην κοινωνική.⁸⁹

Σχετικά μειωμένη ήταν και η εκπροσώπηση των αγροτικών στρωμάτων αν λάβουμε υπ' όψιν μας των περιορισμένο αριθμό βουλευτών που

⁸⁸ όπ. π . σελ. 113

⁸⁹ Εντυπωσιακή, δεδομένης της διαρκούς παρουσίας των ίδιων επαγγελματιών, κρίνεται η είσοδος στο Κοινοβούλιο τριών αυτοκινητιστών, ενός πρατηριούχου και ενός τραπεζικού σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας.

ασχολούνταν με γεωργικά επαγγέλματα. Ενδεικτικά ας αναφέρουμε πως μόλις 6 κτηματίες εξελέγησαν το 1946, 2 το 1950 και 12 το 1952. Μέσω της εξέτασης αυτής της παραμέτρου κατανοεί κανείς την αιτία της κατάκτησης σχετικά χαμηλών ποσοστών σε σχέση με τα συγκεντρωτικά για τα δεξιά κόμματα σε παραδοσιακά αγροτικές περιφέρειες, όπως η Λάρισα· συγκεκριμένα μόνο το 1946 στο νομό Λαρίσης η ΗΠΕ συγκέντρωσε υψηλό ποσοστό που άγγιξε το 64%, στις επόμενες εκλογές το Λαϊκό Κόμμα ήλθε δεύτερο λαμβάνοντας 20%, στις εκλογές του 1952 κινήθηκε σε ανάλογα επίπεδα με το φιλελεύθερο κόμμα και έφθασε το 48%. Το ποσοστό αυτό κατακτήθηκε εφόσον ο Παπάγος στις προεκλογικές εξαγγελίες του αναφέρθηκε ιδιαίτερα στους αγρότες. Το 1956 η ΕΡΕ ήλθε δεύτερο κόμμα λαμβάνοντας 46%.

Είναι εντυπωσιακό, ίσως πρωτόγνωρο για τα ελληνικά πολιτικά δεδομένα σε διάρκεια μόλις δέκα ετών μια παράταξη να μεταλλάσσεται διαρκώς να αλλάζει κόμματα και αρχηγούς που την εκπροσωπούν. Η δεξιά παράταξη μεταπολεμικά εκπροσωπήθηκε από τον προπολεμικό εκφραστή της το Λαϊκό Κόμμα. Μετά τον Εμφύλιο αναδύθηκε μια νέα μορφή, ο ηγέτης του στρατού και πρωτεργάτης των νικητών του Πολέμου, ο Αλέξανδρος Παπάγος. Το εκλογικό σώμα εκτίμησε τις δυνατότητες του, μαγεύτηκε από τις εξαγγελίες του και έδωσε υψηλά ποσοστά στο κόμμα του. Ο θάνατός του έφερε και τη διάλυση ενός πολλά υποσχόμενου κόμματος.

Τα ηνία της δεξιάς παράταξης έλαβε ένας έμπειρος μαχητής της που διετέλεσε βουλευτής και υπουργός σε όλες τις μεταπολεμικές κυβερνήσεις. Ο Κ. Καραμανλής γνωρίζοντας εκ των έσω τις αδυναμίες του χώρου του προσπάθησε με την ίδρυση του νέου κόμματος να σταθεροποιήσει τη δεξιά διακυβέρνηση και το κυριότερο να προλάβει μια νέα διάλυση του δεξιού χώρου. Εν μέρει πέτυχε τους στόχους του εφόσον το κόμμα του επιβίωσε και ο ίδιος έμεινε στην εξουσία ως το 1963.

Οι συνεχείς εκλογικές νίκες, η επικράτηση της Δεξιάς, έστω και με διαφορετικούς φορείς κάθε φορά συνετέλεσαν στη διαμόρφωση του «Κράτους της Δεξιάς». Μπορεί τα κόμματα και τα εμβλήματα λοιπόν να διαφοροποιούνταν ωστόσο οι αρχές, τα προπύργια ακόμα και οι βουλευτές

των δεξιών κομμάτων παρέμεναν σταθεροί. Αξίζει να σημειωθεί πως εικοσιοκτώ άνθρωποι διετέλεσαν βουλευτές και των τριών κομμάτων.

Οι εικοσιοκτώ βουλευτές του Λαϊκού Κόμματος⁹⁰ μεταπήδησαν μετά την ίδρυση του Συναγερμού στο νέο κόμμα. Κάποιοι από τους Λαϊκούς βουλευτές δεν συμμετείχαν στις εκλογικές διαδικασίες των ετών 1951 και 1952⁹¹ που πρωτοστάτησε το κόμμα του στρατάρχη αλλά επανήλθαν στο εκλογικό προσκήνιο το 1956 μετά την ίδρυση της ΕΡΕ· πρόκειται για δεκατρείς βουλευτές που επανεξελέγησαν με το κόμμα του Κ. Καραμανλή.

Σε ό, τι αφορά τις εκλογικές αναμετρήσεις του 1952 και 1956 εκεί τα πράγματα παρουσιάζουν περισσότερες ομοιότητες σχετικά με το βουλευτικό προσωπικό. Οι περισσότεροι από τους βουλευτές της ΕΡΕ είχαν διατελέσει βουλευτές του Συναγερμού, αναφερόμαστε σε 81 άτομα.

Όπως αντιλαμβανόμαστε οι δεξιοί βουλευτές στη διάρκεια των δέκα ετών περιπλανήθηκαν στα δεξιά κόμματα, ιδίως σε κόμματα εξουσίας. το θέλητρο της εξουσίας γοητεύει αρκετούς. Με την ίδια λογική μπορούμε να δικαιολογήσουμε την «είσοδο» στα μεγάλα δεξιά κόμματα βουλευτών που προέρχονταν είτε από άλλα μικρότερα δεξιά κόμματα, είτε από κάποια φιλελεύθερα. Αναλυτικότερα δεκαεφτά βουλευτές διαφόρων κομμάτων συμμετείχαν στις εκλογικές διαδικασίες του 1951, 1952 με τον Ελληνικό Συναγερμό. Αρκετά λιγότεροι, μόλις επτά βουλευτές άλλων κομμάτων συμμετείχαν με την ΕΡΕ το 1956. Αντιλαμβανόμαστε πως το μεγαλύτερο άνοιγμα σε άλλα κόμματα, κυρίως του Κέντρου, πραγματοποίησε ο Παπάγος με την είσοδο του στην πολιτική.

Σε γενικές γραμμές τα πρόσωπα μπορεί σε κάποια βαθμό να διαφοροποιούνταν. Ο κάθε αρχηγός, αναφερόμαστε κυρίως στον Παπάγο και τον Καραμανλή, μπορεί να προσκάλεσε στο κόμμα του έμπειρα και προβεβλημένα στις περιφέρειές τους στελέχη, δηλαδή ανθρώπους που είχαν διατελέσει και παλαιότερα μέσα στη δεκαετία βουλευτές, εντούτοις έφεραν και ανθρώπους του δικού τους περιβάλλοντος· συνήθως οι πλησιέστεροι προς

⁹⁰ Αναφερόμαστε σε βουλευτές που είχαν εκλεγεί στις εκλογές του 1946, του 1950 ή και στις δύο εκλογικές αναμετρήσεις

⁹¹ Δε μπορούμε να γνωρίζουμε αν πολιτεύθηκαν και δεν εξελέγησαν

τον πρόεδρο ήταν έμπιστοι του, αποτελούσαν μέλη της ηγετικής ομάδας του κόμματος.

Τα πρόσωπα, όπως προαναφέρθηκε, μπορεί να διαφοροποιούνταν τα κοινωνικά χαρακτηριστικά τους όμως παρέμεναν πανομοιότυπα. Πρόκειται δηλαδή για ανθρώπους μεσήλικες συνήθως που ασχολούνται με τη δικηγορία και την ιατρική. Η ανανέωση λοιπόν μπορεί να επιτυγχανόταν ως ένα βαθμό, σε αυτό της διαφοροποίησης των προσώπων, όχι όμως και της κοινωνικής σύνθεσής τους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΟΝΟΜΑΤΑ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ

α/α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ	ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΛΑΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ	ΕΡΕ	ΆΛΟ ΚΟΜΜΑ
1	Αβέρωφ - Τσιτσάς Ευάγγελος	Αναστάσιος	1910	Δημοσιογράφος	Ιωάννινα			1956	ΚΦ 1950-52
2	Αδαμόπουλος Κωνσταντίνος	Χρήστος	1915	Δικηγόρος	Κορινθία		1952-1956	1956	
3	Αηθονάς Απόστολος	Γεώργιος	1918	Αυτοκινητιστής	Θεσσαλονίκη		1951-1952	1956	
4	Αθανασάκος Ευστάθιος	Νικόλαος	1901	Συμβολαιογράφος	Θεσπρωτία			1956	
5	Αθανασίου Νικόλαος	Βασίλης	1912	Δημ. Υπάλληλος	Θεσπρωτία		1952-1956	1956	ΕΚΕ 1950
6	Αλιανός Μιχαήλ	Χρήστος	1896	Δικηγόρος	Αθήνα	1946-1951			
7	Αλεξάτος Βρασιδης	Κωνσταντίνος	1888	Δικηγόρος	Κεφαλλονιά			1956	
8	Αλιπράντης Δημήτριος	Νικήτας	1909	Δημοσιογράφος	Πειρ κ Νήσων		1951-1956	1956	ΔΣΚ 1950-51
9	Αλιπράντης Ευστάθιος	Νικήτας	1904	Ιατρός	Κυκλάδων	1946-1951	1951-1956	1956	
10	Αμπατζόπουλος Δημοσθένης	Ιωάννης	1893	Έμπορος	Κιλκίς	1946-1950			
11	Αναγνωστόπουλος Αναστάσιος	Ιωάννης	Χ	Δικηγόρος	Αργολιδοκορινθία	1946-1950			
12	Αναστασάτος Βασίλης	Ιωάννης	1904	τδμ. υπάλληλος	Αιτωλοακαρνανία			1956	
13	Αναγνώστου Τηλέμαχος	Αθανάσιος	1889	Έμπορος	Έβρος	1946-1950			
14	Αναστασάπουλος Ηλίας	Ανδρέας	1903	Δικηγόρος	Αιγιάλεια		1952-1956		
15	Ανδρεάδης Γεώργιος	Ανδρέας	1916	Δικηγόρος	Φλώρινα		1951-1952	1956	
16	Ανδριανόπουλος Γεώργιος	Ανδρέας	1903	Δικηγόρος	Πειρ κ Νήσων	1950-1951		1956	
17	Αντωνιάδης Ιωάννης	Γεώργιος	1882	Δικηγόρος	Κοζάνη	1946-1950			
18	Αντωνιάδης Νικόλαος	Ιωάννης	1906	Έμπορος	Κιλκίς	1946-1950			
19	Αντωνόπουλος Αθανάσιος	Χρήστος	1896	Δικηγόρος	Αχαΐα	1946-1951	1951-1952		
20	Αντωνόπουλος Νικόλαος	Ιωάννης	1897	Δικηγόρος	Λάρισα	1946-1950			
21	Αποστολίδης Ανδρέας	Περικλής	1895	Δικηγόρος	Βόλος		1951-1956	1956	
22	Αργυρόπουλος Περικλής	Ιάκωβος	1876	Υποναύαρχος	Αθήνα		1951-1956		
23	Αριστίδου Γεώργιος	Αριστίδης	1892	Δικηγόρος	Φλώρινα	1946-1951			
24	Αστεριάδης Αναστάσιος	Αχιλλέας	1895	Ιατρός	Θεσσαλονίκη		1952-1956		
25	Αστερίου Γεώργιος	Νικόλαος	1890	Δικηγόρος	Φθιωτιδοφωκίδα	1946-1950			
26	Αυγερινός Αθανάσιος	Ιωάννης	1900	Δικηγόρος	Πρέβεζα		1952-1956		
27	Βαζάκας Αλεξάνδρος	Γεώργιος	1912	Δικηγόρος	Γρεβενά		1952-1956		
28	Βακάλης ή Μπακάλογλου Δημ.		1903	Έμπορος	Πιερία				
29	Βαρβιτσιώτης Μιλτιάδης	Ιωάννης	1897	Δικηγόρος	Αθήνα	1946-1950			
30	Βαρβιτσιώτης Νικήτας	Γεώργιος	1910	Δικηγόρος	Λακωνία		1951-1956	1956	ΚΕΦ 1946-50
31	Βασιλάτος Γεράσιμος	Βασίλης	1900	Δικηγόρος	Σάμη		1952-1956		
32	Βασιλείου ή Βασιλειάδης Αθανάσιος	Γεώργιος	1898	Κτηματίας	Θεσ/νικη κ Πιερία	1946-1951			
33	Βασιλικός Βασίλειος	Αθανάσιος	1890	Δημοσιογράφος	Χαλκιδική	1946-1951	1951-1956	1956	
34	Βάσος Κωνσταντίνος	Τιμολέων	1887	Υποστράτηγος	Αθήνα		1952-1956		
35	Βαφέας Χρήστος	Νικόλαος	1898	Αξιωματικός εα	Λέσβος		1952-1956	1956	
36	Βαφειάδης Νικόλαος	Γεώργιος	1900	Φαρμακοποιός	Έβρος		1952-1956	1956	
37	Βελλανιτής Σπυριδων	Διονύσιος	1898	Δικηγόρος	Κέρκυρα	1950-1951			
38	Βενέτης Κωνσταντίνος	Σωτήριος	1904	Αξιωματικός	Καβάλα		1952-1956		

α/α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ	ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΛΑΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ	ΕΡΕ	ΆΛΛΟ ΚΟΜΜΑ
39	Βυτούλιας Γεώργιος	Θεόφραστος	1896	Κτηματίας	Λέσβος		1951-1956	1956	
40	Βλιάμος Νικόλαος	Γεώργιος	1872	Δικηγόρος	Σάμος	1946-1950			
41	Βοβολίνος Κωνσταντίνος	Ανώγιος	1913	Δημοσιογράφος	Πειραιάς		1952-1956		
42	Βογιατζής Αλέξανδρος	Θεόδωρος	1905	Κτηματίας	Θεσσαλονίκη			1956	
43	Βογιατζής Γεώργιος	Περικλής	1913	Πολ. Μηχανικός	Έυβοια	1946-1951	1951-1956	1956	
44	Βόσκαγλου Χρήστος	Νικόλαος	1887	Κτηματίας	Πέλλης κ Βεροίας		1952-1956		ΚΦ 1946-50
45	Βορρές Γεώργιος	Ανδρέας	1901	Δικηγόρος	Μεσσηνία	1946-1950			
46	Βουδούρης Πάνος	Κωνσταντίνος	1893	Έμπορος	Θεσσαλονίκη		1951-1956	1956	
47	Βούλγαρης ή Βουλγαράκης Γεωρ.	Κωνσταντίνος	1903	Ιατρός	Ρέθυμνο		1951-1956		
48	Βούλτσος Αλέξανδρος- Κωνίνος	Ιωάννης	1914	Αξιωματικός	Ζάκυνθος		1951-1956		
49	Βούλιτζος Διονύσιος	Κωνσταντίνος	1885	Υποστράτηγος ε.α	Ζάκυνθος	1946-1950		1956	
50	Βουρδουμπάς Δημήτριος	Γεώργιος	1898	Δικηγόρος	Αττικοβοιωτία	1946-1951	1952-1956	1956	
51	Βρανόπουλος Δημήτριος	Μιλτιάδης	1899	Δικηγόρος				1956	
52	Βραχνός Βασίλειος	Παναγιώτης	1887	Ανιστρα/γος ε.α	Αργολιδοκορινθία		1951-1956		
53	Βρεττάκος Λεωνίδας	Δημήτριος	1905	Γεωπόνος	Λακωνία	1950-1951			
54	Βυζας Βασίλειος	Ιωάννης	1895	Δικηγόρος	Κοζάνη	1946-1951	1952-1956	1956	
55	Γαλενιανός Εμμανουήλ	Μιχαήλ	1900	Δικηγόρος	Ηράκλειο	1946-1950		1956	
56	Γασπεράτος Παναγιώτης	Κωνσταντίνος	1901	Δικηγόρος	Κέρκυρα			1956	
57	Γεννηματάς Νικόλαος	Παναγιώτης	1887	Δικηγόρος	Πεirr.κ Νήσων	1946-1950			ΑΝ. 1950-51
58	Γερακίνης Χρήστος	Δημήτριος	1893	Στρατιωτικός	Χαλκίδα		1952-1956		
59	Γεροθανάσης Φώτιος	Γεώργιος	1913	Δικηγόρος	Αιτωλοακαρνανία		1951-1956		
60	Γεροκαστόπουλος Αχιλλέας	Κωνσταντίνος	1909	Δικηγόρος	Αχαΐα	1950-1951	1951-1956	1956	
61	Γεωργαντάς Μιχαήλ	Γεώργιος	1895	Κτηματίας	Αττική		1952-1956		
62	Γεωργαντέλης Δημήτριος	Παναγιώτης	1898	Βιομήχανος	Λέσβος	1946-1950	1951-1956		
63	Γεωργούλης Σπυρίδων	Δημήτριος	1890	Ανιστρα/γος ε.α	Αθήνα		1952-1956		
64	Γιαβάσσογλου Κωνσταντίνος	Γεώργιος	1886	Βιομήχανος	Αθήνα		1952-1956		
65	Γιαννόπουλος Δημήτριος	Γεώργιος	1887	Δικηγόρος	Αρκαδία	1946-1951			
66	Γιαννούσης ή Γιαννουσίου Κλεοβ.	Βασίλης	1914	Δικηγόρος	Καλαμ.-Καρδ.-Τρ		1952-1956	1956	
67	Γιμουρπατζής Νικόλαος	Γεώργιος	1908	έμπορος	Έβρος		1952-1956		
68	Γκαργκάνας Χρήστος	Νικόλαος	1907	Βιομήχανος	Έβρος		1952-1956	1956	
69	Γκελεστάθης Αθανάσιος	Αναστάσιος	1922	Ιατρός	Φθιωτ/φωκίδα		1951-1956	1956	
70	Γκίνης Γεώργιος	Δημήτριος	1901	Καπνέμπορος	Θεσσαλονίκη	1946-1950			
71	Γλύκας Μιχαήλ	Γεώργιος	1893	ΤΑχυνομικός Δ/ντης	Χίος			1956	
72	Γονής Ελευθέριος	Κωνσταντίνος	1903	Δικηγόρος	Αττικοβοιωτία		1951-1956		ΚΕΦ1946-50
73	Γουδέλης Σταύρος	Δημήτριος	1904	Γεωργός	Ροδόπη		1952-1956		ΣΑΕ1950-51
74	Γουλιανδρής Βασίλης	Ιωάννης	1889	Εφοπλιστής	Κυκλάδες	1946-1950			
75	Γουλής Κωνσταντίνος	Σπυρίδων	1886	Ιατρός	Κέρκυρα-Παζοί	1946-1950	1951-1956		
76	Γουλόπουλος Χρήστος	Παναγιώτης	1892	Δικηγόρος	Κοζάνη	1946-1951	1952-1956	1956	

α/α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ	ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΛΑΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ	ΕΡΕ	ΆΛΙΟ ΚΟΜΜΑ
77	Γραμματικόπουλος Χρήστος	Παναγιώτης	1876	Έμπορος	Κιλκίς	1946-1950			
78	Γραφάκος Γεώργιος	Βρασίδας	1905	Σμήναρχος ε.α	Λακωνία	1946-1950			
79	Γρηγοριάδης Νικόλαος	Γρηγόρης	1915	Καπνέμπορος	Καβάλα	1946-1950			
80	Γρίβας Δημήτριος	Θεολόγος	1916	Αξιωματικός εα	Δράμα		1952-1956	1956	
81	Γυαλιστρας Σέργιος	Αριστείδης	1887	Αντιστρατηγος ε.α	Αθήνα		1952-1956		
82	Γυιόκας Παναγιώτης	Κοσμάς	1900	Δικηγόρος	Καστοριά		1952-1956	1956	
83	Δαβάκης Δημήτριος	Δίκαιος	1909	Αξιωματικός εα	Λακωνία		1951-1956	1956	
84	Δανιηλίδης Κωνσταντίνος	Ιωάννης	1914	Ιατρός	Θεσσαλονίκη		1952-1956		
85	Δαρβέρης Νικόλαος	Αναστάσιος	1879	Δικηγόρος	Θεσσαλονίκη	1946-1950			
86	Δεδούσης Ευθύμιος	Δεδούσης	1910	Αξιωματικός εα	Φθιωτ/φωκίδα	1946-1950			
87	Δέκης Ανδρέας	Χαρδάρης	1904	Ιατρός	Αχαΐα		1952-1956	1956	
88	Δεληγιαννίδης Αλέξανδρος	Νικόλαος	1914	Οδοντίατρος	Περία			1956	
89	Δερβέναγας Αθανάσιος	Κωνσταντίνος	1891	Ιατρός	Τρίκαλα		1952-1956		
90	Δερδεμέζης Ανδρέας	Αλέξιος	1911	Δικηγόρος	Ιωάννινα	1950-1951	1951-1956	1956	ΕΚΕ1946-50
91	Δερτιλής Λεωνίδας	Βασίλης	1904	Χρηματιστής	Αθήνα	1946-1951	1951-1956	1956	
92	Δεσύλλας Θεόδωρος	Αλέξανδρος	1891	Βιομήχανος	Κέρκυρα				
93	Δηλαβέρης Κρήτων	Ευστάθιος	1894	Δικηγόρος	Περαϊώςκ Νήσ.	1946-1950			
94	Δημάκης Αλέξανδρος	Ηλίας	1892	Δικηγόρος	Λακωνία	1946-1951			
95	Δημόρατος Σωκράτης	Λουκάς	1891	Αντιστρατηγος ε.α	Ιωάννινα		1952-1956		
96	Δημητράτος Αριστείδης	Μιλτιάδης	1902	Κοινωνιολόγος	Κεφαλονιά			1956	ΕΚΕ1946-50
97	Διακογιάννης Εμμανουήλ	Βασίλης	Χ	Ιατρός	Σάμος	1946-1950			
98	Διακουμόπουλος Θωμάς	Νικόλαος	1897	Δικηγόρος	Ροδόπη/Ξάνθη	1946-1950	1952-1956		
99	Διγενόπουλος Νικόλαος	Δημοκλής	1896	Δικηγόρος	Αχαΐα		1951-1956		
100	Δόκος Δημοσθένης	Κωνσταντίνος	1894	Δικηγόρος	Κοζάνη		1951-1956		
101	Δουλιδης Ιωάννης	Ζοχαρίας	1896	Κτηματίας	Σκόπελος		1952-1956		
102	Δούμπας Ιωάννης				Θεσσαλονίκη		1952-1956		
103	Δραγουμής Φίλιππος	Στέφανος	1890	τ. διπλωμάτης	Καστ. - Φλώρινα	1946-1951			
104	Δροσάπουλος Γεώργιος	Αντώνιος	1895	Βιομήχανος	Κυκλάδες	1946-1950			
105	Δρόσος Α.				Καβάλα		1952-1956	1956	
106	Δρόσος Γεώργιος	Νικόλαος	1912	Δημοσιογράφος	Αθήνα	1946-1950			
107	Δρούλιας Αναστάσιος	Ανδρέας	1899	Φυσικός	Αιγιάλειος		1952-1956	1956	
108	Έξαρχος Ν.				Λάρισα		1952-1956		
109	Εξηντάρης Γεώργιος	Αθανάσιος	1887	Δημοσιογράφος	Αθήνα		1952-1956		
110	Ευαγγελιάτος Χρήστος	Γεώργιος	1897	Δικηγόρος	Μεσολογγι		1952-1956		
111	Ευθυμιάδης Σταύρος	Ηλίας	1895	Αυτοκινητιστής	Πέλλα	1946-1950			
112	Ευστρατιάδης Σοφοκλής	Μιλτιάδης	1913	Δικηγόρος	Λάρισα-Μαγνησα			1956	
113	Ευταξίας Λάμπρος	Ιωάννης	1905	Δικηγόρος	Φθιωτ/φωκίδα	1946-1951	1951-1956	1956	
114	Ζαλοκώστας Χρήστος	Πέτρος	1896	Χημικός	Αθήνα	1946-1950	1952-1956		

α/α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ	ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΛΑΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ	ΕΡΕ	ΆΛΛΟ ΚΟΜΜΑ
115	Ζηρόπουλος Δημήτριος	Κωνσταντίνος	1906	Δικηγόρος	Καζάνη		1952-1956		ΔΣΚ1946-51
116	Ζολώτας Ιωάννης	Μιχαήλ	1908	Δικηγόρος	Χίος	1946-1950			
117	Ζουμπουλάκης Ηλίας	Δημήτριος	1896	Υποστράτηγος ε.α	Λακωνία	1946-1950	1952-1956		
118	Ζώτος Ευάγγελος	Φίλιππος	1905	Αξιωματικός εα	Ιωάννινα		1951-1956		
119	Ηλιοπούλου Ιωάννης	Δημήτρης	1907	Ιατρός	Ηλεία		1952-1956	1961	
120	Θανόπουλος Δημήτριος	Αθανάσιος	1910	Δικηγόρος	Καρδίτσα		1952-1956	1956	EKE1946-51
121	Θέμελης Γεώργιος	Άγγελος	1897	Αξιωματικός εα	Θεσσαλονίκη		1951-1952	1956	EEK1946-50
122	Θεοδοσιάδης Αλέξανδρος	Δημήτρης	1904	Πολ. Μηχανικός	Θεσσαλονίκη			1958	
123	Θεοδωρόπουλος Αριστείδης	Παναγιώτης	1913	Δικηγόρος	Λακωνία	1946-1950			
124	Θεοτόκης Σπυρίδων	Ιωάννης	1908	Δικηγόρος	Κέρκυρα	1946-1950	1951-1956	1956	
125	Θεοτόκης Ιωάννης	Γεώργιος	1880	Γεωπόνος	Κέρκυρα	1946-1950			
126	Θεοφανόπουλος Κλεάνθης	Παναγιώτης	1878	Δικηγόρος	Αθήνα	1946-1950	1952-1956		
127	Θεοχαρίδης Δημήτριος	Θεοχάρης	1915	Ιδιωτ. Υπαλ.	Θεσσαλονίκη	1946-1951			
128	Θηβαίος Χρήστος	Γεώργιος	1901	Δικηγόρος	Έυβοια	1946-1950		1956	AN1950-51
129	Ιακώβου Πέτρος	Ιακώβ	1890	Δικηγόρος	Σέρρες	1946-1950			
130	Ιατρίδης Δημήτρης	Μιχαήλ	1894	Αντιστράτηγος ε.α	Λάρισα-Μαγνησ			1956	
131	Ιατρού Αχιλλεύς	Πολυδεύκης	1890	Δικηγόρος	Θεσσαλονίκη	1946-1950			
132	Ιντζές Ιωάννης	Δημήτρης	1905	Δικηγόρος	Ναυπακτία		1952-1956	1956	
133	Ιωαννίδης Γεώργιος	Ιπποκράτης	1899	Ιατρός	Δωδεκάνησα	1950-1951		1956	
134	Ιωάννου Δημήτρης	Νικόλαος	1915	ΑξιωματικόςΠΔ	Ιωάννινα		1952-1956	1956	EKE1946-50
135	Κάβδας Περικλής	Παναγιώτης	1894	Στρατιωτικός	Δράμα		1951-1956	1956	
136	Καζάκης Δημήτριος	Αστέριος	1884	Δικηγόρος	Λάρισα	1946			
137	Καζάκος Κωνσταντίνος	Στέφανος	1895	Υποπτεράρχος	Σάμος		1951-1952		
138	Καζάντζης Νικόλαος	Παναγιώτης	1892	Δικηγόρος	Ιωάννινα	1946-1951			
139	Κακαγιάννης Γεώργιος	Στέργιος	1894	Δικηγόρος	Λάρισα		1951-1956	1956	EKE1946-51
140	Κακαράς Αντώνης	Μιχαήλ	1896	Ιατρός	Έυβοια	1946-1950		1956	
141	Καλαμαράς Κωνσταντίνος	Θεόδωρος	1896	Ιατρός	Αθήνα	1946-1950			
142	Καλαντζάκος Αλέξανδρος	Αριστείδης	1887	Ιατρός	Μεσσηνία	1946-1950	1951-1956	1956	
143	Καλαντζής Ευάγγελος	Γεώργιος	1904	Δικηγόρος	Φθιώτ/φωκίδα		1951-1956	1956	
144	Καλαντζόπουλος Γεώργιος	Νικόλαος	1881	Δικηγόρος	Αιτωλοακαρνανία	1946-1950			
145	Κολιαμπίδης Δημήτριος	Γεώργιος	1901	Ιδ. Υπάλληλος	Θεσσαλονίκη			1956	
146	Καλκάνης Θεόδωρος	Αλέξανδρος	1916	Δικηγόρος	Λευκάδα		1952-1956		
147	Καλκάνης Κωνσταντίνος	Πέτρος	1885	Δικηγόρος	Πρέβεζα-Άρτα	1946-1950		1956	EKE1946-51
148	Καλλίας Κωνσταντίνος	Μιχαήλ	1901	Δικηγόρος	Χαλκίδα		1951-1956	1956	
149	Καμβύσης Άγγελος	Ιωάννης	1896	τ.διευθ. TAKE	Μεσσηνη				
150	Καμπάνης Νικόλαος	Λορέντζος	1900	Δικηγόρος	Κυκλάδες	1946-1950			
151	Καναβαριώτης Στέλιος	Ευάγγελος	1898	Υποναύαρχος	Αίγινα-Υδρα		1952-1956		
152	Κανελλόπουλος Παναγιώτης	Κανέλλος	1902	Καθ. Παν/μίου	Αχαΐα		1951-1956	1956	EKE1946-51

α/α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ	ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΛΑΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ	ΕΡΕ	ΆΛΛΟ ΚΟΜΜΑ
153	Κάντας Γεώργιος	Ιωάννης	1902	Αξ/κος Π.Δ	Κέρκυρα-Παξοί		1952-1956		
154	Κάντζιος Παναγιώτης	Βασίλης	1900	Βιομήχανος	Πειρ. κ Νήσων	1946-1951			
155	Καραθόδωρος Αλέξανδρος	Θεόδωρος	1898	Δικηγόρος	Θεσσαλονίκη	1950-1951	1951-1956		
156	Καραμανλής Κωνσταντίνος	Γεώργιος	1907	Δικηγόρος	Σέρρες	1946-1951	1951-1956	1956	
157	Καράμπελας Νικόλαος	Κυριάκος	1903	Δικηγόρος	Λακωνία	1946-1950			
158	Καραμπιλίας Βάσας	Παναγιώτης	1912	Δικηγόρος	Λάρισα		1952-1956		
159	Καραπιτέρης Χρυσόστομος	Πέτρος	1912	Δικηγόρος	Αιτωλοακαρνανία	1950-1951	1952-1956	1956	
160	Καρασπηλιός Απόστολος	Σταύρος	1908	Δικηγόρος	Αχαΐα		1951-1956	1956	
161	Καρατζένης Δημήτριος	Φώτιος	1904	Δικηγόρος	Άρτα		1951-1956	1956	
162	Καρόσης Γεώργιος	Κωνσταντίνος	1901	Δικηγόρος	Κοζάνη		1951-1956	1961	
163	Καρούσας Μιχαήλ	Ιωάννης	1908	Κτηματίας	Κυνουρία		1952-1956	1956	
164	Καρρέρ Διονύσιος	Γεώργιος	1907	Μηχανικός	Ζάκυνθος	1950-1951	1952-1956	1956	
165	Κάρτσωνας Νικόλαος	Σταύρος	1882	Δικηγόρος	Καλαμών		1952-1956		
166	Κατσαφάδος Γεώργιος	Δημήτριος	1903	Ιατρός	Πειρ. κ Νήσων		1951-1956	1956	
167	Κατσιάμπας Φώτιος	Αθανάσιος	1911	Δικηγόρος	Καρδίτσα			1956	
168	Κατσιλάμπρος Λάμπρος	Κωνσταντίνος	1905	Ιατρός	Τρίκαλα		1951-1956		
169	Καψάλης Αθανάσιος	Σπυριδών	1904	Ιδιωτ. Υπαλ.	Αθήνα		1952-1956		
170	Κεφαλογιάννης Εμμανουήλ	Βασίλης	1914	Δικηγόρος	Ηράκλειο	1950-1951		1956	
171	Κηπουρός Πασχάλης	Κωνσταντίνος	1914	Δικηγόρος	Σέρρες			1956	
172	Κιζάνης Θεόδωρος	Σπυριδών	1888	τ. αξιωμακός Λ.Σ	Τροιζηνία		1952-1956		ΚΦ1946-50
173	Κλής Γεώργιος	Θεόδωρος	1919	Έμπορος	Έβρος			1956	
174	Κόμης Ανδρέας	Εμμανουήλ	1894	Ιατρός	Μήλος		1952-1956		
175	Κομνηνός Ευστάθιος	Φίλιππος	1890	Δικηγόρος	Κεφαλλονιά	1946-1950			
176	Κονδύλης Γεώργιος	Νικόλαος	1891	Στρατιωτικός εα	Ηλεία		1952-1956		
177	Κονίτσας Θεμιστοκλής	Ιωάννης	1901	Δικηγόρος	Αττικοβοιωτία	1946-1950	1951-1952	1956	
178	Κοντοβράκης Ιωάννης	Παναγιώτης	1900	Δικηγόρος	Ερμιονίδα		1952-1956	1956	
179	Κοντογιαννόπουλος Νικόλαος	Βασίλης	1905	Δικηγόρος	Ηλεία		1951-1956		
180	Κοντολέων Ιωάννης	Αντώνης	1882	Δικηγόρος	Κύθηρα		1952-1956		
181	Κορκόλης Διονύσιος	Παναγιώτης	1891	Ιατρός	Ηλεία	1946-1951			
182	Κορόζος Κωνσταντίνος	Ευθύμιος	1896	Δικηγόρος	Αττικοβοιωτία	1946-1950			
183	Κοσμάς Γεώργιος	Ιωάννης	1884	Αντιστρατηγός ε.α	Μεσσηνία		1951-1956		
184	Κοσμιδής Κλέων	Πασχάλης	1896	Πρ. Εμπ. Σ. Θεο.	Θεσσαλονίκη		1952-1956		
185	Κοτσιάνος Μιχαήλ	Κύρκος	1889	Ιατρός	Χαλκιδική	1946-1950			
186	Κοτσώνης Μιχαήλ	Εμμανουήλ	1903	Δημ. Υπάλληλος	Σάμος		1952-1956	1958	
187	Κουλουμβάκης Ευστάθιος	Γεώργιος	1873	Δικηγόρος	Αθήνα	1946-1950			
188	Κουτσιμπός Δημήτριος	Ευάγγελος	1904	Δικηγόρος	Αιμυρός		1951-1956		
189	Κομίδας Χρήστος	Αναστάσιος	X	Ιατρός	Ροδόπη	1946-1950			
190	Κραϊκος Βασίλης	Βασίλης	1902	Δικηγόρος	Φθιωτ/φωκίδα	1946-1950		1956	

α/α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ	ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΛΑΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ	ΕΡΕ	ΆΛΛΟ ΚΟΜΜΑ
191	Κυριακός Ιωάννης	Στυλιανός	1900	Ιατρός	Αθήνα		1951-1952		
192	Κυριακού Δρόσος	Ιωάννης	1916	Δικηγόρος	Σέρρες		1952-1956		
193	Κυραζής Ιωάννης	Αλέξανδρος	1897	Δικηγόρος	Λάρισα	1946-1951			ΑΝ 1951-52
194	Κύρου Γεράσιμος	Αθανάσιος	1885	Ιατρός	Δράμα	1946-1950			
195	Κώης Θεόδωρος	Ιωάννης	1893	Δικηγόρος	Αχαΐα	1946-1950			
196	Κωνσταντινίδης Αγαθοκλής	Γεώργιος	1904	Δικηγόρος	Ιωάννινα		1951-1956		
197	Κωνσταντόπουλος Νικόλαος	Κωνσταντίνος	1884	Καθηγητής ΜΕ	Αθήνα		1952-1956		
198	Κωπιδής Στέλιος	Ηλίας	1912	Ιδ. Υπάλληλος	Δωδεκάνησα			1956	ΚΦ1950-56
199	Κωτούζας Φώτιος	Κωνσταντίνος	1888	Δικηγόρος	Τρίκαλα	1946-1951	1951-1952		
200	Κώπας Νικόλαος	Γεώργιος	1886	Δικηγόρος	Θεσσαλονίκη	1946-1950			
201	Λαδός Αλέξανδρος	Περικλής	1907	Δικηγόρος	Κοζάνη	1946-1950		1956	
202	Λαζάνας Γεώργιος	Παναγής	1889	Δικηγόρος	Λέσβος	1946-1951		1956	
203	Λαιμός Ανδρέας	Νικόλαος	1901	Δικηγόρος	Χίος		1951-1952	1956	
204	Λαιπριανίδης Κωνσταντίνος	Παντελής	1894	Ιατρός	Δράμα		1952-1956	1956	
205	Λαιπρόπουλος Ανδρέας	Κωνσταντίνος	1885	Δικηγόρος	Αθήνα		1951-1956	1956	
206	Λαιπρόπουλος Ιωάννης	Ηλίας	1895	Δικηγόρος	Χαλκιδική		1951-1956	1956	
207	Λάμπρου Ιωάννης	Παναγιώτης	1899	Ιατρός	Σάμος	1946-1950			
208	Λαντζούνης Δημήτριος	Ιωάννης	1909	Δικηγόρος	Μεσσηνία	1950-1951	1951-1956	1956	
209	Λαυρεντίδης Ισάκ	Νικόλαος	1909	Δικηγόρος	Σέρρες	1946-1950	1952-1956	1956	
210	Λεβαντής Πέτρος	Ξενοφών	1891	Δημοσιογράφος	Θεσσαλονίκη		1952-1956	1956	ΚΦ1946-50
211	Λεκαράκος Δημήτριος	Αναστάσιος	1902	Δικηγόρος	Θήβα		1952-1956		
212	Λέκκας Θεόδωρος	Ιωάννης	1911	Δικηγόρος	Αττική		1952-1956		
213	Λεονάρδος Αντώνης	Ιωάννης	1888	Γεωργός	Θεσσαλονίκη		1952-1956		
214	Λεονταρίδης Αθανάσιος	Κωνσταντίνος	1903	Καπνέμπορος	Ξάνθη		1952-1956		
215	Λιάκος Αριστείδης	Αναστάσιος	1904	Φαρμακοποιός	Καστοριά		1952-1956	1956	
216	Λιαρούτσος Πάρις	Κωνσταντίνος	1910	Δημοσιογράφος	Κυκλάδες		1952-1956	1956	
217	Λιβαδάς Σπυρίδων	Παναγιώτης	1894	Ιατρός	Κεφαλλονιά		1951-1952		
218	Λίτσιος Ιωάννης	Παναγιώτης	1890	Δικηγόρος	Πέλλα		1952-1956		
219	Λοιζίδης Σάββας	Κωνσταντίνος	1903	Δικηγόρος	Αθήνα			1956	
220	Λόντος Δημήτριος	Ανδρέας	1888	Δικηγόρος	Τρίκαλα	1946-1950			
221	Λυκουρέζος Παισιανός	Κωνσταντίνος	1904	Δικηγόρος	Μεσσηνία	1946-1950	1951-1952		
222	Λύρας Ιωάννης	Ανδρέας	1909	Δικηγόρος	Λακωνία	1950-1951	1952-1956	1956	
223	Λύχνος Γεράσιμος	Θεόδωρος	1894	Δημοσιογράφος	Κέρκυρα-Παξοί		1952-1956	1956	
224	Μαγιάκος Χαρίδημος	Δημήτριος	1887	Ιατρός	Αττικοβοιωτία		1951-1952		
225	Μακκάς Λεωνίδας	Δημήτριος	1892	Δημοσιολόγος	Αθήνα		1951-1956		
226	Μακρής Δημήτριος	Κωνσταντίνος	1910	Δικηγόρος	Καστοριά			1956	
227	Μακρόπουλος Στέφανος	Γρηγόρης	1883	Δικηγόρος	Φθιώτιδα		1952-1954	1956**	
228	Μερκούρης Σταμάτης	Σπύρος	1897	Στρατιωτικός	Αθήνα		1952-1956		

α/α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ	ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΛΑΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ	ΕΡΕ	ΆΛΟ ΚΟΜΜΑ
229	Μαλινδρέτος Νικόλαος	Σπιριδων	1881	Δικηγόρος	Δράμα	1946-1950			
230	Μαυλάκας Νικόλαος		1913	Δικηγόρος	Λέσβος		1952-1956		
231	Μανέντης Διονύσιος	Γεράσιμος	1903	Ιατρός	Κοζάνη			1956	ΚΦ 1951-52
232	Μανούσης Νικόλαος	Δημήτριος	1891	Δικηγόρος	Σέρρες		1952-1956		
233	Μαντάς Μιλτιάδης	Δημήτριος	1888	Δικηγόρος	Αττικοβοιωτία	1950-1951			
234	Μαντούβαλος Δρακούλης	Ηλίας	1889	Ιατρός	Περαϊώσκ Νήσ.	1946-1950			
235	Μανωλάτσουλος Θεόδωρος	Νικόλαος	1900	Ιατρός	Καβάλα	1946-1951	1951-1956		
236	Μαρινάκης Εμμανουήλ	Γεώργιος	1892	Δικηγόρος	Ροδόπη		1952-1956		
237	Μαρινάκος Ιωάννης	Λεωνίδας	1888	Σ.π. Ιατρός	Αρκαδία	1946-1951			
238	Μαρκεζίνης Σπιριδων	Βασίλης	1909	Δικηγόρος	Αθήνα		1951-1956		
239	Μάρτης Νικόλαος	Κωνσταντίνος	1915	Δικηγόρος	Καβάλα		1951-1952	1956	
240	Μαυρής Νικόλαος	Γεώργιος	1899	Ιατρός	Δωδεκάνησα		1951-1952		
241	Μαυρογοδάτος Μιχαήλ	Ιάκωβος	1891	Βιομήχανος	Θεσσαλονίκη		1952-1956		ΚΦ 1946-50
242	Μαυρομαχάλης Πέτρος	Κυριακούλης	1888	Πολιτευτής	Λακωνία	1946-1950			
243	Μαυρομάτης Χρήστος	Νικόλαος	1917	Δικηγόρος	Βόνιτσα		1952-1956		
244	Μεμέτ Ουλού Γιασάρ	Μεμέτ	1920	Δημοσιογράφος	Ροδόπη		1952-1956		
245	Μεταξάς Γεράσιμος	Παναγιώτης	1907	Δημοσιογράφος	Κεφαλλονιά		1951-1956	1956	
246	Μηλιάρης Εμμανουήλ	Γεώργιος	1878	Δικηγόρος	Λασιθί	1946-1950			
247	Μητακίδης Αθανάσιος	Δημοσθένης	1912	Δικηγόρος	Σέρρες		1951-1956	1956	
248	Μήτρου Νικόλαος	Σοφοκλής	1905	Δικηγόρος	Βόλος		1952-1956	1956	
249	Μητσόπουλος Βασίλης	Χρήστος	1885	Δικηγόρος	Έβρος	1946-1951	1951-1956		
250	Μητσόπουλος Δημήτρης	Χρήστος	1903	Στρατιωτικός εα	Αιτωλοακαρνανία	1946-1950			
251	Μιχαηλίδης Τριαντάφυλλος	Λεωνίδας	1897	Έμπορος	Ροδόπη		1951-1956	1956	
252	Μίχας Αθανάσιος	Ευάγγελος	1912	Δικηγόρος	Αρκαδία			1956	
253	Μόντζαλας Πέτρος	Εμμανουήλ	1912	Δημοσιογράφος	Σέρρες		1952-1956	1956	
254	Μόσχος Γεώργιος	Νικόλαος	1896	Δικηγόρος	Σέρρες	1946-1950			
255	Μουντζουρίδης Πραξιτέλης	Γεώργιος	1885	Δικηγόρος	Αργολιδοκορινθία	1946-1951			
256	Μουρατιδής Κωνσταντίνος	Χαρδαιίμπος	1890	Αξιωματικός εα	Σέρρες		1952-1956		ΚΦ 1946-50
257	Μπακάλας Κωνσταντίνος	Γεώργιος	1893	Δικηγόρος	Έυβοια	1946-1950	1952-1956		
258	Μποκονίκας Βασίλης	Νικόλαος	1891	Ιατρός	Θεσσαλονίκη		1951-1956*		
259	Μπάλλας Θεμιστοκλής	Μάρκος	1917	Δικηγόρος	Καρδίτσα			1956	
260	Μπακόπουλος Γεώργιος	Θεόδωρος	1886	Δικηγόρος	Αθήνα	1946-1950			
261	Μπαλατζής-Μαυροκορδάτος Νικ.	Γεώργιος	1898	Κτηματίας	Λάρισα	1946-1950			
262	Μπαμπάκος Δημήτριος	Παναγιώτης	1891	Δικηγόρος	Αθήνα		1951-1956		
263	Μπαμπάκος Σπιριδων	Παναγιώτης	1904	Δικηγόρος	Ζάκυνθος		1951-1952		
264	Μπαράμπας Θωμάς	Ιωάννης	1902	Αξιωματικός εα	Κοζάνη			1956	
265	Μπαρούνης Κωνσταντίνος	Παναγιώτης	1911	Βιομήχανος	Ιθάκη		1952-1956		
266	Μπασιάκος Αριστείδης	Ευάγγελος	1902	Δικηγόρος	Αττικοβοιωτία	1946-1950			

α/α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ	ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΛΑΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ	ΕΡΕ	ΆΛΟ ΚΟΜΜΑ
267	Μπατρίνος Λεωνίδας	Μενέλαος	1893	Δικηγόρος	Καστοριά		1952-1956	1956	
268	Μπερδέλης Δημήτριος	Γεώργιος	1899	Ιατρός	Μεγαρίδα		1952-1956		
269	Μπιναπόπουλος Στέργιος	Δημήτριος	1888	Αξιωματικός εα	Φλώρινα	1946-1950	1951-1952		
270	Μπρίστιας Λεωνίδας	Ευκλείδης	1890	Υποναύαρχος εα	Άνδρος		1952-1956	1956	
271	Μπόμπολας Νικόλαος	Διονύσιος	1901	Ιατρός	Πυλία		1952-1956		
272	Μπόμπολας Παναγιώτης	Βασίλης	1884	Δικηγόρος	Αργολιδοκορινθία		1951-1956		
273	Μπουκουβάλας Αθανάσιος	Ιωάννης	1899	Δικηγόρος	Σέρρες	1946-1950			
274	Μπουμπουλής Νικόλαος	Γεώργιος	1884	Ναύαρχος εα	Περ. κ. Νήσων	1946-1950			
275	Μπουρνάρας Λεωνίδας	Αντώνης	1908	Δικηγόρος	Χίος		1951-1952	1956	ΔΣΚ1950-51
276	Μυλωνάς Δημήτριος	Εμμανουήλ	1911	Αγρότης	Καβάλα		1952-1956		ΣΑΕ1950-51
277	Μυριδάκης Μιχάλης	Παύλος	1895	Συνταξιούχος ΟΤΕ	Ζάκυνθος			1956	
278	Νικολαΐδης Αδάμ	Νικόλαος	1879	Δικηγόρος	Λάρισα	1946-1951			
279	Νικολαΐδης Δημήτριος	Νικόλαος	1899	Έμπορος	Σέρρες	1946-1950			
280	Νικολίτσας Ιωάννης	Αθανάσιος	1889	Ιατρός	Τριχωνίδα		1952-1956	1956	
281	Νομικός Μάρκος	Πέτρος	1897	Εφοπλιστής	Θήρα		1952-1956	1956	
282	Νουλέλης Ευστάθιος	Βασίλης	1898	Δικηγόρος	Λέσβος		1952-1956		
283	Νταλίπης Αναστάσιος	Δημήτριος	1895	Αξιωματικός εα	Φλώρινα	1946-1950			
284	Ντινίδης Χρήστος	Γεώργιος	1890	Υποστράτηγος ε.α	Σέρρες		1952-1956		
285	Ντολιόπουλος Διονύσης	Αλέξανδρος	1892	Δικηγόρος	Τριφυλλία		1952-1956		
286	Ξαρχάκος Ανδρέας	Γεώργιος	1890	Ποιοποιός	Θεσσαλονίκη	1946-1950			
287	Ξυνόπουλος Γεώργιος	Ιωάννης	1895	Συμβ.ΑΣΔΥ	Αιτωλοακαρνανία		1951-1952		
288	Οικονομίδης Κων/νος	Γεώργιος	1881	Ιατρός	Πρέβεζα-Άρτα	1946-1950		1956	ΚΕΦ1946-50
289	Οικονομίδης Πολυζώης	Παναγιώτης	1895	Δικηγόρος	Αχαΐα		1952-1956	1956	
290	Οικονομόπουλος Γεώργιος	Βασίλειος	1900	Ιατρός	Αργολιδοκορινθία				
291	Οικονομόπουλος Λεωνίδας	Βασίλης	1890	Δικηγόρος	Μεσσήνη		1951-1956		
292	Οικονόμου ή Κωλέττης Εμμαν.	Νικόλαος	1902	Δικηγόρος	Άργος		1952-1956		
293	Ουστουανέρ Οσμάν Χαβούτ	Μεχμέτ	1914	Δερματέμπορος	Ξάνθη-Ροδόπη			1956	ΚΦ1946-52
294	Οτμανλή Φεχμή Χουσαμετίν	-	1911	Ράπτης	Ροδόπη	1950-1951			
295	Πάζης Μιχαήλ	Ηλίας	1905	Κτηματίας	Θεσσαλονίκη	1946-1950			
296	Παμπούκας Γεωργιος	Βλάσιος	1890	Καθ.Γεωπονικής	Αργολιδοκορινθία		1951-1956		
297	Παναγιούλας Χρήστος	Αθανάσιος	1882	Δικηγόρος	Φθιώπδοφωκίδα	1946-1950	1952-1956		
298	Παναγιωτόπουλος Νικόλαος	Γεώργιος	1892	Ιατρός	Καβάλα	1946-1950			
299	Πανατζής Νικόλαος	Θεοφάνης	1910	Ασφαλιστής	Καβάλα		1952-1956		
300	Πάντος Ιωάννης	Απόστολος	1890	Ιατρός	Λάρισα	1946-1950			
301	Παπαβαλασάκης Απόστολος	Γεώργιος	1897	Πρατηριούχος	Θεσσαλονίκη		1952-1956		
302	Παπαγεωργίου Γεώργιος	Δημήτριος	1894	Αντιστρατηγος ε.α	Θεσσαλονίκη		1951-1952		
303	Παπαγεωργίου Κωνσταντίνος	Ιωάννης	1909	Στρατιωτικός	Πιερία		1951-1952	1956	
304	Παπαγεωργίου Νικόλαος	Απόστολος	1901	Ιατρός	Λάρισα-Μαγνησα			1956	ΚΦ1950-51

α/α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ	ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΛΑΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΥΝΑΓΕΡΙΜΟΣ	ΕΡΕ	ΆΛΛΟ ΚΟΜΜΑ
305	Παπαγιάννης Κωνσταντίνος	Ευθύμιος	1901	Έμπορος	Αθήνα	1946-1950	1952-1956		
306	Παπάγος Αλέξανδρος	Λεωνίδας	1883	Στρατάρχης	Αθήνα		1951-1955*		
307	Παπαδημητρίου Ιωάννης	Χρήστος	1895	Ιατρός	Αρκαδία		1951-1956	1958	
308	Παπαδημόσιος Αντώνης	Δήμος	1892	Δικηγόρος	Ροδόπη	1946-1950			
309	Παπαδογιάννης Ειμμανουήλ	Μιχάλης	1889	Δικηγόρος	Ρέθυμνο	1946-1951		1958	
310	Παπαδοσπύτρος Γρηγόρης	Γεώργιος	1909	Δικηγόρος	Χανιά	1950-1951		1956	
311	Παπαδόπουλος Αλέξανδρος	Βασίλης	1908	Εργολάβος	Ιωάννινα		1952-1956		1946-50ΕΚΕ
312	Παπαδόπουλος Κωνσταντίνος	Γεώργιος	1915	Γεωπόνος	Κιλκίς	1950-1951	1951-1956	1956	
313	Παπαεμμανουήλ Σάββας	Εμμανουήλ	1898	Ιατρός	Δωδεκάνησα			1956	
314	Παπάξης Σταμάτιος	Δημήτρης	1892	Κτηματίας	Θεσσαλονίκη	1946-1951	1951-1963*		
315	Παπαηλιού Ηλίας	Γεώργιος	1912	Δικηγόρος	Αρκαδία-Γορτ.		1951-1956	1956	
316	Παπαθανάσης Αθανάσιος	Κωνσταντίνος	1885	Δικηγόρος	Αιτωλοακαρνανία	1946-1951	1952-1956		
317	Παπαθανάσης Αλέξανδρος	Αντώνης	1889	Ιατρός	Έβρος		1952-1956	1956	1950-51ΔΠΚ
318	Παπαιωάννου Ανδρέας	Τηλέμαχος	1909	Φαρμακοποιός	Δράμα			1956	
319	Παπαιωάννου Παρίσης	Θωμάς	1918	Κτηματίας	Βόλος		1952-1956		
320	Παπακωνσταντίνου Κωνσταντίνος	Ευσάθιος	1907	Δικηγόρος	Αργολιδοκορινθία	1946-1951	1952-1956	1956	
321	Παπαληγούρας Παναγιώτης	Αναστάσιος	1917	Υφηγητής Παν.	Αργολιδοκορινθία	1946-1951	1951-1956	1956	
322	Παπανδρέου Γεώργιος	Ανδρέας	1888	Δικηγόρος	Αχαΐα		1952-1956		
323	Παπανικολάου Δημήτρης	Άγγελος	1891	Συνταγ.ε.α	Έβρος	1946-1950			
324	Παπαπαναγιώτου Δημήτρης	Κωνσταντίνος	1892	Δικηγόρος	Γρεβενά		1952-1956		
325	Παπαπέτρου Ιωάννης	Δημήτρης	1906	Ιατρός	Ιωάννινα		1952-1956	1961	
326	Παπαρηγόπουλος Βασίλης	Ξενοφών	1895	Δικηγόρος	Αχαΐα	1946-1951	1951-1956	1956	
327	Παπαρτεμίου Ιωάννης	Εμμανουήλ	1911	Λοχαγός ΠΔ	Αργολιδοκορινθία	1946-1950		1956	
328	Παπασταύρου Χρήστος	Βασίλης	1901	Δικηγόρος	Θεσπρωτία		1952-1956		
329	Παπαχριστοδούλου Αθανάσιος	Νικόλαος	1893	Στρατιωτικός	Θεσσαλονίκη		1952-1956		
330	Παπουτσάνης Στέφανος	Παναγιώτης	1908	Δικηγόρος	Λέσβος	1946-1950			
331	Παραβάντης Γεώργιος	Νικόλαος	1898	Δικηγόρος	Αργολιδοκορινθία	1946-1950			
332	Πάρρης Τιμοθέων	Αλέξανδρος	1907	Δικηγόρος	Κυκλάδες-Σύρος		1951-1956		1946-51ΕΕΚ
333	Παυλόπουλος Αθανάσιος	Χαράλαμπος	1911	Ιατρός	Μεγαλόπολη		1952-1956	1956	
334	Πέγιος Αθανάσιος	Πέτρος	1893	Συνταξιούχος	Πέλλα	1946-1951			
335	Πέννας Πέτρος	Θωμάς	1902	Δικηγόρος	Σέρρες	1950-1951			
336	Πεντιδής Δημήτρης	Βασίλης	1900	Έμπορος	Έβρος	1946-1950			
337	Περάκης Δημήτρης	Κωνσταντίνος	1900	Καπνοπαρτίγος	Δράμα		1952-1956		
338	Περτινίδης Σωφρόνιος	Ιωάννης	1912	Δικηγόρος	Κιλκίς		1951-1956	1958	
339	Πετριδής Νικόλαος	Κωνσταντίνος	1891	Αρχίατρος εά	Φθιώτιδα		1952-1956		
340	Πετρινός Θεόδωρος	Αλέξανδρος	1886	Δικηγόρος	Αρκαδία	1946-1950			
341	Πετρόπουλακος Δημήτρης	Διονύσιος	1893	Έμπορος	Πειραιάς κ Νήσοι	1946-1950	1951-1956	1956	
342	Πηλειδής Σταύρος	Γεώργιος	1891	Δικηγόρος	Δράμα	1946-1950			

α/α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ	ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΛΑΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ	ΕΡΕ	ΆΛΟ ΚΟΜΜΑ
343	Γινάτσης Πελοπίδας	Επαμεινώνδας	1902	Δημοσιογράφος	Δράμα		1951-1956	1956	
344	Πιπίνος Ευάγγελος	Ηλίας	1904	Οδοντίατρος	Πέλλα		1951-1956	1956	
345	Πιπούλης Φώτιος	Θωμάς	1913	Δικηγόρος	Θεσσαλονίκη-Ιωαν.		1951-1956	1956	
346	Πλαγιάνης Δημήτρης	Ιωάννινα	1889	Π. Δ/ντης Βουλής	Λακεδαίμονα		1952-1956		
347	Πλατής Γεώργιος	Αλέξανδρος	1897	Δικηγόρος	Φθιωτιδοφωκίδα	1946-1951	1951-1956	1956	
348	Πολεμίδης Ανδρέας	Ιωάννης	1878	Δικηγόρος	Χίος	1946-1951			
349	Πολυζογώπουλος Στέφανος	Διονύσιος	1894	Δικηγόρος	Ηλεία		1951-1956		1950-51 ΕΕΚ
350	Ποντίδης Κωνσταντίνος	Δημήτριος	1886	Δημοδιδάσκαλος	Έβρος		1952-1956		
351	Πουλίτσας Παναγιώτης	Ηλίας	1881	Πρόεδρ. Συμ. Επικ.	Αθήνα		1951-1952		
352	Πρακοπίδης Ιωάννης	Νικόλαος	1907	Αυτοκινητιστής	Πέλλα			1956	
353	Πρόκος Στέφανος	Απόστολος	1898	Υποστρατ/γος ε.α.	Έβρος		1952-1953		
354	Πρωτοπαπαδάκης Αριστ	Γέτρος	1903	Ναυπηγός-Μηχαν.	ΚυκλάδεςΝάξ	1946-1951	1951-1956	1956	
355	Πωλιουδάκης Ιωάννης	Δευκαλιών	1919	Αξιωματικός ε.α.	Ηράκλειο		1951-1952	1958	
356	Ράλλης Γεώργιος	Ιωάννης	1918	Δικηγόρος	Αθήνα	1950-1951	1951-1956	1956	
357	Ράπτης Νικόλαος	Ιωάννης	1903	Ιατρός	Λάρισα		1952-1956		1946-50ΔΣΚ
358	Ρηγόπουλος Νικόλαος	Ξενοφώντας	1906	Έμπορος	Έβρος		1951-1956	1956	
359	Ριζόπουλος Ξενοφώντας	Νικόλαος	1899	Δικηγόρος	Λάρισα	1946-1950			
360	ΡΙζος Χρήστος	Αναστάσιος	1892	Δικηγόρος	Άρτα	1946-1951	1951-1956		
361	Ροδόπουλος Κωνσταντίν.	Γεώργιος	1896	Δικηγόρος	Λάρισα	1946-1951	1951-1956	1956	
362	Ρουμάνης Γεώργιος	Ιωάννης	1904	Δικηγόρος	Επίδαυρος		1951-1956	1956	
363	Ρωμανός Γεώργιος	Αριστοτέλης	1908	Συγγραφέας	Κέα		1952-1956		
364	Σαββάπουλος Ευάγγελος	Γεώργιος	1916	Οικονομολόγος	Πειρ. κ Νήσων		1951-1956	1956	
365	Σαγιάς Βασίλειος	Νικόλαος	1893	Δικηγόρος	Αχαΐα	1946-1950			
366	Σακαλής Ηρακλής	Γεώργιος	1912	Τραπεζικός	Πειραιάς		1952-1956		
367	Σαμαράς Γεώργιος	Αντώνης	1903	Πολ. Μηχανικός	Μεσσηνη			1956	
368	Σαμαράς Σταύρος	Βλάσιος	1901	Γεωπόνος	Βόλος		1952-1956		
369	Σάπκας Μιχαήλ	Αστέριος	1873	Ιατρός	Λάρισα	1946-1950			
370	Σαραντάκης Ιωάννης	Γεώργιος	1901	Ιατρός	Μεσσηνη	1946-1951			
371	Σαράντης Θεόδωρος	Κωνσταντίνος	1909	Αξιωματικός ε.α.	Γρεβενά		1951-1956		
372	Σαραφινός Λυσίμαχος	Γρηγόριος	1916	Ιατρός	Χαλκιδική		1952-1956	1956	ΔΣΚ1950-51
373	Σαρρής Δημήτριος	Ευθύμιος	1904	Ταγματάρχης ε.α.	Θεσσαλονίκη	1946-1950			
374	Σαχλός Φώτης	Ευάγγελος	1902	Δικηγόρος	Λέσβος	1946-1950			
375	Σγουραμάνης Γεώργιος	Βασίλειος	1901	Δημοσιογράφος	Σέρρες	1946-1950			
376	Σγουράγλου Σπυριδωνάς	Γεώργιος	1896	Δικηγόρος	Ροδόπη	1946-1950			
377	Σιανίδης Χρήστος	Νικόλαος	1911	Δικηγόρος	Ροδόπη- Ξάνθη			1956	
378	Σιφναίος Παναγιώτης	Μιχάλης	1904	Δικηγόρος	Λέσβος		1952-1956		
379	Σκιαδός Κωνσταντίνος	Παναγιώτης	1902	Δικηγόρος	Μεσσηνη	1946-1950			
380	Σκορδιλής Εμμανουήλ	Στυλιανός	1908	Δικηγόρος	Πειραιά			1956	

α/α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ	ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΛΑΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ	ΕΡΕ	ΆΛΛΟ ΚΟΜΜΑ
381	Σκούρα Ελένη	Αθανάσιος		Δικηγόρος	Θεσσαλονίκη		1953-1956		
382	Σλουπκίδης Χρήστος	Γεώργιος	1902	Κτηματίας	Κιλκίς		1952-1956		
383	Σολωμονίδης Χρήστος	Σωκράτης	1895	Δικηγόρος	Αθήνα		1952-1956		
384	Σπέντζας Νικόλαος	Ιωάννης	1905	Δικηγόρος	Τριφυλία		1952-1956	1956	
385	Σπηλιώτης Παναγιώτης	Γεώργιος	1886	Εισ. Εφετών	Πειρ. κ. Νήσων	1946-1950			
386	Σταθόπουλος Νικόλαος	Πέτρος	1897	Δικηγόρος	Μαντινείας		1952-1956		
387	Σταθόπουλος Παναγιώτης	Ιωάννης	1889	Ιατρός	Λακωνία		1951-1956		ΚΕ1946-51
388	Σταμούλης Παναγιώτης	Νικόλαος	1888	Ιατρός	Βόλος		1952-1956		
389	Σταυρόπουλος Παναγιώτης	Κωνσταντίνος	1915	Δικηγόρος	Μεσολόγγι		1952-1956	1956	
390	Στεφανόπουλος Βασίλειος	Θεόδωρος	1904	Δικηγόρος	Ηλεία	1946-1951	1951-1952		
391	Στεφανόπουλος Γεώργιος	Χρήστος	1903	Δικηγόρος	Ηλεία		1952-1956		
392	Στεφανόπουλος Δημήτριος	Σπυριδωνάς	1885	Δικηγόρος	Αχαΐα	1946-1950			
393	Στεφανόπουλος Στέφανος	Χρήστος	1898	Οικονομολόγος	Ηλεία	1946-1951	1951-1956		
394	Στεφάνου Δημήτριος	Θεόδωρος	1889	Ιατρός	Λοκρίδα		1951-1952	1956	
395	Στράτος Ανδρέας	Νικόλαος	1905	Δικηγόρος	Αιτωλνίας	1946-1950	1951-1956	1956	ΝΚ1950-51
396	Στράτος Γεώργιος	Κωνσταντίνος	1887	Υπον/χος ε.α.	Αθήνα	1946-1951			
397	Σχοινάς Απόστολος	Αθανάσιος	1902	Δικηγόρος	Μεσσήνη		1951-1952	1956	
398	Σχοινάς Σπυριδωνάς	Δημήτριος	1897	Δικηγόρος	Αττικοβοιωτία	1946-1950			
399	Σωτηρόπουλος Παναγιώτης	Ευστάθιος	1898	Δικαστής	Αχαΐα	1946-1950			
400	Ταλιαδούρος Αθανάσιος	Σπυριδωνάς	1918	Δικηγόρος	Τρίκαλα	1946-1951	1951-1956	1956	
401	Ταμβακάς Θεμιστοκλής	Λουκάς	1914	Δικηγόρος	ΕύβοιαΧαλκίδα		1951-1956		
402	Τζαμαλούκας Γεώργιος	Αριστομένης	1894	Ιατρός	Θεσσαλονίκη		1952-1956		
403	Τζαννετάκης Παναγιώτης	Πέτρος	1923	Οικονομολόγος	Γύθειο		1952-1956		ΚΕΦ1946-50
404	Τζηρίδης Γεώργιος	Σωτήρης	1887	Ιατρός	Θεσσαλονίκη		1952-1956	1958	
405	Τζιτζικώστας Κωνσταντίνος	Γεώργιος	1890	Ιατρός	Θεσσαλονίκη	1946-1950	1952-1956		
406	Τζουβάρας Στυλιανός	Λάμπρος	1907	Συν/χος ε.α.	Πρέβεζα&Αρτα		1951-1956		
407	Τριανταφυλλάκος Τρύφων	Αλέξανδρος	1910	Τραπεζικός	Αρκαδία		1951-1956	1956	
408	Τριανταφύλλης Ιωάννης	Βασίλειος	1900	Δικηγόρος	Αθήνα		1952-1956	1956	
409	Τριαντόπουλος Παναγιώτης	Βασίλειος	1900	Δικηγόρος	Ολυμπία		1952-1956		
410	Τσακριδής Παύλος	Χαράλαμπος	1913	Δημόσιος Υπάλληλ.	Κοζάνη		1952-1956	1956	
411	Τσακόπουλος Σπυριδωνάς		1884	Ιατρός	Αρκαδία	1946-1947			
412	Τσαλδάρης Κωνσταντίνος	Σταύρος	1884	Δικηγόρος	Αργολίδακορινθ	1946-1952			
413	Τσαλδάρη Λίνα	συζ. Παναγή	1887		Αθήνα			1956	
414	Τσαούσης Δημήτριος	Αδαμάντιος	1909	Δικηγόρος	Κιλκίς		1952-1956		
415	Τσαούσης Δημήτριος	Γεώργιος	1897	Δικηγόρος	Ευρυτανία		1952-1956		
416	Τσάτσος Κωνσταντίνος	Δημήτριος	1899	Καθ. Πανεπιστημίου	Αθήνα			1956	
417	Τσιμπουκίης Ιωάννης	Νικόλαος	1899	Ιδιώτης	Λάρισα-Μαγνησ	1946-1950			
418	Τσιρώνης Αναστάσιος	Ιωάννης	1882		ΜεσσήνηΟλυμπ	1946-1950	1952-1956		

α/α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ	ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΛΑΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ	ΕΡΕ	ΆΛΟ ΚΟΜΜΑ
419	Τσουδερός Ειμανουήλ	Ιωάννης	1882	Δικηγόρος	Αθήνα-Πειραιάς		1952-1956		ΔΠΚ1950-51
420	Τσουντος Ιωάννης	Αναστάσιος	1893	Δ/ντης Πρακτ. Εφημ.	Γορτυνία		1952-1956		
421	Τσουσουρας Παναγιώτης	Ισίδωρος	1897	Δικηγόρος	Μεγαρίδα		1952-1956		
422	Φετιά Ογλού Οσμάν	Ουρή	1902	Δημοσιογράφος	Ξάνθη	1951-1952	1952-1956	1956	ΚΒΦ1946-50
423	Φεχημή Χαμδή Χουσεϊν	Χουσεϊν	1897	Έμπορος	Ροδόπη				
424	Φιλιππίδης Γεώργιος	Αργύριος	1891	Κτηματίας	Λάρισα	1946-1950			
425	Φουσανής Χρήστος	Γεώργιος	1902	Καθ. Πανεπιστημίου	Μεσσήνη	1946-1950			
426	Φραγκιαδάκης Γεώργιος	Ειμανουήλ	1881	Ιατρός	Ηρακλείου	1946-1950			
427	Φράγκος Αναστάσιος	Δημήτριος	1902	Δικηγόρος	Αττικοβοιωτία	1946-1950	1951-1956		
428	Φρόντζος Κωνσταντίνος	Ανδρέας	1901	Δικηγόρος	Ιωάννινα			1956	
429	Φωστερίδης Αντώνιος	Κυριάκος	1912	Γεωργός	Δράμα		1952-1956		
430	Χαλικιόπουλος Σπυριδωνας	Αυγουστίνος	1902	Δικηγόρος	ΚέρκυραςΠαξών		1952-1956	1956	
431	Χαρίτος Γαβριήλ	Ιωάννης	1907	Δικηγόρος	Δωδεκάνησα			1956	
432	Χασάν Ογλού Γιουσούφ	Χασάν	1915	Έμπορος	Ροδόπη		1952-1956	1956	
433	Χατζηγεωργίου Παύλος	Αριστοτέλης		Ιατρός	Λέσβος		1952-1956		
434	Χατζηγεωργιάδης Κωνίνος	Ιωάννης	1896	Ιατρός	Βέροια		1952-1956		
435	Χατζηδημητρίου Δημήτριος	Θωμάς	1918	Δικηγόρος	Βέροια		1952-1956	1956	
436	Χατζηδήμιος Ιωάννης	Κωνσταντίνος	1912	Δικηγόρος	Σέρρες			1956	
437	Χαντζηκωνσταντίνης Κωνσταντίνος	Γεώργιος	1908	Δικηγόρος	Εύβοια	1946-1950			
438	Χατζηνικολής Ιωάννης	Δημήτριος	1898	Υποπύραρχος	Καρυστία		1952-1956		
439	Χατζηνώτας Αθανάσιος	Δημήτριος	1892	Κτηματίας	Βέροια		1951-1956		
440	Χατζηπιτάνος Παναγιώτης	Βασίλειος	1885	Δικηγόρος	Εύβοια	1946-1951			

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Νικολακόπουλος, Ηλίας. *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-196*. Εκδ. Πατάκη. Αθήνα 2000.
2. Meynaud, Jean - Μερλόπουλος, Παναγιώτης - Νοταράς, Γεράσιμος. *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα 1946-1965*. Εκδ. Σαββάλας. Αθήνα 2002. Α' τόμος.
3. Δάφνης, Γρηγόριος. *Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων. 1923-1940*. Εκδ. Κάκτος. Αθήνα 1954.
4. Δάφνης, Γρηγόριος. *Τα ελληνικά πολιτικά κόμματα 1821-1961*. Εκδ. Γαλαξία.
5. Βουρνάς, Τάσος. *Ιστορία Σύγχρονης Ελλάδος – Ο εμφύλιος*. Εκδ. Τολίδη. Αθήνα 1981.
6. Βακαλόπουλος, Απόστολος. *Νέα ελληνική Ιστορία. 1204-1985*. Εκδ. Βάνιας. Θεσσαλονίκη 1999.
7. Αβέρωφ – Τσοίτσας, Ευάγγελος. *Φωτιά και τσεκούρι. Ελλάς 1946-1949 και τα προηγηθέντα*. Εκδ. Εστία.
8. Ράλλης, Γεώργιος. *Πολιτικές εκμυστηρεύσεις, 1950 – 1989*. Εκδ. Ερμείας.
9. Βερναρδάκης, Χριστόφορος – Μαυρής, Γιάννης. *Κόμματα και κοινωνικές συμμαχίες στην προδικτατορική Ελλάδα. Οι προϋποθέσεις της μεταπολίτευσης*, Εκδ. Εξάντας. Αθήνα 1991.
10. Κανελλόπουλος, Παναγιώτης. *Η ζωή μου. Η αλήθεια για τις κρίσιμες στιγμές της ιστορίας του Έθνους 1915 –1980*. Αφήγηση στη Νινέττα Κονταράτου. Εκδ. Γιαλλέλης. Αθήνα 1985.
11. Close, David. *Μελέτες για την πόλωση 1943 – 1950*. Αθήνα 1995.
12. Mazower, Mark. *Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η εμπειρία της Κατοχής*. Εκδ. Αλεξάνδρεια. 1994.
13. Γουίτνερ, Λώρενς. *Η αμερικανική επέμβαση στην Ελλάδα, 1943 –1949*. Εκδ. Βάνιας. Θεσσαλονίκη, 1991.
14. Παπαχελάς, Αλέξης. *Ο βιασμός της ελληνικής δημοκρατίας, ο αμερικανικός παράγων, 1947 – 1967*. Εκδ. Εστία. Αθήνα 1997.

15. Χαραλάμπης, Δημήτρης. *Πελατειακές σχέσεις και λαϊκισμός. Η εξωθεσμική συναίνεση στο ελληνικό πολιτικό σύστημα*. Εκδ. Εξάντας. Αθήνα 1989.
16. Μουζέλης, Νίκος. *Η ταξική δομή και σύστημα πολιτικής πελατείας, η περίπτωση της Ελλάδος*. (στο βιβλίο Γ. Δερτιλής και Κ. Κωστής. Θέματα νεοελληνικής ιστορίας, 18^{ος} – 20^{ος}). Εκδ. Σάκκουλα. 1991.
17. Μαρκεζίνης, Σπύρος. *Η νέα εποχή. 1923 – 1964*. Εκδ. Πάπυρος. Τόμος 4.
18. Καραμανλής, Κωνσταντίνος. *Αρχείο γεγονότα και κείμενα. Η ανοδική πορεία 1946 –1956*. Εκδ. Αθηνών ίδρυμα Κωνσταντίνος Καραμανλής. Τόμος 1.
19. Βουλή των Ελλήνων. *Τμήμα μητρώου βουλευτών, 1935 – 1974*. Αθήνα 1977.
20. *Στατιστική βουλευτικών εκλογών 1946, 1950, 1952, 1956*. (τεύχη Α') Εκδ. ΕΣΥΕ
21. *Παγκόσμιο βιογραφικό λεξικό*. Εκπαιδευτική ελληνική εγκυκλοπαίδεια. Εκδ. Αθηνών. Τόμος. 9β.
22. *Ελληνικό who is who 1962*. Βιογραφικό λεξικό προσωπικοτήτων.
23. Εγκυκλοπαίδεια *Επιστήμη και ζωή*. Εκδ. Χατζηιακώβου. Θεσσαλονίκη. Τόμος 4.
24. Εγκυκλοπαίδεια *Δομή*. Εκδ. Δομή. Αθήνα. Τόμος 12.
25. Αρχείο εφημερίδων: *Η Καθημερινή και Η Ακρόπολις*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000074357

